پەیامەکانی
گەنجان
٣٨

چاپی
دووەم

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com
للكتب (كوردى ، عربي ، فارسي)

چەمکی خودا و وەڵامی پرسیارەکان لەسەر ئیسلام

نوسینی : د.زاکیر نایك
وەرگێڕانی: محمد شێخانی

تەفسیری نوور

پەیامەکانی ڕێنوێن بۆ گەنجان (٣٨)

چەمکی خوداو وەڵامی پرسیارەکان لەسەر ئیسلام

نووسینی: دکتۆر زاکیر نایك
وەرگێڕانی: محمد شێخانی

ناسنامەی کتێب

📖 ناوی کتێب:(چەمکی خودا و وەڵامی پرسیارەکان لەسەر ئیسلام)

✍ نوسینی : دکتۆر زاکیر نایك

✏ وەرگێڕانی : محمد شێخانی

* ناوی زنجیرە: زنجیرەی بابەتە فیکرییەکان (ژمارە: ١٠)

* تیراژ : ٢٠٠٠ دانە

* نۆبەی چاپ: دووەم

* ساڵی چاپ: ٢٠١٦

* ژمارەی لاپەڕە : ١٧١ لاپەڕە

* دیزاین : گۆڤاری ڕێنوێن

* نرخ تەنها : (٣٥٠٠) دینار

* سەرپەرشتیکار : سەرکۆ کریم احمد

* ئیمەیڵ: renwen٢٠٠٩@yahoo.com

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارە (٧٤٥)ی ساڵی ٢٠١٥ ی پێدراوە

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

پێشەکی

بە ناوی خوای بەخشندەی میهرەبان (بە ناوی ئەو خوایەی کانگای ڕەحمەت و سۆزو بەزەییە).

درودوصەلات وڕەحمەت بڕژێت بەسەرپێغەمبەری پێشەوامان وەڕەزا و ڕەحمەت لەیاروشوێن کەوتوانی بێت تا ڕۆژی دوایی .

لەژێرسێبەری ئەم ئایەتەی خودای پەروەردگار کە لەسورەتی (النحل) دەفەرموویێت: ﴿ ٱدْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلْحِكْمَةِ وَٱلْمَوْعِظَةِ ٱلْحَسَنَةِ ۖ وَجَٰدِلْهُم بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ ۖ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ ﴾، (النحل)

واتا(خەڵکی بانگ بکە بۆ ڕێگەی پەروەردگارت بە لێزانی و دانایی و ئامۆژگاری چاك و شیرین وە لە گەڵیان بدوێ (موجادەلە بکە) بدوێ بەچاکترین شێوە بێگومان پەروەردگارت خۆی چاك دەزانێ بەوانەی گومڕابوون و لایاندا وە لە ڕێگاکەی وە هەر خۆشی زانایە بەوانەی لەسەر ڕێگای ڕاستن.)

بەڕاستی کتێب و ڤیدۆکانی {شێخ احمد دیداد و د.زاکیرنایك و یوسف استێس و پیرفۆجل وشیخ خالدیاسین وابوهمزەو ابوعمرالباحث ود.هیثم طلحت و...........}لەم سەردەمە زۆر پێویستە تا هەموو گومانەکانی ئەم سەردەمە یەك بەیەك هەڵوەشێنەوە، وەئەم گومانە

بەقازانجی ئێمەی موسوڵمان تەوابێت چونکە دەبێتە هۆی ئەوەی کە شارەزایمان زیاتربێت لەدینەکەی خوداوە باوەڕبونمان بەخوداپتەوتربێت وەجێگیربین لەسەردینەکەی خودا .

ئێمەش لەگەڵ تەواوی خۆشەویستمان بۆ هاوڵاتی کوردو وەبەتایبەتی لاوانی کورد بەپێویسمان زانی کەهەروەك هۆشیارکردنەوە، تاکەتاکەی هاوڵاتی خۆشەویست لەبەلاریدانی هاوڵاتی کورد لەسەرئیسلامی مەزن بۆ ئیلحادو مەسیحیەتو......هتر.بۆیە لەم سەردەمە کەسەردەمێکی پێشکەوتوە وەگەنجی موسوڵمان هۆشیاربووە بۆیە دەیانەوێ ئەم گەنجانە لەڕێلابدەن وبیکەن بەمەسیحی بەڵام گەنجی کورد زۆرلەوە هۆشیارترن کەمسیحیەت قبوڵناکات و وەهەرگوێشی پێنادات بەڵام ئێستا کڵێسا زانیویەتی کەگەنجی کورد مەسیحیەت قبوڵناکات بۆیە بەناوی بێدینەوە دێن بۆگەنجان وەگومانەکانیان لەسەر ئیسلام بەناوی بێدینی بڵاو دەکەنەوە بۆیە ئێمە کەوەڵامی گومانەکان دەدەینەوە وەقسەی زۆر لەگەڵ ئەم کەسانە دەکەین کەگومان بڵاو دەکەنەوە جارێکیان لەگەڵ یەکێك بەناوی بێدینی

گومانی بڵاو دەکەردەوە قسەم کرد

_ وتی: دەمەوێت گفتوگۆت لەگەڵ بکەم.

_ وتم: چ بیرو باوەڕێکت هەیە؟

_ وتی: بێ دین !

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com
للكتب (كوردى ,عربي ,فارسي)

_ وتم: چۆن بێ دینێك؟

_ وتی: لە فەیسبووك پەیجێکم کردەوە و خەڵکم بێ دین دەکرد!

_ وتم: چۆن چۆنی؟

_ وتی: لەو پەیجەدا گومانێکی زۆرم لەسەر ئیسلام و موسوڵمانان بڵاودەکردەوە!

_ وتم: ئەی باشە ئەوان باوەڕیان پێت دەکرد؟

_ وتی: ئەی چۆن باوەڕناکەن! وێنەی پەیجەکەم هی ئەنیشتاین بوو بە ڕەش و سپی کە ئاستی زانستی من دەردەخات، ئینجا بە کەمێك گاڵتە و هەندێ دەستکاری زانست و جار جاریش بە عەقڵ دەچومە دڵی باوەڕدار و گومانم تیایدا دەچاند.

_ وتم: ئەو کارەت بۆ ئەوە بوو تا لە حەقیقەت ڕابکەی یان لەبەر ڕق و کینەت بوو لە ئیسلام؟

_ وتی: نا، لە ڕق و کینەم بەرامبەر ئیسلام!

_ وتم: بۆچی؟

_ وتی: چونکە من "مەسیحی" م بەڵام لە فۆڕمێکی بێ دینیدا!

_ وتم: ئەی بۆ هەر لەسەرەتاوە نەت وت کە مەسیحیت، ئا ئەم دوو ڕوویەت لە چیە؟

_ وتی: ئاخر ناتوانم، چونکە موسوڵمانان ئەوە قەبوڵ ناکەن کە "سێ خوا" (الثالوث المقدس، Trinity) وجودی هەبێ، وە بەوەش ڕازی نابن کە

بە کەسێکی لە دایك بوو –عیسی ی مەسیح "علیه السلام"– بوترێت خوا !

_ وتم: جا کە دینەکەت ئاوایە ئەی بۆچی وازی لێناهێنی؟

_ وتی: لەعنەتی خوات لێبێ، دوورکەوە لێم، وات لێکردم ڕووی خۆم بۆ تۆ ئاشکرا بکەم.

بۆیە ئێمەش بەپێویسمان زانی وەك خزمەتێك بەگەنج ولاوانی ولاتەکەمان ئەم کتێبەیان پێشکەش کەین وەك چەند گەنجێکی لاو خەمخۆری ئەم ئیسلامە هەرئەوەندەمان لەدەسهات وەچاوەڕوانی کتێبە بەسودەکانی د.زاکیربن کەماوەماوە کتێبێکی ئەوتان پێشکەش دەکەین بمان بوورن لەهەرهەڵەیەك وکەمتەرخەمیەك ...

بەهیوای سودوەرگرتن

بەشی یەکەم:

"چەمکی خوا لە ئاینە سەرکیەکان"

دابەشکردنی ئەدیانە سەرەکییەکان:

هەموو دینەکانی جیهان ئەتواندرێت دابەشبکرێن بۆ دینە (سامییەکان) و دینە (غەیرسامییەکان) ، کە دینە (غەیرسامییەکان)یش دەتواندرێت دابەشبکرێن بۆ دینە (ئارياييەکان) و دینە (غەیرئارياييەکان).

دینــە ســامییەکان: ئەمانــە کۆمــەڵێك دیــنن کــە لــە ســامییەکانەوە سەرچـاوەدەگرن،بەگوێرەی ئینجیـل، پێغەمبـەر نـوح (علیـة الصـلاة والسـلام) کـوڕێکی هـەبوو بـەناوی (سـام) نـەوەکانی ئـەمیش بـە سـامییەکان ناسـراون، هەربۆیـە دینـە سـامییەکان ئـەو دینانـەن کـە لـە جولەکـەو عـەرەب و ئاشـورییەکانەوە سەرچـاوە دەگـرن کـە سـەرەکیترینیان ئیسـلام و مەسـیحییەت و یەهودیەتـە، کـە هـەموویان دینی پێغەمبەرایەتییە کە بڕوایان بە دابەزینی ڕێنمای و وەحی هەیە لە خوداوە بۆ پێغەمبەرەکان.

دینە غەیرسامییەکان ... زیاتر دابەشدەکرێن بۆ :

أ/ دینە ئارییەکان :

ئەمانە دین گەلێك کە لە نیوان گەلە ئارییەکان بڵاو بوون و سەرچاوەیان گرتووە، گروپگەلێکی بەهێزی هیندۆ- ئەوروپییەکان کە بە ئێران و باکوری هیندا بڵاوبوونەوە لەساڵانی ١٥٠٠ - ٢٠٠٠ پێش زاین.

کە دینە ئارییەکانیش زیاتر دابەشدەکرێن بۆ (ڤیدیکی) وە (غیرڤێدیکی)، دینە ڤێدیکییەکان بەهەڵە ئێستا ناودەبرێن بە هیدویزم یاخود براهمینیزم. وە دینە غیرڤێدیکییەکانیش سیخیزم ،بودایزم، جاینیزمو هتد..... کە نزیکەی هەموو دینە ئارییەکان دینی بێ پێغەمبەرن .

بەڵام دینی زەردەشتی کە دینێکی ئارییە و لە جۆری غیرڤیدیکییە بەڵام دەبینین ئیدیعای هەبووی پێغەمبەرێك دەکەن.

ب/ دینە غەیرئارییەکان :

دینە نائارییەکان سەرچاوەیان زۆر جیاواز و هەمەجۆرە، کۆنفوسیایزم و تۆیزم چەند دینێکی چینین لەکاتێکدا شینتۆیزم دینێکی یابانییە.

زۆرێك لەم دینە ناثارییانە چەمکێکی ڕوونیان نییە بۆ خودا بۆیە زیاتر وەك چەند سیستەمێکی فیکری ئاماژەیان بۆدەکرێت وەك لەوەی پێیان بوترێت دین.

دروسترین پێناسە بۆ خودا لە هەر دینێکدا

چەمکی خودا بەپێی تێڕوانینی دینێك ناتواندرێت حوکمی لەسەربدرێت بەتەنها تێبینیکردنی شوێنکەوتوانی. شتێکی زۆر باوە کە شوێنکەوتوانی دینێك بێ ئاگاو نەزان بن سەبارەت بەوەی کە کتێبەکەیان چی دەڵێت سەبارەت بە چەمکی خودا، بۆیە هەمیشە باشتروایە بۆ تێگەشت لە چەمکی خودا لە هەردینێکدا بگەڕێینەوە بۆ سەرچاوە پیرۆزەکانیان. با پێکەوە لێکۆڵینەوەیەك لەسەر ئەدیانەکانی تر بکەین بۆ ئەوەی بزانین چییان هەیە بۆ وتن لەسەر چەمکی خودا.

چەمکی خودا لە هیندویزمدا

دیارترین دین لە نێوان دینە ئارییەکاندا دینی هیندویزمە. 'هیندوو' لە ڕاستیدا ووشەیەکی فارسییە کە بەواتای ناوچەکانی پاش دۆڵی (ئیندون)ەوە دێت. هەرچۆنێك بێت لە ئێستادا ووشەی هیندویزم بەکاردێت

وەك ناوی دینێکی سەربەخۆ و تایبەت بە خەڵکانی ئەو ناوچەیە. کە ئەساسەکانی ئەم دینە بریتین لە 'ڤێداس' ، 'ئوپانیشاد' ، 'باگوت گیتا'.

چەمکی باو بۆ خودا لە ئاینی هیندویزمدا:

هیندویزم زیاتر بەوە بەناوبانگە کە دینێکی فرەبیروڕاو عەقیدەیە. هەر لەڕاستیشدا زۆرێك لە شوێنکەوتوانی ئەم دینە لایەنگری ئەمە دەکەن وە بانگەواز بۆ دینەکەیان دەکەن وەك دینێك کە خاوەنی چەندین خودابێت. ئەمە لەکاتێکدا هەندێك لە هیندووەکان بڕوایان بە هەبوونی(٣٣)تاوەکو (٣٣٠)ملیۆن خودا هەیە.

بەڵام هیندووە خوێندەوار و تێگەشتووەکان کە شارەزای دینەکەیانن سورن لەسەر ئەوەی کە دەبێت هیندووەکان بڕوایان بە تەنها هەبوونی یەك خودا هەبێت و بیپەرستن.

دیارترین جیاوازی لە نیوان موسوڵمانان و هیندووەکان لەسەر چەمکی باوی خودایە لای هیندووەکان، کە بڕوایان بە فەلسەفەی (پانسیزم-یەکگرتوویی) هەیە کە ئیدیعای ئەوەدەکات کە هەموو شتەکان بە زیندوو نا زیندووەوە بەشێکن لە خوداو پیرۆزن. هەر لەبەر ئەمەشە کە هیندووەکان دار و خۆر و ئاژەڵ و مرۆڤەکانیش بە بەشێك لە خودا دەزانن، بۆ هیندوویەکی ئاسایی هەموو شتێك خودایە.

بەڵام پێچەوانەی ئەمە لە ئیسلامدا هەیە کە هانی مرۆڤایەتی دەدات کە خۆی و هەموو دەوروبەرەکەشی بە نموونەی دروستکراوی خودا بزانن و مەخلوقن نەوەك خۆیان بە بەشێك لە خودا بزانن. بۆیە لەم ڕوانگەوە موسوڵمانان بڕوایان وایە کە هوموو شتێك موڵکی خودایەو لە لایەن ئەوەوە دروستکراون جا هەر لە دار و بەردەوە بیگرە هەتاوەك و خۆر و گەلە ئەستێرەکان.

قورئان: کە دیارتین ئاماژە لە قورئان ئەوەیە کە هیچ کەس و شتێك نەپرسترێت بێجگە لە الله.

ئێستا با بەیەکەوە ئەو بابەتانە هەڵبسەنگێنین کە ئاینی ئیسلام و هیندویزم تێدا هاوبەشن.

باگوات گیتا: دیارترین و باوترین کتابی پیرۆزە لە ناو هەموو هیندووەکاندا، تێیدا چەندین دەق هەن کە ئاماژە بە یەکتا پەرستی دەکەن و دژی پەرستنی خودای جۆراوجۆرن:

(ئەوانەی کە ژێریان پارەو ماڵ و سامان دزیویەتی خۆیان داوە بەدەستەوە بۆ نیمچە خوداو خودا دروستکراوەکانیان کە ئەمان شوێن ڕێنمای و ڕێوشوێن و پەرستشێك دەکەون کە لەگەڵ سروشت و بەرژەوەندی خۆیان دەگونجێت)

"باگوات گیتا بەشی(٧)ئایەتی(٢٠)" لێرەدا گیتا ئاماژە بەو کەسانە دەکات کە ماددە پەرستن و بۆیە خودا درۆزینەکان دەپەرستن نەوەك خودای ڕاستەقینە.

ئوپانیشاد: ئوپانیشادیش بەهەمان شیوە بە کتێبێکی پیرۆزی هیندووەکان دادەنرێت، کە تێیدا تێبینی چەند دەقێك دەکەین:

(ئەو تەنها یەکەو نابێت بە دوو) (ئوپانیشاد٦ – ٢ – ١)

(ئەو نە خێزانی هەیە نە خودا) (ئوپانیشاد– ٦، ٩)

(هیچ هاوتاو هاوشێوەیەکی نییە) (ئوپانیشاد– ١٩:٤)

(هیچ هاوتاو هاوشێوەیەکی نییە کە ناوی ئەو سەربەرزییەکی گەورەیە) (ئوپانیشاد–لاپەڕە– ٧٣٦ – ٧٣٧)

با ئەو دەقانەی سەرەوە بەراوردبکەین بە چەند دەقێکی قورئان:

﴿ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ﴾ الاخلاص،(وە هیچ هاوشێوەیەکی نییە) (قورئان – ١١٢:٤)

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ﴾ الشوری ،(هیچ شتێك نییە بەوێنەی ئەو زاتە هیچ شتێك لەو ناچێت) (قورئان– ٤٢:١١)

گەر بنواڕینە دەقێکی تری ئۆپانیشاد و بەراوردی بکەین بە قورئان:(شێوەی ئەو هەرگیز نەبینراوە، کەس بەچاوی خۆی نەیبینیوە، ئەوانەی کە بە دڵ و بە ئەقڵ دەیناسن ئەوا پەیوەندییەکی پتەویان دروستکردووە و هەمیشە زیندوو دەبن) (ئۆپانیشاد– ٤:٢٠)

قورئانیش بەهەمان شێوە باسی ئەم لایەنە دەکات و خودای گەورە دەفەرموێت:﴿ لَّا تُدْرِكُهُ ٱلْأَبْصَٰرُ وَهُوَ يُدْرِكُ ٱلْأَبْصَٰرَ ۖ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ ﴾ الانعام، (دەزگای بینایی و ئیدراکی مرۆڤ ناتوانێت ئەو زاتە ببینێت، بەڵام زانیاری و ئەسەری ئەو خودایە هەموو شوێنێکی گرتۆتەوە، ئاگاداریشە بەهەموو دەزگاکانی بینایی. هەرئەو وردبین و ئاگایە)(قورئان– ٦:١٠٣)

ڤێداس: ڤێداس دادەنرێت بە پیرۆزترین کتاب لە ناو هەموو هیندووەکاندا ، کە ٤ ڤێداسی سەرەکی بوونیان هەیە (ڕیگ ڤێد، یاجور ڤێد، سام ڤێد، ئەسارڤا ڤێد).

١. **یاجور ڤێد:** چەند دەقێك لەم کتێبە:(هیچ شتێك نییە لە شێوەی ئەو)

(یاجورڤێد- ٣:٣٢)

وە دواتریش تێیدا ئاماژە بەوەدەکات کەو ئەو لەدایك نەبووە.

(ئەو بێجەستەو پاکە) (یاجورڤید ٨:٤٠)

(ئەوان دەچنە تاریکییەوە ، ئەوانەی کە شتە سروشتییەکان دەپەرستن، وە ئەوانەی کە شتە دروستکراوەکانن دەپەرستن دەچنە قوڵاییەکی زیاتری تاریکییەوە) (یاجورڤید ٩:٤٠)

٢. **ئەسراڤاڤێد:** چەند دەقێك لەم کتێبە:(خودا گەورە و پیرۆزە)

ئەسراڤاڤێد-٢٠،٥٨:٣

٣. **ڕیگ ڤێد:** کۆنترینی هەر ٣ ڤێداسەکەیە ، وە بە یەکێك لە کتابە زۆر پیرۆزەکانیش دادەنرێت لای هیندووەکان. کە تێیدا ئاماژەبەوەدەکات کە ڕاهیبە زیرەکەکانیان زۆرجار خودایان بە تاك و تاقانە ناوبردووە .

(ڕیگڤیدا-١:١٦٤:٤٦)

لە ڕێگڤیدادا ئەتواندرێت بوترێت زیاد لە(٣٣)سیفەتی خوای تێدایە کە یەکێك لەوانە "براهما" کە بەواتای خالیق دێت کە موسوڵمانان هیچ کیشەیەکیان لەگەڵیدا نییە بەڵام کێشەمان لەگەڵ ئەوەدا هەیە کە هیندووەکان بە خوایەکی ٤ سەری دادەنێن.

دەقێک لە ڕیگڤێدادا:(ئەی هاوڕێینە ، هیچ کەسێك مەپەرستن تەنها ئەونەبێت، ئەو کە خودای پیرۆزە) ڕێگڤید-٨:١:١

وە لە کتێبی ڕیگڤیدا سایتیدا لە بەشی ٦ لاپەڕە ١٨٠٢و١٨٠٣ئامارژە بە چەند دەقێکی یەکتاپەرسی دراوە، وەك:(تەنها یەك خودا هەیە، دوو نا، هەرگیز، هەرگیز و هەرگیز)

بۆیە تەنها لەڕێی بەدواداچوونێکی هێمنانەوە دەتوانین بگەین بە مەقیفی دینی هیندویزم لەسەر چەمکی خودا.

چەمکی خودا لە سیخیزمدا

سیخیزم دینێکی غیرسامییە و دینێکی ئاری غیر ڤێدیکییە. هەرچەندە دینێکی سەرەکی نییە لە جیهاندا، بەڵکو لقێکە لە ئاینی هیندویزم کە لە لایەن گورو(ڕاهیب) نانەکەوە دۆزرایەوە لە سالانی کۆتایی سەدەی (١٥) سەرچاوەی سەرهەڵدانی ناوچەکانی پاکستان و باکوری ڕۆژئاوای هیندە کە پێی دەوترا (پونجاب) واتە خاکی پێنج ڕووبارەکە. گورو نانەك لە کشاتریا لەدایك بووە لە خێزانێکی هیندوو بەڵام زۆر کاریگەربوو بە دینی ئیسلام و موسوڵمانەکان.

پێناسەی سیخ و سیخیزم: وشەی "سیخ" وەرگیراوە لە ووشەی "سیسیا" بە واتای مورید یاخود شوێنکەوتە. ئاینی سیخییەکان ئایی (١٠)گوروەکەیە (ڕاهیب)، یەکەم گورو کە نانەك بوو وە دەهەم و کۆتا گوروگورو گۆبین سینغ بوو.. کتێبی پیرۆزی سیخییەکان پێی دەوترێت 'سری گورو گرانز' وە پێشی دەوترێت "ئادی گرانز ساهیب" ٥ "ك" یەکە: هەموو سیخێك دەبێت پەیوستبێت بە ٥"ك" یەکەوە کە دەبن بە پێناسی ئەوان.

١. کیش : قژێکی درێژ کە هەموو گوروەکان دەیان هێشتەوە.

٢. كانغا : شانەكردنی قژ، دەبوو قژیان بە پاك و خاوێنی ڕابگرن.

٣. كـادا : بازنــەی كـانزایی ، بـۆ بـەهێزكردنی لـەش خۆپاراسـتنی جەستەیی.

٤. كیرپان : هەڵگرتنی چەقۆیەك بۆ پارێزگاری خۆی.

٥. كاچـا : جلـی ژێـرەوەی تایبـەت كـە درێژبۆتـەوە بـۆ زیـادبوونی گرجوكۆڵی..

مولمـانترا: سـەرەكیترین ڕێبـازی سیخیزم، باشترین پێناسـە كـە هـەر سیخێك بتوانێت لەسەر چەمكی خودای بكات ووتـەی (مـول مانترایـە) ، كە ئەم ڕێبازە لەسەرەتای كاتی "گورو گرانز ساهیب" سەری هەڵدا.

كە لە سری گورو گرانز ساهیب ئایەتی - ١ دا دەڵێت :

(تەنها یەك خودا بوونی هەیە، كە پێی دەوترێت خالیقەكە ، كـە دوورە لە ترس و ڕقلێبوونەوە هەتاهەتاییەو لەكەس نەبووە، گەورەو پیرۆزە)

دیـنی سیخیزم سنور بـۆ چـەمكی خـودا لای شـوێنكەوتوانی دادەنێـت بەوەی ە تەنها یەك خودای گـەورە و بـەتوانا هەیـە كـە نادیارە و لەسـەر فۆڕمی (ئێك ئۆمكارا).

لــە فۆڕمــە دیارەكەیــدا كــە بــە "ئۆمكــارا" ناودەبرێــت خــودا چــەند سیفەتێكی هەیە:

* کارتار: خالیق

* ساهیب: خودا

* ئاکال: هەتاهەتایی

* ساتاناما: ناوە پیرۆزەکە

* پارڤادیگار: چاودێریکەر

* ڕەهیم: بەخشندەك

* کەریم: چاکەکار

وەهەروەها پێشی دەوترێت "وەهی گورو' خودای تاك و تەنهاو ڕاستەقینە.

لەگەڵ ئەوەی کە دینی سیخیزم سورە لەسەر هەبوونی یەك ڕێبازی یەکتپەرستی ، وە باوەڕیشیان بە " ئاڤاتاراڤادا " واتە هاتنی خودا بە شێوەیەکی بەرجەستە. واتە بڕوایان وایە کە خودا لەسەر شکڵی مرۆڤ خۆی دەرناخات کە بە "ئەڤاتارا" ناسراوە. وەهەروەها سیخیزم زۆر بە توندی دژی بتپەرستییە.

کاریگەربوونی "گورو نانەک" بە "کەبیر"

گورو نانەک زۆر کارتێکراو بوو بە وتەکانی سانت کبیر هێندە پێی کاریگەربوو کە هەندێك لە بەشەکانی سری گورو نانەك ساهیب دوو بەیتی سانت کەبیری تێدایە.

یەکێك لەو وتانە:(هەمووان بیری خودایان دەکەوێتەوە لەکاتی کێشەو چەرمەسەریدابەڵام کەس بیری لەلای خودا نییە لەکاتی ئاشتی و خۆشیدا. ئەوکەسەی کە لەکاتی ئاشتی و خۆشیدا بیری لایخودایە ئیتر بۆچی توشی کێشەدەبێت؟)

با ئەم چەند دێڕە بەراورد بکەین بە قورئان....

﴿ وَإِذَا مَسَّ ٱلْإِنسَٰنَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُۥ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُۥ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِىَ مَا كَانَ يَدْعُوٓا۟ إِلَيْهِ مِن قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلَّ عَن سَبِيلِهِۦ ۚ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا ۖ إِنَّكَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلنَّارِ ﴿٨﴾ ﴾ الزمر، واتا:(ئادەمیزاد کاتێك ناخۆشی و زەرەرێکی توشهات، هاوار و هانا بۆ پەروەردگاری دەبات و لێیدەپاڕێتەوە. پاشان کاتێك خودا دەرووی لێکردەوە ئەسا چیتر دووعای نزاکانی فەرامۆش دەکات و بیری خوای نامێنێت) (قورئان ٣٩:٨)

چەمکی خوا لە ئاینی زۆرۆئەستریانیزم (زەردەشتی)

ئاینی زۆرۆئەستریانیزم یەکێکە لە دێرینترین ئاینەکانی ئارییەکان کە زیاترە (٢٥٠٠) ساڵ بەرلەئێستا لە ئێران سەری هەڵداوە. هەر لەبەرئەمەشە کە ژمارەی شوێنکەوتوانی کەمە کە دەکاتە نزیکەی سەد و سی هەزار کەس لەسەرتاپای هەموو جیهان. پەیامبەر ئێرانیەکان (زۆرۆستر) "زەردەشت" دامەزرێنەری زۆرۆئەستیریانیزمە، پوڕتووکی پیرۆزی ئەم ئاینە بریتین لە "دەساتیر" و "ئاڤێستا". وشەی خوا لە ئاینی زۆرۆئەستریانیزم پێی دەوترێت "ئاهورا مەزدا". وشەی "ئاهورا" بەمانای "خوا" دێت و وشەی "مەزدە"ش بەمانای "زانا" دێت، کەواتە هەردووکیان بەیەکەوە "ئەهروو مەزدا" واتای "خوای زانا" دەگەیەنێت: ئاهورامەزدایش جۆرێکە لە جۆرەکانی باوەڕبوون بە تاکێتی خوا و بە یەکتا پەرستنی.

✍ ..تایبەتمەندییەکانی خوا بەگوێرەی "دەساتیر" :-

١. خوا تاک و تەنیایە.

٢. خوا هاوشێوەی نیە.

٣. نەسەرتای هەیە و نەکۆتایی.

٤. ئەو نە باوکی هەیە نە دایک، هەروەها خێزان و منداڵیشی نیە.

٥. ئەو شێوە یاخود وێنایەکی نیە.

٦. نە چاو ئەتوانێت بیبینێت، نەهێزی بیرکردنەوە ئەتوانێت بیربکاتەوە لێی.

٧. ئەو لەسەروو هەموو ئەو شتانەیە کە ئێمە بەمێشك و خەیاڵماندا دێت.

٨. ئەو لەخودی خۆمان لێمان نزیکترە.

✍.. تایبەتمەندییەکانی خوا بەگوێرەی "ئاڤێستا" :-

بەگوێرەی ئاڤێستا هەردوو "گاتاکان" و "یەسنا" کۆمەڵێك تایبەتمەندی جیاواز ئەدەنە پاڵ "ئەهروومەزدە"، لەوانەش :-

١. بەدیهێنەر. (یەسنا ٣١: ٧-١١)، (یەسنا ٤٤:٧)، (یەسنا ٥٠: ١١)، (یەسنا ٥١: ٧).

٢. گەورە و بەتوانا، بەهێز. (یەسنا ٣٣: ١١)، (یەسنا ٤٨: ٦).

٣. میهرەبان و دلۆڤان. (یەسنا ٣٣: ١١)، (یەسنا ٤٨: ٦).

٤. بەخشندە. (یەسنا ٤٣: ٤، ٥، ٧، ٩، ١١، ١٣، ١٥)، (یەسنا ٤٤: ٢)، (یەسنا ٤٥: ٥)، (یەسنا ٤٦: ٩)، (یەسنا ٤٨: ٣)

چەمکی خوالەئاینی جودیزم (جولەکە)

ئاینی جولەکە یەکێکە لەئاینە سەرەکیەکانی ڕەگەزی سامیەکان. شوێنکەوتوانی ئەم ئاینە پێیان دەوترێت "جولەکە" و باوەڕیان بە پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر موسا هەیە. ئەم چەند دێرەی خوارەوە لە (دیوتیرۆنۆمی) "کە دەکاتە پێنجەم پەڕتووکی پیرۆزیان" چەند ئامۆژگاری و ڕاسپاردەیەکی پێغەمبەر موسایە:

* ئەی نەوەی ئیسرائیل گوێبگرن، خودای ئێمە یەك خودایە. (ئینجیل، دیو ٦: ٤).

* بڕوانە ئەم دێرەی پەڕتووکی (ئیسایە) کە دەڵێت : (بەتەنها من پەروەردگارم، هیچ ڕزگارکەرێکی تر نیە لەپاڵ مندا) (ئینجیل،ئیسایە ٤٥: ١١).

* تەنها من خودام، هیچ خوایەکی تر نیە، هیچ خوایەکی تر هاوشانم نیە. (ئینجیل،ئیسایە ٤٥: ٥).

* من خودام و هیچ خوایەکی تر بوونی نیە. من خودام و هیچ هاوشێوەیەکم نیە. (ئینجیل،ئیسایە ٤٦: ٩).

ئاینی جولەکە ڕەخنەدەگرێت لە پەرستنی بت، هەروەك لەم چەند دێرەی خوارەوەدا ڕووندەبێتەوە:-

- "ئێوە نابێت هیچ خوایەکی ترتان هەبێت جگە لە من. ئێوە نابێت هیچ وێنەیەکی داتاشراو دروست بکەن بۆ خوا لە هاوشێوەی هەرشتێك لە ئاسمانی سەروو، یاخود لە زەوی خوارەووە، یاخود ئەوەی لەناو ئاوی زەویدا هەیە. ئێوە نابێت هەوڵبدەن کە کڕونۆشیان بۆ ببەن یاخود بیانبینن چونکە تەنها من پەروەردگارم، من خوایەکم حەسوودم...." (ئینجیل،ئیکسۆدۆس ۳۰: ۳-۵)

- ئێوە نابێت هیچ خوایەکی ترتان هەبێت جگە لە من. ئێوە نابێت هیچ وێنەیەك داترشن بۆ خودا هاوشێوەی هەرشتێك لە ئاسمانی سەروو، یاخود زەوی خوارەووە، یاخود ئەوەی لەناو ئاوی زەویدا هەیە. ئێوە نابێت خۆتان بۆ بچەمێننەوە بۆیان، وە نابێت خزمەتیشیان بکەن، لەبەرئەوەی تەنها من خودام، من خوایەکی حەسوودم...." (ئینجیل،دیو ٥: ٧-٩)

چەمکی خوا لە ئاینی کریستیانیتی (مەسیحی)

مەسیحیەت یەکێکە لە ئاینەکانی ڕەگەزی سامیەکان، کە دەوترێت نزیکەی دوو بیلیۆن شوێنکەوتوی هەیە لەهەموو جیهاندا. ناوی "کریستیانیتی" وەرگیراوە لەناوی "جیزز کرایس" کە دەکاتە پێغەمبەر عیسا. پێغەمبەر عیسا بەهەمان شێوە کەسایەتیەکی بەڕێزە لەئاینی ئیسلامدا، هەروەها ئیسلام تاکە ئاینی غەیرە مەسیحیە کە فەرمانی کردووە بە بڕوابوون بە پێغەمبەر عیسا.

بەڵام پێش ئەوەی چەمکی خوا لە ئاینی مەسیحیدا تاوتوێ بکەین، ئەوە دێین باس لە پلەوپێگەی پێغمبەر عیسا دەکەین لە ئاینی ئیسلامدا.

* ئیسلام تاکە ئاینی غەیرە مەسیحیە کە بڕوابوونی بە پێغەمبەر (عیسا)ی کردۆتە بەشێك لە ئیمان. هیچ موسوڵمانێك پێی ناوترێت موسڵمان گەر هاتوو بڕوای بە پێغەمبەر عیسا نەبوو.

* یەکێك بووە لە بەڕێزترین و بەهێزەکانی پەروەردگار.

* ئێمە باوەڕمان بەوە هەیە کەوا لەدایك بوونی پێغەمبەر عیسا دەرئاسا بووە بەهۆی ئەوەی بەبێ بوونی باوك بووە، کە زۆرێك لە مەسیحیەکانی ئەم چەرخە باوەڕیان بەمە نیە.

* ئێمە بڕوامان بەوە هەیە کە ئەو چارەسەری نابینا و ئەوانەی تێکچوونی پێستیان هەبووە کردووە، بەڵام هەموو ئەمانەش بەیارمەتی و ڕەزامەندی پەروەردگار.

ڕەنگە کەسێك هەبێت و بپرسێت باشە ئەگەر موسڵمانەکان و مەسیحیەکان بەم شێوەیە ڕێزدەگرن لە پێغەمبەر عیسا و خۆشیان دەوێت، ئەی کەواتە لایەنە ناکۆك و دژەکەیان چیە؟. جیاوازی سەرەکی ئاینی ئیسلام و مەسیحیەت لە پێداگیری مەسیحیەکانە لەبەخوادانانی پێغەمبەر عیسا. ئەمە لەکاتێکدا بەلێکۆڵینەوە لە سەرچاوەکانی ئاینی مەسیحی ئەوە دەردەکەوێت کە پێغەمبەر عیسا هەرگیز بانگەشەی بۆ خوایەتی خۆی نەکردووە. هیچ وشەیەك یاخود دێرێك نیە لەهەموو ئینجیلدا کە تێیدا پێغمبەر عیسا بەخۆی وتبێتی "من خودام" یان "من بپەرستن". بەڵکو بەپێچەوانەوە ئینجیل ژمارەیەك گوفتاری تێدایە کە پێغەمبەر عیسا تەواو پێچەوانەی بانگەشەی خۆدانانی بەخوا ئامۆژگاری خەڵکی کردووە. بڕوانە ئەم چەند دێرەی ئینجیل کە لەسەر زاری پێغمبەر عیسا تۆمارکراون:-

* باوکی من لەمن گەورەترە. (جۆن ١٤: ٢٨)

* باوکم لەهەموو شتێك گەورەترە. (جۆن ١٠: ٢٩)

* ..... من بەڕۆحی خودا شەیتان بەدەردەنێم..... (مەتا ١٢: ٢٨)

* .... بەپەنجەی خودا شەیتان بەدەردەنێم.... (لوقا ١١: ٢٠)

* من خودی خۆم ناتوانم هیچ شتێك بکەم. هەر کە ئەبیستم یەکسەر بڕیاردەدەم. بڕیاردانی منیش دادپەروەرانەیە چونکە ویستی نیە بەڵکو ویستی باوکمە، کە بۆ منی ناردوو.

✍..ئەرکی پێغەمبەر عیسا جێبەجێکردنی شەریعەتەکانی تر بوو:-

پێغەمبەر عیسا هەرگیز بانگەشەی خوایەتی بۆ خۆی نەکرددوە. ئەو ڕاست و ڕەووان سروشتی ئەرکەکەی خۆی ئاماژە پێداوە. پێغەمبەر عیسا خوادا ناردی تاکو یاساکان یاخود شەریعەتەکانی پێش خۆی جێبەجێیان بکات و کارایان پێبکات. ئەمەش زۆر بەڕوونی لەو قسانە دەبینرێن کەپێغەمبەر عیسا خۆی کردوونی، بۆ نموونە:-

- "ئەوە بزانن کە من نەهاتووم تاوەکو یاساکان تێکبدەم، یاخود نەهاتووم تاکو پێغەمبەرەکان لەناوبدەم. من ناهاتووم بۆ تێکدان بەڵکو هاتووم بۆ کارپێکردن. بەتووندی پێتان ڕادەگەیەنم ئەگەر ئاسمان و زەوی تێپەڕن و بڕۆن ئەوە نابێت بچووکترین بەشی یاساکان پشتگوێ بخرێن بەڵکو دەبێت هەموویان جێبەجێ بکرێن."

- " جا ئەوەی لابدات لە یەکێك لەو فەرمانانە یاخود کەسانی تر هانبدات بۆ سەرپێچیکردن ئەوە لەبەهەشتدا بە بچووك سەیردەکرێت. بەڵام ئەوەی جێبەجێیان بکات و ئامۆژگاری کەسانی تر بکات بەکردنی، ئەوە بە گەورە سەیردەکرێت لە بەهەشتدا."ئینجیل، مەتا ٥: ١٧- ٢٠"

✍..پەروەردگار پێغەمبەر عیسای ناردووە:-

ئینجیل باس لە سروشتی پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر عیسا دەکات لەم چەند دێرەدا:-

- "...هەروەها ئەو قسانەی لەمنی دەبیستن هی خۆم نیە بەڵکو باوکم پێیداوم." "ئینجیل، جۆن ١٤:٢٤"

- "هەروەها ژیانی نەمری و هەمیشەیی بۆ کەسێکە لە ئێوە کە خوای تاك و حەق بناسێت کە (عیسا)ی بۆ ناردوون." "ئینجیل، جۆن ١٧- ٣"

پێغەمبەر عیسا بچوکترین بۆچوونی بەخوادانانی خۆی ڕەتکردۆتەوە، ئێستاش بابەیەکەوە لەم ڕووداوانە بڕوانین کە لەئینجیلدا هاتووە:-

" ووردبنەوە لەو کاتەی کە یەکێك هات و بەئەوی وت "ڕابەری چاك"، چ کارێکی باش هەیە گەر بیکەم دەبمە خاوەنی ژیانێکی هەمیشەیی؟. ئەویش پێی وت: بۆچی من بە چاك بانگدەکەیت؟ هیچ کەسێك چاك نیە تەنها یەك زات نەبێت، کە ئەویش پەروەردگارە. بەڵام ئەگەر ژیانێکی

هەمیشـــەیت دەوێـــت ئـــەوە پارێزگـــاری بکـــە لـــە بەجێگەیانـــدنی فەرمانەکان." "ئینجیل، مەتا ٥: ١٧- ٢٠"

ئـەم چـەند دێـرەی سـەرەوە بەهـەموو شـێوەیەك بـاوەڕی بـەخوازانینی پێغەمبـەر عیسـا و ڕزگـاربوونی مـرۆڤ بـەهۆی خۆقوربـانی کردنەکـەی پێغەمبـەر عیسـا ڕەتدەکاتـەوە کـە مەسـیحیەکان باوەڕیـان پێیـەتی. پێغەمبەر عیسا جەختی کردۆتەوە لە بەجێگەیاندنی (١٠) فەرمانەکان تاکو ڕزگاربوون و ژیانێکی هەمیشەیی بەدەست بهێنرێن.

✍..عیسای ناصری "شوێنی منداڵی پێغەمبەر عیسایە" ئەو پیاوەی لەلایەن خواوە هەڵبژێردراوە:-

ئەم چەند دێرەی خوارەوە کە لەئینجیلدا هاتووە ئەو ڕاستیەی قورئان پشتڕاستدەکاتەوە کە عیسا پێغەمبەرێکی پەروەردگارە:-

- "ئەی نەوەی ئیسرائیل، گوێبگرن لەم وشانە: عیسـای ناصـری، ئـەو پیـاوەی لـەناو ئێـوەدا لەلایـەن پـەروەردگارەوە هەڵبـژێردراوە لـەڕێگای دەرئاسـا و مـوعجیزە و نیشـانە، کـە پـەروەردگار هـەر لـەناو ئێـوەدا پیشانی دان لەسەردەستی ئەو، هەروەکو خۆشتان ئەمە ئەزانن."

✍..یەکەم فرمان ئەوەیە کە خوا تاك و تەنیایە:-

ئینجیل هەرگیز باوەڕی مەسیحیەکان بە بوونی سێ خوا بەڕاست دانەناوە. ئەوتا کاتێك یەکێك لەوانەی کە ئینجیلی نووسیوەتەوە لە پێغەمبەر عیسا ئەپرسێت کە یەکەمین فرمان چیە لە (١٠) فرمانەکان، پێغەمبەر عیساش تاڕادەیەك هەمان شت دەڵێت کە موسا پێغەمبەر پێشتر وتوویەتی کە:-

- "ئەی نەوەی ئیسڕائیل گوێبگرن، خوا، خوای ئێمە تاکە و یەك خوایە." "مەڕقس ١٢- ٢٩"

چەمکی خوا لەئاینی ئیسلام

ئیسلام کە یەکێکە لە ئاینی سامیەکان کە زیاتر لە (١.٢) بلیۆن شوێنکەوتووی هەیە لە سەرتاپای جیهاندا. ئیسلام بەمانای ملکەچ بوون دێت بۆ ویست و فەرمانەکانی "الله". موسڵمانان قورئان بە وتەی پەروەردگار ئەزانن کە بۆ پێغەمبەر (محمد)ی ﷺ ناردووە. ئیسلام ئەوەی ڕوونکردۆتەوە کە "الله" پێغەمبەر و پەیامبەرانی بەدرێژایی مێژووی مرۆڤ ناردووە کە هەموویان یەك پەیامیان پێبووە بۆ مرۆڤایەتی، کە ئەویش باوەڕبوونە بە یەکتایی خوا و بەرپرسیارتی ڕۆژی دوایی. هەرلەبەر ئەمەشە کە ئیسلام بڕوابوونی بە پێغەمبەرانی پێشووی کردۆتە بەشێك لە ئیمان، لەو پێغەمبەرانەش (ئادەم، نوح، ئیبراهیم، ئیسماعیل، ئیسحاق، یعقوب، موسا، داود، عیسا و پێغەمبەرانی تر).

✍.. وردترین پێناسەی خوا:-

وردترین پێناسە بۆ چەمکی خوا لەئیسلامد هاتووە، ئەویش هەر چوارەکەی ئایەتەکەی سوڕەتی (الإخلاص)ە. پەروەردگار بەم شێوەیە دەفەرموێت: ﴿قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝١ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝٢ لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ ۝٣ وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدُۢ ۝٤﴾ (الإخلاص)

وشەی (الصَّمَدُ) هەندێك زەحمەت بۆ وەرگێڕان. ئەم وشەیە بەمانا "بوونی ڕەها" دێت، کە ئەمەش سیفەتێکە تایبەتمەندە بە پەروەردگار و تەنها ئەتوانرێت بدرێتە پاڵ ئەو چونکە سەرجەم بوونەکانی تر پەیوەستدارە بە کات و شوێن و مەرجدارن. لەلایەکی ترەوە ئەم وشەیە بەمانای ئەوە دێت کە پەروەردگار نیازمەندی بەهیچ کەسێك یاخود شتێك نیە، بەڵکو ئەوە کەسەکان و شتەکانن کە پێویستیان بە خودا هەیە و پشتی پێدەبەستن.

✍..سوڕەتی (الإخلاص) – پێوەری ئاینزانی:-

سوڕەتی (الإخلاص) کە سوڕەتی ژمارە (١١٢)ە لە قورئانی پیرۆز پێوەرە بۆ زانستی ئاینزانی(Theology) . وشەی (Theo) لەزمانی یۆنانیدا بەمانای "خوا" دێت، هەروەها وشەی (logy) بەمانای بەمانای ناسین یاخود لێکوڵینەوە و توێژینەوە دێت. بەمشێوەیەش (Theology) واتای زانستی ناسین و زانینی ئاینەکان دەگەیەنێت. بۆ موسڵمانان ئایەتەکانی ئەم سوڕەتە بەسن تاکو ببنە پێوەری ناسینی خوا. هەرکەسێك بانگەشەی خوایەتی بکات پێویستە لە تاقیکردنەوە یەکلایکەرەوەکەی ئەم سوڕەتە سەربکەوێت و ئەو تایبەتمەندیانەی تێدابێت، چونکە ئەو تایبەتمەندیانەی کەلەم سوڕەتە باسکراون تاك و

بێوێنـەن. بۆیـەش هـەموو خوایـە سـاختەکان و ئەوانـەی بانگەشـەی خوایەتی دەکەن هەرزوو ئاشکرا ئەبن لەژێر ڕووناکی ئەم سوڕەتە.

..بۆچوونی ئیسلام دەربارەی بوونی مرۆڤێك کەخوا بێت:-

هیندستان زۆرجار بە نیشتیمانی مرۆڤە خوایەکان ناودەبرێت، ئەمەش بـەهۆی ئـەو ژمـارەی زۆری ڕابـەرە ڕۆحیـەکان کـە لەوێـدا هـەن، کـە هەریـەکێك لەوپیاوەگەورە و ئاینیانە ژمارەیەکی زۆر شوێنکەوتوویان هەیە لەزۆرێك لە وڵاتەکان. ئیسلام هەموو بانگەشەیەك بۆ بەخوادانانی مـرۆڤ ڕەتدەکاتـەوە. جـا بـۆ ئـەوەی لـە هەڵوێسـتی ئیسـلام تێبگـەین بەرامبەر ئەوانەی خۆیان بەخوا دادەنێن، بابێین و لەیەکێك لەو کەسانە بکۆڵینـەوە کـە ئـەویش "ئۆشـۆ ڕەنجـیش". "ڕەنجـیش" یەکێکـە لـەو ڕابەرە ڕۆحیانەی کە لەهیندستان سەری هەڵدا. لەمانگی (٥)ی ساڵی (١٩٨١) "ئۆشۆ" دەڕواتە ئەمریکا و شارۆچکەیەکی دروستکرد بەناوی "ڕەنجـیش پـورەم"، دواتـر ئـەو لـە ڕۆژئـاوادا کەوتـە نـاو هەڵـەوە و دەستگیرکرا و داوای لێکرا کە ئەمریکا جێبێڵێت. بۆیە ئەو گەڕایەوە بۆ هیندستان و دەستیکرد بە بنیاتنانی کۆمەڵگایەك لە "پوین" کە ئێستا بە "کۆمەڵگای ئۆشۆ" ناسراوە، هەروەها ئۆشۆ لەساڵی (١٩٩٠) کۆچی دوایکرد. شـوێنکەوتووانی ئۆشـۆ لەوبڕوایـەدان کـە ئۆشـۆ خـوا بـووە.

ئەوانەی کە سەردانەی کۆمەڵگایەکەی ئۆشۆ ئەکەن، لەسەر کێڵی گۆڕەکەی ئەم پارچە نووسینە ئەبینن "ئۆشۆ – نە لەدایك بووە، وە نەمردووە، بەڵکو ئەو تەنها سەردانی زەوی کردووە لەنێوان (١١)ی مانگی (...) ساڵی (١٩٣١) تاکو (١٩)ی مانگی (...) ساڵی (١٩٩٠). بەلأم ئەوان بێ ئاگان لەوەی کە ئۆشۆ لەلایەن (٢١) ولأتەوە فیزەی پێنەدراوە، وادیارە شوێنکەوتووانی ئۆشۆ هیچ کێشەیەك لەوەدا نابینن کە خواکەیان پێویستی بە فیزەیە تا بتوانێت بچێتە ولأتێك لەکاتی سەردانەکەی بۆ زەوی.

ئێستاش بابەیەکەوە ئەم کەسە "ئۆشۆ ڕەنجیش" کەبەخوا دانراوە بخەینە ژێر تاقیکردنەوەی سوڕەتی (الإخلاص):-

١- یەکەمین پێوەر دەڵێت "بڵێ، ئەو ، (الله) تاك و تەنیایە". باشە ئایا ڕەنجیش تاك و تەنیا بوو؟ بێگومان نەخێر چونکە زۆرانێکی تر هەبوون کە بانگەشەی خوایەتیان کردووە. کەچی هەندێك لە شوێنکەوتووانی ئۆشۆ ڕەنگە ئێستاش بڵێن کە ئەو تاك وتەنیا بوو.

٢- دووەم پێوەر دەڵێت "پەروەردگار بێ نیازە و جێی نیاز و ئومێدە و زاتێکی نەمرە". ڕەنجیش بەهیچ شێوەیەك بێ نیاز و خاوەن بوونێکی ئەبەدی نەبوو، چونکە ئەوتا لەساڵی (١٩٩٠) کۆچی دوایی دەکات.

لــەژیانی ئــەودا ئــەوە دەبینرێــت کــە ئۆشــۆ نەخۆشــی شــەکرە و تەنگەنەفەسی و پشت ئێشەی درێژخایەنی هەبووە. ئۆشۆ ئەوەشی دووپات کردۆتەوە کەوا حکومەتی ئەمریکا لە زینداندا ژەهر خواردیان کردووە. بهێنە پێش چاوی خۆت خوایەکی بەهێز و دەسەڵات ژەهرخوارد بکرێت. بۆیە ناکرێت ڕەنجیش بێ نیاز و خاوەنی بوونێکی نەمر بووبێت.

٣- سێیەمین پێوەر بریتیە لە "کەسی لێ نەبووە و، وە لەکەسیش نەبووە" کەچی ئێمە ئەزانین کەوا ڕەنجیش لە "جەبلپور" لەدایک بووە. ئەو دایکی و باوکی هەبووە و باوکیشی دواتر بووتە یەکێك لە شوێنکەوتووانی.

٤- چوارەمین پێوەر سەختره و دژوارتر چونکە ئەڵێت "ئەو خوایە هیچ هاوشێوەیەکی نیە". هەرلەگەڵ وێنەکردنی خوا یاخود بەراوردکردنی خوا بە شتانی تر ئەوە ڕاستەوخۆ بزانە کە ئەوە خوا نیە، چونکە هەرگیز ناتوانرێت وێنەی زاتی پەروەردگاری تاك و تەنیا لە زهنی خۆماندا بکەین. کەچی ئێمە ئەزانین ڕەنجیش ڕیشێکی سپی شۆڕەوەبووی هەبوو. ئەو دوو گوێ و دووچاو و یەك لووت و یەك زاری هەبوو. وێنە و پۆستەری ڕەنجیش بێ ژمارە هەن. بۆیە ئەوکاتەی کە توانیت وێنەی خوا بکەیت ئەوە بزانە ئەو شتە خوا نیە.

✍..موسوڵمانان بەچی ناوێك خوا ناودەنێن یاخود بانگ دەكەن؟:-

موسڵمانان وابەباش دەزانن كە خودا بەناوی "الله" بانگ بكەن، نەك بەناوی ئینگلیزیەكە (God) كەبەمانای خوا دێت. ناوی "الله" ناوێكی تاك و بیَ وێنەیە و گۆڕانكاری بەسەردا نایەت، بەپێچەوانەی ناوە ئینگلیزیەكە كە دەتوانرێت گۆڕانكاری بەسەردا بێت. بەگوێرەی ناوەڕۆكی نووسینەكە یاخود قسەكان.ئەگەر "S"ی كۆكردنەوە زیادبكەین بۆ ناوی "God" ئەوكات دەبێتە "Gods" كەواتای خواكان دەگەیەنێت كە ئەمەش ناوی كۆیە بۆ خودا. بەلاّم ناتوانرێت هەمان شت بەسەر ناوی "الله" بكرێت بكرێتە كۆ چونكە ناوێكی تاك و بیَ وێنەیە. لەلایەكی ترەوە ئەگەر پاشگری "dess" زیادبكەین بۆ ناوی "God" ئەوكات دەبێتە "Goddess" كەبەمانای خوای مێینە دێت. ئەمە لەكاتێكدا هیچ شتێكی وەكو خوای نێرینە یان خوای مێینە ناتوانرێت بكرێت لەگەڵ ناوی "الله" چونكە ناوی "الله" هیچ ڕەگەزێكی نیە. لەلایەكی ترەوە ئەگەر پێشگری "Tin" بخەینە پێش ناوی "God" ئەوە ئەبێتە "Tin-God" كەبەمانای خوای درۆینە یاخود ساختە دێت. بەپێچەوانەوە ناوی "الله" ناوێكی بیَ هاوتایە كە ناتوانرێت وێنەی بۆ بكرێت یاخود دەستكاری بكرێت و ماناكەی

بگۆڕدرێـت. هەربۆیـەش موسـڵمانان وابـەباش ئـەزانن نـاوی "الله" بـەکاربهێنن، بـەڵام هەنـدێکجار کـە لەگـەڵ کەسـێکی غـەیرە موسـڵمان ئەدوێین وشەی خـوا یـاخود پـەروەردگار بەکاردێنین. جا لەبـەر ئـەوەی ئەم پەڕتووکە بۆ موسڵمان و ئەوانەشی کە موسڵمان نین نوسراوەتەوە، ئەوە من وشەی خـوا یـان پـەروەردگارم بەکارهێناوە لـەزۆر شـوێنی ئـەم پەڕتووکە[1].

✍..خودا نابێتە مرۆڤ:-

هەندێك کەس دەپرسن ئەگەر خوا ئەتوانێت هەموو شتێك بکات کەواتە بۆناتوانێت خۆی بخاتـە شێوە یـاخود وێنـەی مرۆڤەوە؟. ئەگـەر خـودا بیەوێت ئەوە ئەتوانێت خۆی بخاتە شێوەی مرۆڤ بەڵام ئەمە مانای وایە کە ئەو چیتر نابێتەوە خوا چونکە تایبەتمەندیەکانی خوا و مرۆڤ تەواو لەیەك جیاوازن. ئـەم چەند ڕاستیە خوارەوە پڕوپووچی ئـەو بیرۆکەیـە دەردەخـات کـە دەپرسێت کـە بۆچـی خـوا خـۆی ناخاتـە سـەر شێوەی مرۆڤەوە:-

---

[1] تێبینی/ ئەم باسکردنەی ناوی (الله) ، لە ڕووی زمانەکانی عەرەبییەوە تەواو نییـە، چونکە وشـەی (الله) لـە (ال ، إلـە) ەوە وەرگیراوە و پاشـان (إ) حـذف بـووە و بووەتـە (ال ، لـە) – (اللـە) و بـۆ مـەزنیش بەقەڵەوی دەخوێنرێتەوە . وە عەرەبە کۆنەکان بتێکیان هەبووە بەناوی (اللاة) کە بە (مؤنثی)ی وشـەی (الله)یان دەزانی – پەنا بەخوا – (ڕێنوێن)

خودا نەمر و هەمیشەییە ئەمە لەکاتێکدا مرۆڤ نەمر نیە و دەمرێت. ناکرێت مرۆڤێکی خوایینە هەبێت کە لەیەك کاتدا هەم نەمر بێت و هەم سەرتا و کۆتای هەبێت، چونکە ئەمە شتێکە دوورە لە ژیری. خودا سەرەتایەکی نیە بەڵام مرۆڤ سەرتایەکی هەیە. ئێمە ناتوانین کە مرۆڤێك بدۆزینەوە کە لەیەك کاتدا هەم سەرتایەکی هەبێت هەمیش سەرەتای نەبێت. هەروەها مرۆڤەکان کۆتاییەکیان هەیە. ئێمە هەرگیز ناتوانین مرۆڤێك بدۆزینەوە کە لەیەك کاتدا کۆتاییەکی هەبێت هەمیش کۆتایی نەبێت.بەڕاستی ئەمە باوەڕێکی پڕوپووچە.

پەروەردگار پێویستی بە خواردن و خواردنەوە نیە کەچی مرۆڤەکان پێویستیان بە خواردن و خواردنەوە هەیە تاکو زیندوو بمێننەوە :

﴿ ... وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ ... ﴿١٤﴾ ﴾ (الأنعام)"

هەروەها پەروەردگار نە ئەخەوێت وە نە پێویستی بە پشوودان هەیە، ئەمەلەکاتێکدا مرۆڤەکان پێویستیان بە خەوتن و پشوودان هەیە:

﴿ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ ۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ۖ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ ﴾ (البقرة)"

..بەندایەتی کردنی مرۆڤێکی تر کارێکی پڕوپووچە:-

ئەگەر وادابنێین کە خودا مرۆڤێك بێت ئەوکات پێویستە دان بەوەشدا بنێین کە بەندایەتی کردنی مرۆڤێکە تر بێ مانا و پڕوپووچ ئەبێت. ئەگەر خودا خۆی خستە شێوەی مرۆڤێك ئەوکات ئەوە دەگەیەنێت کە ئەو دەستی هەڵگرتووە لەخوایەتی و هەموو تایبەتمەندیەکانی مرۆڤی وەرگرتووە. بۆنموونە ئەگەر هاتوو پرۆفیسۆرێکی لێهاتوو تووشی ڕووداوێك هات و بەهۆیەوە تووشی نەخۆشی بیرچوونەوە بێت، ئەوکات زۆر گەوجانە ئەبێت بۆ قوتابیەکانی کە لای ئەو بخوێنن و بەردەوامی بدەن بە فێربوون لە وانەکانی ئەودا.

بەهەمان شێوە ئەگەر خودا بچێتە سەرشێوەی مرۆڤ ئەوکات ناتونێت ببێتەوە بە خودا چونکە هەروەك زۆر ڕوون و ئاشکرایە مرۆڤ هەرگیز ناتوانێت ببێتە خوا.هەربۆیەش باوەڕبوون بە بوونی خوا لەسەر شێوەی مرۆڤ لێکدانەوە و باوەڕێکی هەڵەیە و نەخوازراوە.

هەربۆیەش قورئان هەموو جۆرە بیرۆکەیەکی دانانی مرۆڤ وەکو خوا ڕەتدەکاتەوە. ئەوتا قورئان بەم شێوەیە ئەدوێت:

﴿...لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ...﴿١١﴾﴾ (الشورى)"

✍..خودا کارێك ناکات کەشیاوی خوایەتی نەبێت:-

ئەو سیفەتانەی پەروەردگار هەیەتی دوورن لەهەموو جۆرە کارێکی ناڕێك و هەڵە چونکە پەروەردگار هەر خۆی سەرچاوەی دادپەروەری و بەزەیی و حەقە. هەرلەبەرئەمەشە ناکرێت بیرلەوە بکەینەوە ك خودا کارێك بکات نەشیاو بێت بۆ خوایەتی. نابێت ئەوە بەمێشکماندا بێت کە پەروەردگار درۆبکات، نادادپەروەر بێت، هەڵەبکات و شتی بیربچێتەوە یاخود ئەو هەلانەی کە مرۆڤ دەیکات. هەرچەندە پەروەردگار ئەگەر بیەوێت دەتوانێت نادادپەروەر بێت بەلاّم هەرگیز ئەم کارە ناکات چونکە کارێکە ناشیاوی خوایەتیە. قوڕئان بەم شێوەیە ئەفەرمووێت: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظۡلِمُ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖۖ ... ﴿٤٠﴾ ﴾ (النساء)"

پەروەردگار ئەگەر بیەوێت ئەتوانێت نادادپەروەری بکات بەلاّم هەرئەوکاتەی کە نادادپەروەری دەکات ئەوە دەستی لەخوایەتی هەڵگرتووە.

✍..خودا هەرگیز شتی بیرناچێتەوە و هەڵەناکات:-

پەروەردگار هیچ کات شتی بیرناچێتەوە چونکە بیرچوونە کارێکە ناشیاوە بۆ خوایەتی و بەشێکە لە کەموکوڕتیەکانی مرۆڤ. بەهەمان شێوە پەروەردگار هەڵەناکات چونکە هەڵەکردنیش گونجاو نیە بۆ خوایەتی پەروەردگار: ﴿ لَّا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى ﴿٥٢﴾ ﴾ (طه)"

✍..پەوەردگار کارێك دەکات شیاوی خوایەتی بێت:–

پـەروەردگار توانـاداره بەسـەر هەمووشـتێك. لێکدانـەوەی ئیسـلام بـۆ چـەمکی خـوا ئەوەیـە کـە خـوا زاتێکـە تونـاداره بەسـەر هەمووشـتێکدا ودەسەڵاتی بەسەر هەمووشتێکدا ئەشکێت. قوڕئان لەزۆر شوێنیدا ئـەم ڕاستیەی دووپات دەکاتەوە لەم چەند ئایەتە هاتووە:–

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾﴾ (البقرة)

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾﴾ (البقرة)

﴿وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾﴾ (البقرة)

﴿وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾﴾ (آل‌عمران)

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾﴾ (النحل)

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾﴾ (فاطر)

هەروەها قوڕئان لە شوێنکی تریدا وا ئەفەرمووێت:

﴿فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾﴾ (البروج)

ئەوەی لێرە پەروەردگار مەبەستیەتی لەکردنی ئەو کارانەیە کە شیاوی خوایەتیە نەوەك ئەوانەی کە ناشیاوی خوایەتین.

زۆرێك لەئاینـەکان تاڕادەیـەك جـا ڕاسـتەوخۆ بێـت یـاخود ناڕاسـتەوخۆ بڕوایان بە فەلسەفەی بوونی خوا لەسەر شێوەی مرۆڤ هەیە. ئـەوان لـەو

بڕوایەدان کەوا خودا ئەوەندە پاك و بێگەرد و پیرۆزە کە بێ ئاگایە لە زەحمەت و کەم و کورتیی و هەستەکانی مرۆڤ، جا بۆ ئەوەی یاسا و شەریعەت بۆ مرۆڤەکان دابنێ ناچار بووە خۆی بخاتە سەرشێوەی مرۆڤ. ئەم باوەڕ هەڵخەڵەتێنەرە ملیۆنان خەڵکی هەڵخەڵەتاندووە. کەوتا بابێین و ئەم باوەڕە شرۆڤە بکەین و بزانین ئەم باوەڕ تا چەند ئەگونجێت لەگەڵ ژیری مرۆڤ؟.

✍..بەدیهێنەر نامیلکەیەکی ڕێنمایی ئامادە دەکات:-

"الله" مرۆڤی خەڵاتکردووە بەوەی کە ژیری و تێگەیشتنی پێداوە. ئێمەی مرۆڤ بەو هۆیەوە ئامێر بۆ هۆکاری جیاواز دادەهێنین و بەرهەم دێنین. تۆمارە دەنگیەکان کە یەکێکە لەو بەرهەمانە و ژمارەیەکی زۆری لێ بەرهەم دێت، بەڵام هیچ کاتێك ناوترێت بۆ ئەوەی بزانین چی باشە بۆ تۆمارە دەنگیەکان ئەوە پێویستە خۆمان بخەینە سەرشێوەی تۆمارێکی دەنگی. ئێمە ئەوەش دەزانین کە لایەنی بەرهەمهێنەر هەڵدەستێت بە بڵاوکردنەوەی نامیلکەیەکی ڕێنمای لەگەڵ بەرهەمەکەی کە زانیاری تەواو و ووردی تێدایە لەسەر تۆمارە دەنگیەکە. ئەم نامیلکە ڕێنماییە سەرجەم ئەو شتانەی کە دەکرێت بکرێت و ئەو شتانەشی کە نابێت بکرێت. ئیستاش ئەگەر بێت و

سەیری مرۆڤ بکەین وەکو ئامێرێك، ئەوە بێگومان دەبینین کە ئاڵۆزترین دروستکراوی "الله"یە. پەروەردگاری بەدیهێنەر "الله" هەرگیز پێویستی بەوە نیە خۆی بخاتە سەر شێوەی مرۆڤ تاکو بزانێت چی باشە یاخود چی خراپە بۆ مرۆڤ. ئەوەی کە پێویستە ئەوەیە کە پەروەردگار نامیلکەیەکی ڕێنمای بنێرێت بۆ مرۆڤەکان. قورئانیش لە حکومی ئەو نامیلکەیە ڕێنماییە بۆ مرۆڤەکان. نەر هەر ئەوەندە بگرە پەروەردگار لەڕۆژی دوایدا مرۆڤەکان هەر هەموویان کۆدەکاتەوە بۆ لێپرسینەوە، کەئەمەش بەتەواوی قەبوڵکراوە لەگەڵ ژیری چونکە پەروەردگار هەموو ئەو شتانەی کە دەکرێت بکرێن و ئەو شتانەشی کە نابێت بکرێن لەو نامیلکە ڕێنماییە "قورئان" ڕوونکردۆتەوە.

✍.. "الله" پەروەردگار پێغەمبەران هەڵدەبژێرێت:-

"الله" پێویستی بەوە نەبوو کە خۆی بگۆڕێت سەرشێوەی مرۆڤ و بێتە سەر زەوی و نامیلکە ڕێنمایەکە بنووسێتەوە و بلاّبکاتەوە، بەڵکو لەبری ئەمەدا بەدرێژایی ژیان مرۆڤی لەنەتەوەی جیاواز هەڵبژاردووە تا بتوانن ئەو پەیامە خواییە بگەیەننە مرۆڤەکانی تر. بەو مرۆڤە هەڵبژێردراوانە دەوترێت پێغەمبەر و پەیامبەرانی پەروەردگار.

✍.. هەندێك لە مرۆڤەکان کەڕ و کوێرن:-

سەرەڕای پڕوپووچی بیرۆکەی بوونی خوا لەسەرشێوەی مرۆڤ، کەچی زۆرێك لە شوێنکەوتووانی ئاینەکانی تر باوەڕیان پێیەتی و بانگەشەی بۆ دەکەن. پرسیاریش لێرەدا ئەوەیە ئایا ئەمە جۆرێك نیە لە گاڵتەکردن بەو ژیریەی کە پەروەردگار بەمرۆڤی بەخشیوە؟. ئەو جۆرە کەسانەی هەڵگری ئەم باوەڕەن بەڕاستی کەڕ و کوێرن ئەگەرچی پەروەردگار هەستی بیستن و بینینی پێبەخشیون. ئەوەتا قورئان وا باسی ئەم جۆرە مرۆڤانە ئەکات:-

﴿ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ ﴾ (البقرة)

ئینجیلش لە پەڕتووکی " مەتا" هەمان پەیامی پێیە و بەمشێوەیە باس لەو کەسانە ئەکات:-

- "بینینیان هەیە بەڵام نابینن، بیستنیان هەیە بەڵام نابیستن، بەڕاستی ئەوان تێناگەن" " مەتا ١٣: ١٣"

هەمان پەیام ئەتوانرێت ببینرێت لە پەڕتووکی پیرۆزی هیندۆسەکان "ڕیجفێدە" :-

- "ڕەنگە کەسێك هەبێت ئەم وشانە ببینێت کەچی لەڕاستیدا هەر وەکو وابێت نەیبینی بێت، ڕەنگە کەسێکی تر هەبێت ئەم وشانەی

بیستبێت بەڵام لەڕاستیدا هەروەکو وابێت نەیبیست بێت." "ڕیجفێدە ١٠: ١٧: ٤"

هەموو ئەم پەرتوکە ئاینیانە ئەوە پەیامە ئەگەیەنن کەوا سەرەڕای ڕوونی حەقیقەت و زانینی کەچی کەسانێك هەن لە حەقیقەت و ڕاستی لادەدەن و پشتی تێدەکەن.

سیفەت و تایبەتمەندیەکانی خوا

قورئانی پیرۆز بەم شێوەیە دەدەوێت: ﴿ قُلِ ٱدۡعُواْ ٱللَّهَ أَوِ ٱدۡعُواْ ٱلرَّحۡمَٰنَۖ أَيّٗا مَّا تَدۡعُواْ فَلَهُ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ ﴾ (الإسراء : ١١٠)

هەمان پەیام لەزۆر شوێنی قورئانی پیرۆز دووبارە بووەتەوە دەربارەی ناوە جوانەکانی "الله" : ﴿ وَلِلَّهِ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ فَٱدۡعُوهُ بِهَاۖ وَذَرُواْ ٱلَّذِينَ يُلۡحِدُونَ فِيٓ أَسۡمَٰٓئِهِۦۚ سَيُجۡزَوۡنَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٨٠﴾ ﴾ (الأعراف)

﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ لَهُ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ ﴿٨﴾ ﴾ (طه)

﴿ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡمَلِكُ ٱلۡقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلۡمُؤۡمِنُ ٱلۡمُهَيۡمِنُ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡجَبَّارُ ٱلۡمُتَكَبِّرُۚ سُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلۡخَٰلِقُ ٱلۡبَارِئُ ٱلۡمُصَوِّرُۖ لَهُ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٢٤﴾ ﴾ (الحشر)

لــە فــەرموودەی پێغەمبــەری خــوادا (ﷺ) (٩٩) نــاو و ســیفەتی باسکردووە لە ناوە و سیفەتەکانی پەروەردگاری مەزن. وە لەسەرووی هەمووشیانەوە ناوی "الله" دێت. قوڕئان وەسفی "الله" دەکات بە "الرحمن، الرحيم، الحكيم" و ناوەکانی تریش. مرۆڤ ئەتوانێت بەهەر ناوێك بانگی پەروەردار بکات بەڵام بەومەرجەی پێویستە ئەو ناوە جوان بێت و وێنەیەك لەمێشکدا دروست نەکات.

✍.. هەموو ناو سیفەتەکانی خوا تاك و بێ وێنەن و هەرخۆی خاوەنی ئەو ناوانەیە:-

نەك هەرئەوەی کە پەوەردگار خاوەنی ئەو ناو سیفەتە بێ وێنانەیە، هەموو ئەو ناو و سیفەتانە زۆر بەجوانی و ڕێك و پێکی وەسفی پەروەردگار دەکەن. ئێستاش بابێین ئەم خاڵە بەدرێژی ڕوونبکەینەوە،با ئێستاش کەسایەتیەکی بەناوبانگ بەنموونە وەربگرین، بۆ نموونەنیل ئارمسترۆنگ. ئەگەر کەسێك بێت و بڵێت نیل ئارمسترۆنگ خەڵکی ئەمریکایە، ئەوکات سیفەتی خەڵکی ئەمریکا ڕاست و دروستە بەڵام سیفەتێکە کە بەتەنها بەس نیە تا نیل ئارمسترۆنگی پێ بناسرێتەوە. هەروەها نیل ئارمسترۆنگ کەسێکی ئاسمانگەڕ بوو. سیفەتی ئاسمانگەڕیش بۆ نیل ئارمسترۆنگ دروستە

بەڵاو ئەویش تەنها پەویست نیە بە نیل ئارمسترۆنگ و کەسانی تری ئاسمانگەڕ هەن. جا بۆ ئەوەی کەسێك بناسینەوە پێویستە بگەڕێین بۆ سیفەت و ناوێکی تاك و بی وێنە، بۆ نموونە نیل ئارمسترۆنگ یەکەم کەس بوو کە بتوانێت بچێتە سەر مانگ. بۆیە کاتێك کەسێك دەپرسێت کێ یەکەم کەس بوو چووە سەر مانگ ئەوکات تەنها یەکەم وەڵامان پێدەبێت بۆ ئەم پرسیارە ئەویش ئەوەیە کە ئەو کەسە نیل ئارمسترۆنگە. بەهەمان شێوە سیفەتەکانی خودا پێویستە تاك و تەنها و بێ وێنە بن بۆ نموونە بەدیهێنەری گەردوون. ئەگەر من بڵێم دروستکەری باڵەخانەیەك، ئەمە شتێکە ئەگونجێت و دروستە بەڵام تاك و بێ وێنە نیە چونکە هەزاران کەسی تر هەن کە باڵەخانە دروستدەکەن، بۆ یە ئەوکات هیچ جیاوازیك لە نێوان خوا و مرۆڤدا نابێت. بەڵام ناو وسیفەتە جوانەکانی خوا تەنها بۆ خودان و بێ وێنەن و بۆ کەسی تر نابن. بۆ نموونە:-

* الرحیم: بەبەزەیی
* الرحمن: میهرەبان
* الحکیم: زانا

بۆیــە کاتێــك یــەکێك دەپرسـێت "الـرحیم" کێیــە؟ ئـەوکات تـەنها یـەك وەڵامان پێیە کە ئەویش ئەوەیە بڵێن زاتی "الله"یە.

✍ .. سیفەت و ناوەکانی خوا نابێت دژ و پێچەوانەی یەکتر بن:-

ئێســـتاش بـــا هـــەر نموونەکـــەی پێشـــوو (نیـــل ئارمســـترۆنگ) بەکاربهێنینەوە. ئەگەر کەسێك بڵێت نیل ئارمسترۆنگ ئاسمانگەڕێکی ئەمریکی بوو کە درێژی باڵای بەئەندازەی چوار پێ بوو. بەڵێ سیفەتی ئاسمانگەڕێکی ئەمریکی ڕاست و دروستە بەڵام سیفەتەکەی تر هەڵەیە و دوورە لــە ڕاســتی. بەهــەمان شــێوە ئەگــەر کەســێك بڵێــت "الله" دروستکاری هـەموو گەردوونـە کـە خـاوەنی یـەك سـەر و دوو دەست و دوو پێ یە. ئەوکات سیفەتی" دروستکاری هەموو گەردوون" ڕاستە و درووستە بەڵام سیفەتەکانی تر کە لەشێوەی مرۆڤێك بکات هەڵەیە و دوورە لە ڕاستی.

✍ .. سیفەت و ناوەکان پێویستە ئاماژە بکەن بۆ یەك خوا:-

لەبەرئـەوەی تـەنها یـەك خـوا هەیـە بۆیـە سـەرجەم سـیفەت و ناوەکـان پێویســـتە ئامـــاژە بکـــەن بـــۆ یـــەك خـــوا. بـــابڵێین نیـــل ئارمســـترۆنگ ئاسمەنگەڕێکی ئەمریکی بوو کە بەیەکەم کەس دادەنرێت کە چووبێتە سەرمانگ، بەڵام وتنی ئەوەی دووەم ئیدرین ئاڵدرینە هەڵەیە. بەهەمان

شێوە ئەگەر بێت و بڵێین بەدیهێنەر خوای تاك و تەنیایە و "الحافظ"یش خوایەکی ترە، ئەوکات ئەم قسەیە تەواو هەڵە و گاڵتەجاریانەیە،چونکە تەنها یەك خوا هەیە کەخاوەنی هەموو ئەو ناو وسیفەتانە بێت.

✍ .. یەکتایی خودا:-

هەندێك لەوانەی کە باوەڕیان بە بوونی زیاتر لە یەك خوا هەیە پێیان وایە باوەڕبوون بە بوونی زیاتر لەیەك خوا پێچەوانەی ژیری نیە و باوەڕێکە شیاوی باوەڕپێکردنە. با ئێستاش ئەوەیان بۆ ڕوونبکەینەوە ئەگەر زیاتر لەیەك خوا بوونی هەبێت ئەوە ئەوکات لەگەڵ یەکتر مشتومڕ و تووشی ناکۆکی دەبن لەوەی کە هەر خوایەك دەیەوێت ویست و دەسەڵاتی خۆی زاڵ بکات بەسەر ئەوانی تر. ئەمەش زۆر بەئاسانی هەستی پێدەکرێت لە باوەڕ ئەوانەی باوەڕیان بە بوونی زیاتر لەیەك خوا هەیە. وادابنێ ئەگەر یەکێك لەوخوایانە شکست بخوات یاخود نەتوانێت شکست بە خواکای تر بهێنێت کەواتە لەڕاستیدا ئەوە خوای ڕاستەقینە نیە.ئەوەی زۆر باوە لە بیروباوەڕی بوونی زیاتر لەیەك خوا ئەوەیە کە هەریەکێك لە خوایەکان بەرپرسیاریەتیەکی هەیە. هەریەکێکیان بەرپرسیارە لەلایەنێکی ژیانی

مرۆڤەکان وەکوخوای خۆر و خوای باران و هتد. ئەمەش لەڕاستیدا ئەوە دەردەخات کە یەکێك لەخوایەکان دەستەوەستانە لەکردنی هەندێك شت و بێ ئاگایە لە ئەرك و بەرپرسیارەتی خوایەکانی تر. بۆیە هەرگیز ناکرێت خوایەکی بێ ئاگا و بێ توانا هەبێت. لەلایەکی ترەوە ئەگەر زیاتر لەیەك خوا هەبێت ئەوکات گەردوون تێکچوون و ئاڵۆزی و ناڕێکی بەخۆیەوە دەبینێت، کەچی گەردوون وا لە ڕێکی و ئارامیەکی تەواودایە. قورئانی پیرۆز بەم شێوەیە ئەدوێت:﴿ لَوْ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَـٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ ﴾ (الأنبياء)

ئەگەر زیاتر لەیەك خوا هەبووایە ئەوە ئەوکات ئەوەی دروستیان کردووە و بەدی هێناوە، هەر خۆیان لەناویان دەبرد. لە قورئانی پیرۆزدا واهاتووە:﴿ مَا ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُۥ مِنْ إِلَـٰهٍ ۚ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَـٰهٍۭ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ سُبْحَـٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ ﴾ (المؤمنون)

کەواتا بێگومان تەنها باوەڕکردن بەبوونی یەك خوای خاوەن دەسەڵات باوەڕێکی لۆژیکی و واقیعیە و لەگەڵ ژیری مرۆڤدا دەگونجێت.

ژمارەیەکی کەم لە ئاینەکانی تری وەکو بودیزم و کۆنفۆشیزم کە بەئاینی "Agnostic" کەوا ئاینێکن ڕاوبۆچوونی خۆیان لەسەر خوا

دەرناخەن. ئەوان نەئەوەتا بوونی خوا بەڕاست دابنێن وە نەئەوەتا بوونی خوا ڕەتبکەنەوە. هەندێك باوەڕی تریش هەن وەکو "Jainism"ك باوەڕێکی "ئیلحاد"یە و باوەڕی بەبوونی هیچ خوایەك نیە.

پشت بەخوا لەداهاتوودا پەڕتووکێك بلأودەکەمەوە لەژێر ناوی "ئایا قورئان وتەی خودایە؟"، کە تێیدا بوونی خودا ئەسەلمێنم بۆ ملحیدێك یاخود کەسێك کە گومانی لەبوونی خوا هەبێت، وە سەلماندنەکەش لەڕێگای ژیری و زانست و لۆژیکەوە ئەبێت بەپشت بەستن بەقورئانی پیرۆز.

✍ .. هەموونایینەکان دواجار بڕوایان بە یەکتاپەرستی هەیە:-

هەموو ئاینەکان لەوانەی بڕوایان بە بوونی خوا هەیە لەکۆتایدا بڕوایان بەبوونی یەك خوای تاك و تەنهای باڵادەست هەیە. لەڕاستیدا زۆرێك لە پەڕتووکە ئاسمانیەکان باس لەیەکتاپەرستی دەکەن.

✍ .. مرۆڤەکان پەڕتووکە ئاسمانیەکان دەگۆڕن بۆ بەرژەوەندی تایبەتی خۆیان:-

بەتێپەڕبوونی کات زۆرێك لە پەڕتووکە ئاسمانیەکان شێوێندران و گۆڕانیان تێداکرا لەلایەن مرۆڤەکان بۆ بەرژەوەندی تایبەتی خۆیان بوو، هەربۆیەش ڕێچکەی زۆرێك لەو ئاینە شوێندراوانە لە باوەڕی

یەکتاپەرستی و بوونی یەك خوا بۆ باوەڕبوون بە کۆمەڵ خوایەك .
قورئانی پیرۆز لەشوێنێکدا وا ئەفەرمووێت:

﴿ فَوَيۡلٞ لِّلَّذِينَ يَكۡتُبُونَ ٱلۡكِتَٰبَ بِأَيۡدِيهِمۡ ثُمَّ يَقُولُونَ هَٰذَا مِنۡ عِندِ ٱللَّهِ لِيَشۡتَرُواْ بِهِۦ ثَمَنٗا قَلِيلٗاۖ فَوَيۡلٞ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتۡ أَيۡدِيهِمۡ وَوَيۡلٞ لَّهُم مِّمَّا يَكۡسِبُونَ ﴿٧٩﴾ ﴾ (البقرة)

.. التوحيد (یەکتاپەرستی):-

- پێناسە و بەشەکانی:- ئیسلام باوەڕی بە "توحید" هەیە کە مانای یەکتاپەرستی ئەگەیەنێت کە هەر ئەوە باوەڕی یەکتاپەرستیە نیە کە ئاینەکانی تر هەیانە، بەڵکو باوەڕی ئیسلام زیاترە لەوە. وشەی "توحید" بەمانای یەکبوون یاخود بوون بە یەك هەروەك ڕوونە ئەم وشەیە "توحید" وەرگیراوە لە فرمانی "وحدە" کە مانای بوونە یەك دێت.

"توحید" دابەش دەبێت بۆ سێ جۆر یاخود بەش، کە ئەوانیش:-

١- توحید الربوبیە.

٢- توحید الأسماء و الصفات.

٣- توحید العبادە.

١/ توحيد الربوبيه (يەكتاپەرستی لە بوونی خوا):-

يەكەمين جۆری "توحيد" پێی دەوترێت " توحيد الربوبيه". وشەی "الربوبيه" وەرگیراوە لە ڕەگی "رب" كە بەمانای خوا یان پەروەردگار یان ڕۆزیدەر دێت. هەربۆیەش " توحيد الربوبيه" مانای باوەڕبوونە بە بوونی یەك خوا. ئەم جۆرەی "توحيد" لەسەر ئەو بناغەیە دامەزراوە كە تەنها "الله" هۆكاری بەدیهێنانە هەموو شتەكانە. هەر ئەو بەتەنها لەنەبوونەوە شتانەكانی هێناوەتە بوون. هەر ئەو بەدیهێنەر و ڕۆزیدەر و هەڵسوڕێنەری هەموو گەردوون و ئەوەی لەناویدایە، ئەو نیازمەندی هیچ شتێك یاخود كەسێك نیە بەڵكو بەپێچەوانەوە هەموو شت و كەسەكان پێویستیان بە ئەو هەیە.

٢/ توحيد الاسما و الصفات (يەكتاپەرستی لە ناو و سیفەتەكانی الله):-

دووەم جۆری " توحيد" بریتیە لە " توحيد الأسماء و الصفات " كە بەمانای باوەڕبوونە بە هەموو ناوە جوانەكانی پەروەردگار. ئەم جۆرەی " توحيد" دابەش دەبێت بۆ پێنج بەش:-

- پەروەردگار پێویستە بەو شێوەیە وەسفبكرێت كە خوا و پێغەمبەر كردویانە:-

پێویستە بەو شێوازەی کە لە قورئاندا هاتووە یاخود پێغەمبەر (ﷺ) وەسفی خوایان کردووە، ئێمەش وەسفی خوا بکەین. نابێت شتێك زیاد بکەین یاخود کەم بکەین بۆسەر ئەو مانایەی کە هەریەکێك لەناو و سیفەتەکانی خوا هەیەتی.

- ئاماژە کردن و باسکردنی پەروەردگار بەو شێوە دەبێت کە خۆی کردوویەتی:-

ئێمە ناتوانین هیچ ناوێك یاخود سیفەتێکی تر زیادبکەین بۆ ئەو ناو وسیفەتانەی کە پەروەردگار بۆ خۆی داناون و خۆی بەهۆیانەوە پێناساندووین. بۆ نموونە ناتوانرێت زاتی "الله" بە "الغاضب" بانگ بکرێت، هەرچەندە خۆی باسیکردوو لە قورئان کە ئەوتوڕە دەبێت و هەندێکجار توڕەبوونی خۆی بەسەر خەڵکانی تاوانبار دەڕێژێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە ئەو ناوە بەکارناهێنین چونکە پەروەردگار و پێغەمبەر (ﷺ) بەکاریان نەهێناوە.

- هیچ کات سیفەت و ناوەکانی پەروەردگار ناچوێنین بە سیفەتی مرۆڤەکان:-

کاتێك باس لە خوا دەکەین یاخود ئاماژە بە ناو وسیفەتەکانی دەدەین دەبێت خۆ بەدوور بگرین لە بەراوردکرن و چواندنی بە مرۆڤەکان. بۆ

نموونە لەئینجیلدا وێنەی پەروەردگار واکراوە کە داوای لێخۆشبوون دەکات لەو کارە هەڵانەی کە ئەیکات هەروەکو چۆن مرۆڤ داوای لێبوردن دەکەن کاتێك هەڵەیەك ەکەن. ئەمەش شتێکە تەواو پێچەوانەی "تەوحید"ە. پەروەردگار هەرگیز داوای لێخۆشبوون ناکات چونکە لەڕاستیدا ئەو هەرگیز هیچ هەڵەیەك ناکات. یەکێك لە بنەما سەرکیەکانی تێگەیشتن لە ناوەکانی پەروەردگار لە قورئانی پیرۆزدا ئاماژەی پێدراوە، کە ئەویش ئایەتی ژمارە (١١) لەسورەتی (الشوری) :

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾﴾

کاتێك ئێمە بەراوردی ئەوە دەکەین کە پەروەردگار هەیەتی بەوەی کە مرۆڤ هەیەتی پێویستی بزانین جیاوازی گەورە هەیە. بۆ نموونە کاتێك باسی هەستی بیستن و بینین لە مرۆڤدا دەکەین ناتوانین بەراوردی بکەین بەو بیستن و بینینەی کە پەروەردگار هەیەتی.، چونکە هەستی بیستن و بینین لە مرۆڤدا سنووردارە، لەکاتێکدا بیستن و بینینی پەروەردگار ڕەهایە و سنوورێکی نیە.

- نابێت سیفەتەکانی پەروەردگار بدرێتە پاڵ مرۆڤ:-

کاتێك یەکێك لە سیفەتەکانی پەروەردگار دەدەینە پاڵ مرۆڤ ئەوکات ئەم کارە تەواو پێچەوانەی تێگەیشتنی "توحید". بۆ نموونە نابێت

ناکرێت کەسێك بە (نەمر) بانگ بکەین بەوەی نەسەرەتا و نەکۆتای هەیە.

- نابێت ناوەکانی خوا بۆ دروستکراوەکانی بەکار بهێنین:-

هەندێك لە ناوەکانی خوا نەناسراون بۆ نموونە "ڕەئوف"، "رحیم"، ڕێگەیان پێدراوە کە بەکارهێنان لەلایەن مرۆڤەکان هەروەکو چۆن پەروەردگار خۆی بەکاری هێناوە بۆ پێغەمبەران، بەڵام ئەمەش بەو مەرجەی کە پێشگری "عبد"ی بۆ ناوەکان بەکاربهێنین کە مانای "بەندە" دەگەیەنێت، بەمەش ناوەکان دەبنە "عبدالرئوف"، "عبدالرحیم".

٣/ توحید العبادە (یەکتاپەرستی لە پەرستن):-

پێناسە و مانای عبادە :- "توحید العبادە" بەمانای یەکتاپەرەستی دێت لە پەرستش کردن بۆ پەروەردگار. وشەی "عبادە" لەوشەی عەرەبی "عبد" وەرگیراوە کە بەمانای "بەندە" دێت. بەمەش وشەی "عبادە" مانای پەرستن و بەندایەتی ئەدات. بۆ نموونە نوێژکردن یەکێکە لە جۆرەکانی پەرستش بەڵام دەبێت ئەوەش بزاندرێت کە تاکە جۆری پەرستش نیە. چونکە خەڵکانێکی زۆر لێکدانەوە و تێگەیشتنێکی هەڵەیان هەیە بۆ وشەی "عبادە" بەوەی کە تەنها

نوێژەکان دەگرێتەوە، بەڵام چەمکی "عبادە" لە ئیسلامدا زۆر فراوانە کە بەمانای گوێڕایەڵی و ملکەچی و بەندایەتیەکی تەواو دێت. پێویستە ملکەچ و گوێڕایەڵی کردنی سەرجەم ئەو شتانە بین کە فەرمانی پێکردوین بەکردنی و ئەوانەشی کە نەهی کردووە لە کردنی، پێویستە تەواوی پەرستشەکانیش تەنها بۆ زاتی "الله" بکرێن و کەسێکی تر نەکەین بە هاوبەشی.

- هەرسێ بەشەکەی توحید دەبێت وەکو یەك بەجێ بگەیەنرێن:-

ئەگەر هاتوو تەنها باوەڕمان بە دوو جۆری یەکەمی توحید بێت و "توحید العبادە" پشتگوێ بخەین، ئەوکات ئەمە هیچ سودێکی نابێت و بێ کەڵکە. قورئان پیرۆز باس لە بێباوەڕەکانی سەردەمی پێغەمبەر (ﷺ) دەکات کە چۆن باوەڕیان تەنها بە دوو تەوحیدەکەی تر سوودی پێنەگەیاندن و بە بڕوادار لەقەڵەم نەدران. قورئانی پیرۆز بەم جۆرە ئەفەرموێت: ﴿ قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَـٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ ﴾ (يـــــونس)

هەمان بابەت لە سورەتی (الزخرف)دا باسکراوە ، ئەوەتا قورئان بە شێوەیە ئەدوێت: ﴿ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾ ﴾ (الزخرف)

بـت پەرسـتەکانی مەککـە دەیـانزانی کـە "الله" بەدیهێنـەرە، ڕۆزیـدەرە، هەڵسوڕێنەری گەردوونە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بەمـە نەبوونـە موسـڵمان چـونکە ئـەوان بـە پەرسـتنی خـوای تـر هاوبەشـیان بـۆ خـوا دانـابوو. هەربۆیـەش پـەروەردگار بـەدوو نـاو وەسـفیان دەکـات کـە ئـەوانیش "کافر" واتا "بێ باوەڕ" و هەروەها "مشرك" "هاوبەش دانەر".

﴿ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُم بِاللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾ ﴾ (يوسف)

بۆیە "توحید العبادە" "یەکتاپەرستی لە پەرستش" یەکێکە لەلایەنە گرینگەکانی "توحیـد" چونکە پەرسـتش و بەندایـەتی کـردن تـەنها بـۆ زاتی "الله" دەکرێت و هەرئەویش پاداشتی بەندەکانی دەداتەوە.

✍ .. الشرك:-

١- پێناسـه: "الشـرك" بریتیـه لـە کـەم وکـوڕتی لـە بـاوەڕبوون و یەکتاپەرستی لە هەرسێ جۆرەکەی "توحیـد"، یـاخود بـە واتایەکی تـر بەهـەر سسـتیەك لـە بـەجێ گەیانـدنی هـەر سـێ جۆرەکـەی توحیـد دەوترێـت "الشـرك". هـەروەکو ڕوونـە وشـەی "الشـرك" بـەمانای "هاوبـەش دانـان" دێـت، لـە ئیسـلامدا ئـەم وشـەیە بەمانای هاوبـەش دانان دێت بۆ زاتی "الله"، بۆ نموونە بت پەرستی.

٢- هاوبەش دانان یەکێکە لە گوناهە گەورەکان کە "الله" هەرگیز لێی خۆشنابێت:-

لە سورەتی (النساو) پەروەردگار ئامارژەی داوە بە گەورەترین گوناه، کە بەم شێوەیە دەفەرمووێت:﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ ﴾ (النساء)

هەمان پەیام لەسورەتی (النساو) دووپات کراوەتەوە:-

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ ﴾ (النساء)

٣- دەرئەنجامی "الشرك" ئاگری دۆزەخ:-

قورئان پیرۆز لە سورەتی (المائدە) بەم جۆرە ئەدوێت:﴿ لَقَدۡ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡمَسِيحُ ٱبۡنُ مَرۡيَمَۖ وَقَالَ ٱلۡمَسِيحُ يَٰبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمۡۖ إِنَّهُۥ مَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِ ٱلۡجَنَّةَ وَمَأۡوَىٰهُ ٱلنَّارُۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ أَنصَارٖ ﴿٧٢﴾ ﴾

٤- بەندایەتی و ملکەچی کردن جگە لە "الله" بۆ کەسی تر ناکرێت:-

ئەوەتا پەروەردگار لەسورەتی (آل‌عمران) بەم شێوەیە ئەفەرموێت:-

﴿ قُلۡ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ تَعَالَوۡاْ إِلَىٰ كَلِمَةٖ سَوَآءِۭ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكُمۡ أَلَّا نَعۡبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشۡرِكَ بِهِۦ شَيۡـٔٗا وَلَا يَتَّخِذَ بَعۡضُنَا بَعۡضًا أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِۚ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَقُولُواْ ٱشۡهَدُواْ بِأَنَّا مُسۡلِمُونَ ﴿٦٤﴾ ﴾

كۆتایی بەشی یەكەم

قورئانی پیرۆز بەم جۆرە ئەفەرمووێت:﴿ وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ﴾(الأنعام: ١٠٨)

- ﴿ وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ ﴾ (لقمان) ، واتە: خۆ ئەگەر بەڕاستی هەرچی درەخت هەیە لە زەویدا ببنە پێنووس، دەریاش چەندەیە ببێتە حەوت ئەوەندە و (ببێتە مرەكەف و زانستی و نهێنی دروستكراوەكانی خوا بنووسنەوە)، ئەوە هێشتا زانست و زانیاری و فەرمانەكانی خوا هەر تەواو نابێت بەڕاستی خوای گەورە بەدەسەڵاتە و دانایە .

- ﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَن يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِن يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ ﴾ (الحج)، واتە: ئەی خەڵكینە: نموونەیەك هێنراوەتەوە چاك گوێی بۆ بگرن :بەڕاستی ئەوانەی كە هاناو هاواریان لێدەكەن لە جیاتی خوا، هەرگیز ناتوانن تاكە مێشێك دروست بكەن، هەرچەندە بۆ ئەو كارە كۆببنەوەو (یارمەتی یەكتریش بدەن) و ئەگەر مێشەكە شتێكیان لێ بفڕێنێت، ناتوانن لێی بسەننەوە، داواكار و داوالێكراو هەردووكیان لاواز و بێدەسەڵاتن .

بەشی دووەم:

"زۆرترین ئەو پرسیارانەی کە ئاراستەی موسوڵمانان دەکرێن"

١/ فرەیی "تعدد":-

پرسیار:- بۆچی لەئیسلامدا ڕێگادراوە بەپیاو زیاتر لەیەك ژن بهێنێت ؟ بۆچی ئیسلام فرەیی ڕێپێداوە ؟

وەڵام:-

✍ .. پێناسەی فرەیی " تعدد":-

سیستەمێکی ژنهێنانە کەتێیدا کەسێك زیاتر لەیەك پیاو یاخود ژنی هەیە. فرەیی دابەش دەبێت بۆ دووجۆر، یەکەمین بریتیە لە فرەژنی، کاتێك پیاوێك زیاتر لەیەك ژن مارەدەکات. جۆرەی دوومیش فرەپیاوی، کاتێك ئافرەتێك شوو بە زیاتر لەپیاوێك دەکات. لەئیسلامدا فرەپیاوی بەتەواوی قەدەغەکراوە، لەکاتێکدا فرە ژنیەکی سنووردار ڕێپێدراوە و ئاساییە.

ئێستاش ئەگەڕێینەوە بۆ پرسیارە بنچینەیەکەمان، ئەویش ئەوەیە بۆچی ئیسلام ڕێگای داوە بەپیاو زیاتر لەژنێکی هەبێت؟

✍ .. قورئــــان تاکــه کتێبـــی ئاسمانیـــه لەهـــەموو جیهانـــدا کـــه دەڵێت"دانەیەك مارەبکە(بخوازە)"

قوڕئـان تاکـە کتێبـی ئایینیـە لەسـەر ڕووی زەوی کـە رایبگەیـەنێت و بڵێت "یەك دانە مارە بکە". هیچ کتێبێکی ئاسمانی دیکە نیە کەفرمان بەپیاو بکات کە یەك ژن مارە بکات. لەهیچ یەکێك لە کتێبە ئایینیەکان جاچ "ڤیدا، ڕامایانا، مەهابهاراتا، گیتا، تەلمود یاخود ئینجیل"، کەس نیـە سـنوورێك بـۆ ژنهێنـان بدۆزێتـەوە. بگـرە بـە گـوێرەی ئـەم کتێبـە ئاسمانیانە پیاو ئەتوانێت بەئارەزووی خۆی و چەندی بیەوێت لـە ژن مارەیبکـات. بـەڵام ئـەوا لـەم کۆتاییانـە بـوو کـە پیـاوە ئایینـەکانی هیندۆسی و کڵێسای مەسیحیەکان ژمارەی ژن مارەکردنیان بۆیەك دانە سنووردار کرد.

زۆرێك لەکەسایەتیە هیندۆسیەکان بەگوێرەی کتێبـە ئاسمانیـەکانیان ژمارەیـەکی زۆری ژنیـان هـەبوو. (داشرەت)ی پاشـا، باوکی رامـا زیـاتر لەژنێکیان هەبووە. کەیشنا ژمارەیەکی زۆر خێزانی هەبووە.

لەلایــەکی تریشــەوە لەســەردەمانی ســەرەتادا، پیــاوە مەســیحیەکان ڕێگایان پێدرابوو بە ئارەزووی خۆیان چەندیان بوێت لە ئافرەت مارەی بکـەن، چـونکە ئـەوکات ئینجیـل هـیچ سـنورێکی دانـەنابوو لەسـەر

ژمارەی ئافرەت مارەکردن. ئەوە لەم چەند سەدەیەی کۆتایی بوو کە کلێسا ژمارەی مارەکردنی ژنی بۆ یەك ئافرەت سنووردار کرد.

فرەژنی بەهەمان شێوە ڕێگەپێدراوە لەئاینی جولەکە. بەگوێرەی ((یاسای حاخامەکان)) پێغەمبەر "ئیبراهیم" سیٚ ژنی هەبوو، هەروەها پێغەمبەر "سلێمان" سەدان ژنی هەبوو. فرەژنی بەردەوام بوو تاکو حاخام "گێرشوم بین یەهوودە" (٩٦٠-١٠٣٠) پێش زاینی فرمانێکی بڵاوکردەوە دژی فرەژنی. ئەو خێزانە جوولەکانەی کەلەناو دەوڵەتە ئیسلامیەکان دەژیان بەردەوام بوون لەفرەژنی تاکو ساڵی ١٩٥٠، ئەوکاتەی کە بزووتنەوەی حاخامە گەورەکان هەڵسان بە دەرکردنی یاسایەك بۆ قەدەغەکردنی فرەژنی و سنووردارکردنی بۆ تەنها یەك ژن.

✍ .. تێبینیەکی گرنگ :-

بەگوێرەی سەرژمێریەکی ساڵی (١٩٧٥)، هیندۆسەکان زیاتر فرەژنی ئەکەن تاکو موسڵمانەکان. لە ڕاپۆرتی کۆمیتەی کاروباری ئافرەت لە ئیسلام، کە بڵاوکراوەتەوە لەساڵی (١٩٧٥)، لە لاپەڕە (٦٦) و (٦٧) ئاماژە بەوە ئەکات کە ڕێژەی فرەژنی لەنێوان ساڵانی (١٩٥١ - ١٩٦١)، لەناو هیندۆسەکان بریتی بووە لە(٥.٠٦٪)، لەکاتێکدا لەنێو موسڵمانەکان بریتی بووە لە (٤.٣١٪). ئەبێت ئەوەش بزانین کە

بەگوێرەی یاسای هیندستان تەنها پیاوە موسڵمانەکان بۆیان هەیە زیاتر لە یەك ژن مارەبکەن و بۆ پیاوەکانی دەرەوەی ئاینی ئیسلام قەدەغەیە. لەگەڵ ئەمەشدا ئەبینین هیندۆسەکان زیاتر لە موسڵمانەکان فرەژنیان کردووە. تا لەم دواییانە هیچ بەربەست و ڕێگرییەك نەمالەبەردەم پیاوە هیندۆسەکان سەبارەت بەژمارەی ئەو ژنانەی مارەی دەکەن. ئەوە لەساڵی ١٩٥٤ بوو کەبزوتنەوەی مارەکردنی هیندۆسەکان داوای بەنایاسایکردنی فرەژنی کردبوو بۆهیندۆسەکان. لەئێستاشدا ئەوە یاسای هیندستانە کە هیندۆسەکانی بەستۆتەوە بە مارەکردنی تەنها یەك ژن نەوەکو کتێبی ئاینی هیندۆسەکان.

بائیستاش بزانین بۆچی ئیسلام ڕێیداوە بە پیاو زیاتر لەیەك ژن مارەبکات.

✍ .. قورئان فرەژنیەکی سنووورداری ڕێگەپێداوە:-

هەروەکو پێشتر ئاماژەم پێدا ئیسلام تاکە کتێبی ئایینیە لەسەر ڕووی زەوی کە بڵێت"یەك ژن مارەبکە". ناوەڕۆکی ئەم دەستەواژەیە لەئایەتی (٣)ی سوورەتی (النساو)دایە:-

﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا ﴿٣﴾ ﴾

پێش هاتنە خوارەوەی قورئان هیچ بەربەستێك نەبوو لەسەر فرەژنی، پیاوان ژمارەیەكی زۆر ژنیان مارە ئەكرد، تەنانەت هەندێكیان سەد ژنی تێپەراندبوو. ئیسلام سنوورداری كردووە بۆ چوار و نەیهێشتووە زیاتر لە ئەوەنە بهێنێت. ئیسلام ڕێگایداوە بە پیاو بە مارەكردنی دوو، سێ، چوار ئافرەت بەڵام بەو مەرجەی كە دادپەروەر بێت بەرامبەر هەریەكێكیان و بەیەكسانی تەواوی مافەكانیان پێبدات، ئەوەتا لەسوورەتی (النساو) پەروەردگار وا دەفەرموێت:﴿ وَلَن تَسۡتَطِيعُوٓاْ أَن تَعۡدِلُواْ بَيۡنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوۡ حَرَصۡتُمۡ ... ﴾(النساء :١٢٩)

بۆیە فرەژنی یاسایەك یاخود فرمانێك نیە كە پێویست بكات هەموو موسڵمانان بیكەن بەڵكو تەنها بریتیە لە هەڵبژاردنێك. هەندێك كەس بەهەڵە واتێگەشتوون كە پیاوی موسڵمان پێویستە زیاتر لە ژنێك بهێنێت . بەگشتی ئیسلام (٥) چین لە ڕێگەپێدراوەكان و ڕێگەپێنەدراوەكان لەخۆدەگرێت:-

١. فەرز: واجبەكان، ئەوانەی دەبێت بیكەیت.

٢. موستەحەب: داواكراوە كە بكرێت، ئەوانەی كە باشترە بكرێت.

٣. موباح:- ڕێپێدراو.

٤. مەکروە: داوانەکراو یاخود هاننەدراوە بەکردنی، ئەو شتانەی کەواباشتر نەکرێن.

٥. حەرام: قەدەغەکراو.

فرەژنی دەکەوێتە چینی ناوەڕاست لەوانەی ڕێپێدراوە "موباح". ئەمەش مانای ئەوە نیە کە ئەو موسڵمانەی دوو، سێ، چوار ژنی هەیە باشترە لەو موسڵمانەی کەیەك ژنی مارەکردووە.

✍ .. ڕێژەی ماوەی ژیانی ئافرەت زیاترە (درێژترە) لە هی پیاودا:-

عادەتن نێر و مێ تارادەیەك بەڕێژەیەکی نزیك لەیەکتر لە دایك دەبن. بەلأم دەبێت ئەو ڕاستیە زانستیە بزانین کە منداڵی مێینە خاوەنی بەرگریەکی لەشی زیاتر و بەهێزترە لە بەرگری لەشی منداڵی نێرینە. منداڵە مێینەکان زیاتر لەشیان ئەجەنگێت دژی بەکتریا و نەخۆشی تاوەکو لەشی منداڵە نێرینەکان. هەربۆیەش لە تەمەنی منداڵیدا ڕێژەی مردن لەناو نێردا زیاترە تاوەکو مێ. لەلایەکی تردا کاتی شەڕ و جەنگەکانیش زۆرتر پیاو ئەکوژرێت تاوەکو ئافرەت. ئەمە بێجگە لەوەی کە پیاوان زیاتر تووشی مەرگ ئەبنەوە بەهۆی ڕووداوەکان و نەخۆشیەکان تاکو ئافرەت. هەربۆیەشە کە ماوەی ژیانی ئافرەت زیاترە لەماوەی ژیانی پیاو، هەروەها لەهەموو کاتێکدا ژمارەی بێوەژنەکان زیاترن لە ژمارەی ئەو پیاوانەی ژنەکانیان لەدەست داوە.

✍ .. ڕێـژەی پیـاو زیـاترە لـە هیندسـتان تـاکو ڕێـژەی ئـافرەت بـەهۆی لەباربردن و کوشتنی منداڵ لە تەمەنی ساواییدا:-

هیندستان یەکێکە لەوڵاتانەی کەمانەی کە هاوشان لەگەڵ وڵاتانی دراوسێی کەتێیدا ڕێژەی مێ کەمترە لەڕێژەی نێر. هۆکارەکەش بەهۆی ئەو ڕێژە بەرزەی کوشتن و لەناوبردنی ڕەگەزی مێیە لەو وڵاتە لەهەموو ساڵێکدا کاتێک بۆیان دەردەکەوێت کەمنداڵەکەیان کچە. ئەگەر ئەم کارە قێزەونە ڕابوەستێت، هیندستانیش وەکو باقی وڵاتەکانی تر ڕێژەی مێ تێیدا زیاتر دەبێت لە ڕێژەی پیاو.

✍ .. لەجیهاندا، ڕێژەی ئافرەت زیاترە لە ڕێژەی پیاو:-

لە ئەمریکا، ژمارەی ئافرەت بە (٧.٨) ملیۆن ئافرەت ژمارەی پیاوی تێپەڕاندووە. نیوۆرك بەتەنها یەك ملیۆن ئافرەتی زیاترە بەبەراورد بە ژمارەی پیاوی ئەو شارە. لە ژمارەی پیاوەکانی نیۆرکیش، یەك لەسەر سێ یان نێربازن. بەتێکرایی زیاتر لە (٢٥) میلیۆن نێرباز لەوڵاتە یەککگرتووەکانی ئەمریکا هەیە، ئەمەش لەڕاستیدا ئەوە ئەگەیەنێت کەئەم پیاوانە ئامادا نین و نایانەوێت ئافرەت مارەبکەن. لەوڵاتێکی تری وەکو بەریتانیای گەورە ژمارەی ئافرەت چوار ملیۆن زیاترە لە ژمارەی پیاوی. ئەڵمانیا پێنج ملیۆن ئافرەتی بە بەراورد بە پیاو

زیاترە. ڕووسیا نۆ ملیۆن ئافرەت زیاتری لەژمارەی پیاو هەیە. تەنها خوا دەزانێت ژمارەی ئافرەت بە بەراورد بە ژمارەی پیاو لەجیهاندا چەندە و چەند زیاترە.

✍ .. بەستنەوەی هەر پیاوێك بە مارەکردنی تەنها یەك ئافرەت گونجاو نیە:-

ئەگەر بێت و هەر پیاوێك یەك ئافرەت مارەبكات، ئەوە زیاتر لە (٣٠) ملیۆن ئافرەت لە ئەمریكا ئەمێننەوە بەبێ هاوسەر (ئەمەش پاش ڕەچاوکردنی ئەو ٢٥ ملیۆن نێر بازەی کە هەیە). لەولاٌتەکانی تریش، زیاتر لە (٤) ملیۆن ئافرەت لە بەریتانیای گەورە، (٥) ملیۆن لە ئەڵمانیا و (٩) ملیۆن لە ڕووسیا،بەبێ هاوسەر ئەمێننەوە. ئێستاش وا دابنێ خوشکەکەی من وا ڕێکەوتووە کە یەکێك بێت لە ئافرەتە مارە نەبڕاوەکان لە ئەمریکا، یاخود وا دابنێ خوشکەکەی تۆ یەکێك بێت لەو ژنانە لە ئەمریکا، ئەوکات دوو هەڵبژاردنت لە بەردەم بێت ئەویش یان ئەوەتا خوشکەکەت شوو بکاتە بەپیاوێك کە ژنێکی تری هەیە یاخود ئەوەی کە ببێتە موڵکی گشتی، هیچ هەڵبژاردنێکی تریش نیە. هەموو کەسێکی بەڕێزو بەقەدر هەڵبژاردنی یەکەمی پێ باشتر ئەبێت و هەڵی ئەبژێرێت. ئەوە ڕاستە کەزۆرێك لە ئافرەتان حەز ناکەن

کەپیاوەکانیان ژنێکی تر مارەبکان، بەڵام لە ئیسلامدا کاتێک بارودۆخەکە وا پێویست دەکات و دەخوازێت کەپیاو ژنێکی تر بهێنێت، ئەوکات ئافرەتی موسڵمان بەهۆی باوەڕەکەیەوە ئارام ئەگرێت لەسەر لەدەستدانێکی بچووک لەپێناو ڕێگاگرتن لە لەدەستدانێکی گەورەتر کە ناهێڵێت ئافرەتێکی تری موسڵمان ببێتە موڵکی گشتی.

✍ .. شووکردن بەپیاوێکی خێزاندار باشترە و خوازراوترە یاخود بوونە "موڵکی گشتی":-

لە کۆمەڵگای ڕۆژئاوا، زۆر ئاساییە کە پیاو لەدەرەوەی بازنەی خێزاندا لەگەڵ ئافرەتی تر ڕابوێرێت، لەم دۆخەشدا ئافرەت ژیانێکی شەرمەزاریانەی پڕ مەترسی ئەبێت. لە کاتێکدا هەر ئەم کۆمەڵگایە ناتوانێت ئەوە قبوڵبکات کە پیاوێك زیاتر لەیەك ژن مارەبکات کە تێیدا ئافرەت ژیانێکی پڕ سەربەرزانە و بەڕێزی ئەژیت لەکۆمەڵگا،کەلەدواتردا ژیانێکی سەلامەت و بێ ترسی ئەبێت. بۆیە بۆ ئەو ئافرەتانەی کە مێردیان نیە دوو هەڵبژاردن لەبەردەمە ئەویش ئەوەتە یان شوو بکاتە پیاوێکی خێزاندار یاخود ببێتە "موڵکی گشتی". لە ئیسلامیش پێدانی پلەیەکی پڕ ڕێزو سەربەرزانە بە ئافرەت پێ باشترە لەڕێگەی هەڵبژاردنی یەکەم و قەدەغەکردنی

هەڵبـژاردنی دووەم. هۆکـاری تـری زۆر هەیـە کـەوای کـردووە ئیسـلام ڕێگە بدات بە فرەژنی بەڵام بەزۆری و بەشێوەیەکی سەرەکی بۆ ئەوەیـە کەپارێزگاری بکات لە شکۆ و ڕێزی ئافرەت.

٢/ فرە پیاوی ((فرە مێردی)):-

پرسیار:- ئەگەر لە ئیسلامدا ڕێگەدرابێت بە پیاو تازیاتر لـەژنێك مـارە بکات ئەی کەواتە بۆچی ئەوە لـە ئافرەت قەدەغە ئەکات کـە شـووبکات بە زیاتر لە پیاوێك؟

وەڵام: خـەڵکانێکی زۆر بـە هەنـدێك موسڵمانیشـەوە، گومـان ئەکـەن لـە لۆژیـك و حەقیقـەتی ڕێگـەدانی پیـاو بـە مـارەکردنی زیـاتر لـە ژنێـك و ڕەتکردنەوەی پێدانی ئەو مافە بەئافرەت تاکو شوو بە زیاتر لە پیاوێك بکات. با زۆر بـە یـەقین و دڵنیاییـەوە ئـەوە بڵێم کـە بناغـەی کۆمـەڵگای ئیسـلامی دادپـەروەری و یەکسـانیە. پـەروەردگار پیـاو و ئـافرەتی بـە یەکسانی دروست کردووە، بەڵام بەکۆمەڵە توانا و بەرپرسیاریەتیەکی جیاواز لـە یـەکتر. پیـاو و ئـافرەت جیـاوازن لـە ڕووی جەسـتە و لایـەنی دەروونی، ئەوان هەروەها لـەڕووی ڕۆڵ و بەرپرسیاریەتیاندا جیـاوازن. لەگـەڵ هـەموو ئەمانەشـدا بەشـێوەیەکی گشـتی نێـر و مـێ لـە ئیسـلامدا

یەکسانن، بەڵام نەك بەشێوەیەکی دەقاودەق یاخود کت و مت (یەکسان بوونێکی تەواوەتی). سوورەتی (النساو)، ئایەتەکانی (٢٢ تا ٢٤) لیستی ئەو ئافرەتانەیە کە پیاوی موسڵمان ناتوانێت مارەیان بکات:-

﴿ وَلَا تَنكِحُوا۟ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً وَمَقْتًا وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَٰتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَٰتُكُمْ وَعَمَّٰتُكُمْ وَخَٰلَٰتُكُمْ وَبَنَاتُ ٱلْأَخِ وَبَنَاتُ ٱلْأُخْتِ وَأُمَّهَٰتُكُمُ ٱلَّٰتِىٓ أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَٰتُكُم مِّنَ ٱلرَّضَٰعَةِ وَأُمَّهَٰتُ نِسَآئِكُمْ وَرَبَٰٓئِبُكُمُ ٱلَّٰتِى فِى حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ ٱلَّٰتِى دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا۟ دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَٰٓئِلُ أَبْنَآئِكُمُ ٱلَّذِينَ مِنْ أَصْلَٰبِكُمْ وَأَن تَجْمَعُوا۟ بَيْنَ ٱلْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٣﴾ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ.... ﴿٢٤﴾ ﴾ (النساء)

ئەم خاڵانەی خوارەوە و چەند هۆکارێکن کەوای کردووە (فرە پیاوی) قەدەغە کرابێت.

١. ئەگەر پیاوێك زیاتر لە ژنێك مارەبکات، دایك و باوکی ئەو منداڵەی لەدایك ئەبێت لەم جۆرە مارەکردنە (فرە ژنی) بە ئاسانی ئەزانرێت و ئەناسرێنەوە. هەم باوك و هەم دایکەکەش زۆر بە ئاشکرایی دیارن. بەڵام لەحاڵەتی شووکردنی ئافرەتێك بە زیاتر لە یەك پیاو، تەنها دایکی منداڵە لە دایك بووەکە ئەزانرێت و ئەناسرێتەوە لەم جۆرە

هاوسـەرگیریە (فـرە پیـاوی)، لەکاتێکـدا باوکـەی منداڵەکـە نەناسـراو دەمێنێتەوە. ئاینی ئیسلام بایەخێکی یەکجار زۆر ئەدات بە ناسنامەی دایك و باوکەکە. ئەوەتا تەنانەت دەروونناسەکانیش باس لەو ڕاستیە دەکەن کە ئەو منداڵانـەی کـە نـازانن دایـك و باوکیـان کـێن، بە تایبـەتی تریش باوك، ئەوا ئەو منداڵانە تووشـی دۆخێکـی زۆر سـەختی شڵەژان و ناجێگیری دەروونی دەبن، زۆرێك لەومنداڵەنە زۆرجار منداڵیەکی زۆر نـاخۆش و تـاڵ بەسـەردەبەن. هـەر لەبەرئەمەشـە کـە منـداڵی ئەوانـەی لەشفرۆشن تەمەنی منداڵیان تەندروست و تەواو نیە. ئەو منداڵـەی لـەم جۆرە هاوسەرگیریە لە دایك ئەبێت، ئەگەر هـاتوو داوایکرد لـە دایکەکـە ناوی باوکەی چیە، ئـەوە پێویسـتە زیـاتر لـە دوو نـاو یـان زیـاتر بـدات. من ئاگـادارم لـەوەی کـە تـازەترین پێشـکەوتنە زانسـتیەکان وایکـردووە زانینـی ناسـنامەی دایـك و باوکەکـە بـە ئاسـانی بزانرێـت لـە ڕێگـای تاقیکردنـەوەی ڕەگـەزی، هەربۆیـەش ئـەم خاڵـە بـۆ ڕابـردوو ئەشـیا و گونجاو بوو بەڵام بۆ ئێستا ناشێت.

٢. لەڕووی سروشتیدا پیاو زیاتر توانای فرەیی (تعدد)ی هەیە تاوەکو ئافرەت.

٣. لەرووی بایۆلۆجیەوە، زۆر ئاسانە بۆ پیاو کەوەك هاوسەرێك بە ئەرکەکانی هەڵبستێت سەرەڕای بوونی زیاتر لە ژنێك. بەڵام بۆ ئافرەتێك لەهەمان بارودۆخی هاوشێوە و بەبوونی زیاتر لەیەك هاوسەر مەحاڵ و سەخت ئەبێت کە ئەرکەکانی وەکو ژنێك ڕاپەڕێنێت. ئەمەش پاش ڕەچەوکردنی ئەو ڕاستیەی کە ئافرەت بە کۆمەڵێك گۆڕانی دەروونی و جەستەی دەڕوات بەهۆی قۆناغە جیاوازەکانی حەیز (بێ نوێژی) لە ئافرەتدا.

٤. ئەو ئافرەتەی کە زیاتر لە یەك مێردی هەیە لەبەر ئەوەی ژمارەیەکی زۆر هاوبەشی ژیانی هەیە، بەمەش ئەگەری تووشبوونی بە نەخۆشیە سێکسیەکانی هەیە و ئەکرێت ئەم نەخۆشیانە بگوازرێتەوە بۆ هاوسەرەکەی ئەگەرچی هاوسەرەکەشی پێشتر لەگەڵ ژنی تر نەبوبێت. بەڵام ئەم دۆخە بەسەر پیاودا ناسەپێت کە زیاتر لە یەك ژنی هەیە، وە هیچ یەکێك لە خێزانەکانی پێشتر لەگەڵ پیاوێکی تردا نەبووە.

ئەم هۆکارانەی سەرەوە ئەوانەن کە مرۆڤ ئەتوانێت بە ئاسانی هەستیان پێبکات، لە کاتێکدا هۆکارگەلێکی تر هەن کە تەنها پەروەردگار لەڕێگای زانستە ڕەهاکەی ئەزانێت بۆچی فرەپیاوی قەدەغەکردووە.

٢/ سەرپۆشی ئافرەت:-

پرسیار: بۆچی ئیسلام بێ ڕێزی دەکات بەرامبەر ئافرەت و داوای لێ ئەکات خۆی داپۆشێت؟

وەڵام: دۆخی ئافرەت لە ئیسلامدا زۆربەی جارەکان ئامانجی ڕاگەیاندنە عەلمانیەکان بووە. حیجاب یاخود پۆشاکی ئیسلامی ئافرەت لای هەندێك کەس وەکو نموونەیەك دائەنرێت لە چەوساندنەوەی ئافرەت لەژێر سای ئیسلامدا. پێش ئەوەی باس لەوهۆکارانە بکەین کەبۆچی لەڕووی ئاینیەوە داوای پۆشینی حیجاب کراوە، با بکۆڵینەوە لە پێگەی ئافرەت لە کۆمەڵگاکانی پێش هاتنی ئیسلام.

✍ .. لەڕابردوودا، ئافرەت بێ ڕێزی بەرامبەرکراوە و وەك ئامرازی تێرکردنی ئارەزووەکانی پیاو بینراوە.

ئەم نموونانەی خوارەوە کەلە مێژوودا هەن، ڕاستی پێگەی ئافرەت دەردەخەن لە شارستانیەکانی پێشین کە تا چ ئاستێك پێگەی ئافرەت نزم بووە تائەو ڕادەیەی کەسادەترین شکۆ و مافێکی مرۆڤبوونی لێ زەوتکرابوو.

أ/ شارستانیەتی بابلیەکان: بەگوێرەی یاسای بابلیەکان ئافرەت سووکایەتی پێکرابوو، وە لەتەواوی مافەکانی بێ بەشکراوبوو. ئەوەتا بەکوێرەی یاساکانیان ئەگەر پیاوێك ژنێکی بکوشتایە، ئەوە لەجیاتی ئەوەی پیاوە بکوژەکەیان سزا بدایە دەچوون خێزانی پیاوەبکوژەکەیان دەکوشت.

ب/ شارستانیەتی یۆنانیەکان: شارستانیەتی یۆنانی بە شکۆمەندترین شارستانیەت ناسراوە لەناو شارستانیەتەکانی پێشین. لەژێر دەسەڵاتی ئەم سیستەمە شکۆمەندە ئافرەت دابڕێنراوە لەمافەکانی و بەکەم سەیرکراوە. لەبیرو باوەڕی یۆنانی، ئافرەتێکی خەیاڵی بەناوی"پاندۆڕ" کەپێیان وایە سەرچاوەی بەدبەختی مرۆڤەکانە. یۆنانیەکان ئافرەتیان لەڕەگەزی مرۆڤایەتی دەرکردبوو وە بەنزمتر دایاندەنا لەئاست پیاودا. لەلایەکی تریشەوە لەگەڵ ئەوەی داوێن پاکی ئافرەت بایەخداربووە و ئافرەت لەپلەیەکی بەرزی ڕێزدا بووە بۆماوەیەك، بەڵام دواتر یۆنانیەکان کەوتنە ژێرباری غرور و لادانی ئەخلاقیەکان. لەدەرئەنجامدا داوێن پیسی بووە کاری بەردەوامی سەرجەمی چینەکانی کۆمەڵگای یۆنانی.

ت/ شارستانیەتی ڕۆمانی: لەو کاتەدا کە شارستانیەتی گەیشتبووە لووتکەی شکۆی، پیاو ئەیتوانی و ئەو مافەی هەبوو کەکۆتایی بەژیانی خێزانەکەی بێنێت. داوێن پیسی و ڕووتی ئافرەت کارێکی باو و ئاسایی بوو لەناو ڕۆمانیەکان.
پ/ شارستانیەتی میسری: میسریەکان وا لە ئافرەتیان دەڕوانی کە سەرچاوەی شەڕ و خراپی یەو نیشانەیەکی شەیتانە.
ج/ عەرەبی پێش ئیسلام: پێش بڵاوبوونەوەی ئیسلام لە عەرەبستان، عەرەبەکان بە چاوێکی نزمەوە لە ئافرەتیان ئەڕوانی و زۆرجاریش کە منداڵی مێینە لە دایك ئەبوو، هەر بەزیندویەتی زیندەبەچاڵ دەکرا.
✍ .. ئیسلام ئافرەتی بەرز ڕادەگرێت و یەکسانی پیێ دەبەخشێت و دەخوازێت لەئافرت کەپێگەیی کۆمەڵایەتیان بگەڕێننەوە:-
ئیسلام (١٤٠٠) ساڵ بەر لەئێستا پێگەی ئافرەتی بەرزکردەوە و تەواوی مافەکانی پێدا. پێشبینی ئەوەشی لێکردن تا پێگەی خۆیان بەدەست بێننەوە.
* حیجاب بۆ پیاو: زۆرجار ئێمە واگومان ئەبەین کە حیجاب تەنها بۆ ئافرەتە و گفتوگۆی لەسەر ئەکەن. لەکاتێکدا لە قورئانی پیرۆز، پەروەردگار سەرەتا باسی حیجاب "داپۆشینی" پیاوی کردووە و

پاشان هاتووەتە سەر باسکردنی حیجابی ئافرەت. هەروەك لەسوڕەتی (النور) ئەمە ئەبینرێت:﴿قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾﴾

لەو چرکەساتەی کەپیاو سەیری ئافرەتێك دەکات، ئەگەر هەربیرۆکەیەکی خراپ و ناشیرینی بەمێشکیدا هات، ئەوە پێویستە یەکسەر چاوی دابخات و سەیری نەکات.

* حیجاب بۆ ئافرەت:لەئایەتی دواتری هەمان سوڕەت (النور) پەروەردگار دەفەرمووێت:

﴿وَقُل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾﴾

✍ .. شەش تایبەتمەندی حیجاب:-

بەگوێرەی قورئان و سونەت شەش تایبەتمەندی پێویستە لە حیجابدا ببینرێت.

١-چەندێتی داپۆشین: یەکەم تایبەتمەندی بریتیە لەوەی پێویستە چەند بەشی لەش داپپۆشێت. کە ئەمەش جیاوازی هەیە لەنێوان پیاو و ژندا. سنووری یاسایی داپۆشین بۆ پیاوان داپۆشینی لەشە لە ناوکەوە تاکو ئەژنۆکان.

بۆ ئافرەتیش، سنووری داواکراوی داپۆشین بریتیە لە تەواوی جەستە جگە لەڕووخسار و دەستەکان تاکو مەچەك. بەڵام ئەگەر خۆیان ویستیان ئەوە ئەتوانن ئەو بەشانەش داپپۆشن. هەندێك لە زاناکانی ئیسلام جەخت دەکەنەوە لەوەی کە ڕووخسار و دەستەکانیش بەشێکن لەسنووری داواکراوی داپۆشین بەحیجاب.

پێنج تایبەتمەندیەکەی تر وەکو یەکن بۆ پیاو و ئافرەت:

٢- پۆشاکەکە پێویستە شۆڕو فراوان بێت و شوێنەکانی لەش دەرنەخات.

٣- پۆشاکەکە پیویستە (ڕوون) نەبێت وەك ئەوانەی کە ئەتوانرێت ئەندامەکانی لەشی لەژێریدا ببینرێت.

٤- پۆشـاکەکە نابێـت زۆر سـەرنجڕاکێش بێـت کـە سـەرنجی ڕەگـەزی بەرامبەر بۆ خۆی ڕابکێشێت.

٥-پۆشاکەکە نابێت هاوشێوەی پۆشاکی ڕەگەزی بەرامبەر بێت.

٦-پۆشـاکەکە نابێـت هاوشـێوەی پۆشـاکی بـێ بـاوەڕان بێـت. نابێـت جلێك بپۆشێت کە تایبەت و هێمای ئاینی بێباوەڕانە.

✍ .. حیجـابی ئاکـار و ڕەوشـتیش لـەخۆدەگرێت لـەنێوان شـتەکانی تر:-

بۆتـــەواو جێبـــەجێکردنی حیجـــاب، هاوشـــان لەگـــەڵ شـــەش تایبەتمەندیەکە، ڕەفتار و ڕەوشـت و نیـەتی کەسـەکەش لـەخۆدەگرێت.

ئەوکەسـەی کـە بەجێبـەجێکردنی شـەش تایبەتمەندیەکـەی حیجـاب وائـەزانێت کـە حیجاب پۆشـینی بەدروسـتی بـەجێ گەیانـدووە، ئـەوە حیجابی لە گۆشە نیگایەکی تەسکدا بینیووە. حیجاب پۆشینی جل و بەرگ پێویستە هاوشان بێت لەگەڵ داپۆشینی چاوەکان، داپۆشـینی دڵ، داپۆشـینی بیرۆکـەکان و داپۆشـینی نیـەت. نـەك ئەوەنـدە بـەڵکو شـێوازی ڕۆیشـتنی کەسـەکە، شـێوازی ڕەفتـار و گوفتاریشـی لەخۆدەگرێت.

✍ .. حیجاب ڕێگری دەکات لە دەستدرێژی و بێزارکردن:-

هۆکاری ئەوەی بۆچی حیجاب بڕیاردراوە بۆ ئافرەت لەسورەتی (الأحزاب) باسکراوە: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ ٱلْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٥٩﴾﴾

قورئان ئاماژە ئەکات بەوەی کەهۆکاری بڕیاردانی حیجاب بۆ ئافرەت ئەوەیە تاکو ئافرەتی بەڕێز و بەقەدر بناسرێن و بەهۆی ئەمەش پارێزراو بن لە بێزارکردن و دەستدریژی.

✍ .. نموونەی دووخوشکی دووانە: وادابنێ دوو خوشك کە دوانەن و هەر وەکو یەکیش جوانن، بەشەقامێکدا تێپەڕ ئەبن. یەکێکیان حیجابی ئیسلامی پۆشیوە، واتا تەواوی لەش جگە لە ڕووخسار و دەستەکانی تاکو مەچەك. خوشکەکەی تریش پۆشاکێکی ڕۆژئاوای لێ پۆشیوە کە تەنوورەیەکی کورت و تەسکە، لە سوچێکیشدا کەسێکی تاوانبار و نەفس نزم چاوەڕێیە تا ئافرەتێکی دەسبکەوێت و ئارەزووە چەپەڵ و پیسەکانی پێ دابمرکێنێتەوە. بەبڕوای تۆ دەستدرێژ دەکاتە سەر کامیان؟

ئەوەیان کە حیجابی پۆشیوە یاخود ئەوەی تەنوورە کورت و تەسکەکە پۆشیوە؟ عادەتەن وئەتوانین تەنانەت بڵێین هەمووکات دەستدرێژی

دەکاتە سەر ئەو کچەیان کە تەنوورە کورت و تەسکەکەی پۆشیووە، چونکە ئەم جۆرە پۆشاکانە بانگێشتێکی ناڕاستەوخۆی ڕەگەزی بەرامبەر ئەکات بۆ ڕابواردن و دەستدرێژی و سەرەنجیان ڕادەکێشێت. قورئانیش ڕاستگۆیانە ئەوەی ڕاگەیاندووە کە حیجاب ئافرەت ئەپارێزێت لە دەستدرێژی کردن سەر.

✍ .. سزای مردن بۆ دەستدرێژی کاران:-

لە شەریعەتی ئیسلامدا کەسێك تاوانباربێت بە دەستدرێژکردنە سەر ئافرەتێك ئەوە سزاکەی مردنە. هەندێك کەسیش هەن سەریان سووڕماوە لەم سزایە و بە "دڵڕەقانە"ی ئەزانن، تەنانەت هەندێك دەڵێن ئیسلام ئاینێکی دڕندانەی وحشیانەیە. منیش پرسیارێکی سادەم کردووە لەسەدان کەسی غەیرە مسوڵمان. پێیانم وتووە وادابنێ خوا نەخواستە، کەسێك دەستدرێژ بکاتە سەر خێزانەکت، دایکت یاخود خوشکت، تۆش بوویتە حاکم و کەسەکەیان هێنایە بەردەستت. چ سزایەکی دەدەیت؟ هەموو ئەو کەسانە وتیان سزای مردن بەسەر تاوانبارەکە دەسەپێنین، تەنانەت هەندێکیان وتیان ئازارێکی زۆر و قورسی دەدەین تاوەکو دەمرێت، منیش بەوانم ووت باشە ئەگەر کەسێك دەستدرێژی کردە سەر خێزانت یاخود دایکت ئەوە

دەیکوژیت بەڵام ئەگەر هەمان کاری دەستدرێژی بەسەر خێزان یاخود کچی کەسێکی تربێت، ئەوە سزای مردنت پێ دڕندانەیە و پێت قەبووڵناکرێت، باشە ئەم دوو پێوەرە بۆچی؟

✍ .. کۆمەڵگای ڕۆژئاوا ڕاست ناکات کاتێك دەڵێت پێگەی ئافرەتی بەرزکردۆتەوە:- ئازادی ئافرەت کە ڕۆژئاوا بانگەشەی بۆ ئەکات هیچ شتێك نیە جگە لە شێوازێکی سوودوەرگرتن لە جەستەی ئافرەت، لەنرخ دابەزاندنی نەفسی و لە ڕێز و شکۆخستنی. ڕۆژئاوا باس لەوە دەکات کەئافرەتی بەرز ڕاگرتووە بەڵام بە پێچەوانەوە پلەی ئافرەتیان نزم کردۆتەوە (بۆ بەدووەم سەیرکردن) یاخود وەکو ئامێر وان لەدەستی شەهوەتبازەکان و بازرگانەکانی داوێن پیسی، یان شاردراونەتەوە لەپشت شاشەی ڕەنگاوڕەنگی هونەر و کەلتوور.

✍ .. ئەمریکا بەرزترین ڕێژەی دەستدرێژکردنی هەیە:-

ئەمریکا یەکێکە لە وڵاتە پێشکەوتووەکان کەچی بەرزترین ڕێژەی دەستدرێژکردنی تێدایە لەهەموو جیهان. بەگوێرەی ڕاپۆرتێکی FBI لەساڵی (١٩٩٠) لەهەر ڕۆژێکدا نزیکەی (١٧٥٦) کەیسی دەستدرێژی تۆمارکراون بەتەنها لە ئەمریکا، دواتر ڕاپۆرتێکی تر ئاماژەی بەبوونی (١٩٠٠) حاڵەتی دەستدرێژیکردن کرد لە ئەمریکا. ساڵەکە

باســـنەکرابوو، ڕەنگــە لــەنێوان (١٩٩٢ یــان ١٩٩٣) بێــت. ڕەنگــە ئەمریکیەکان بێ شەرمتریش بووبن لەساڵەکانی دواتردا.

ئێستا ئەو سیناریۆیە بهێنە پێش چاوت کە حیجاب پۆشین لە ئەمریکا جێ بەجێ کرا. کاتێك پیاوێك سەیری ئافرەتێکی کردو بیرۆکەی خراپ و ناشرینی بۆ هات یەکسەر چاوەکانی دابخات. لەولاشەوە ئافرەت حیجابی ئیسلامی بپۆشێت واتا هەموو جەستەی جگە لە ڕووخسار و دەستەکان تاکو مەچەك. پاش ئەمەش جگە لە پیاوێك دەستدرێژیکرد سزای مردنی بەسەردا بسەپێنرێت. پرسیارێکت لێ ئەکەم، لەسیناریۆیەکی وادا، ئایا حاڵەتەکانی دەستدرێژی زیاد دەکەن لەئەمریکا، یاخود وەك خۆی ئەمێنێتەوە، یان ئەوەتا ڕێژەکە دادەبەزێت.

✍ .. بە جێبەجێکردنی شەریعەتی ئیسلام ڕێژەی دەستدرێژیکردن دادەبەزێت:-

هەر لەگەڵ کارکردن بە شەریعەتی ئیسلام دەرئەنجامی ئەرێیی و دڵخۆشکەری لێ بەرهەم دێت. ئەگەر شەر یعەتی ئیسلام لەهەر بەشێکی جیهاندا کاری پێبکرێت جا ئەمریکا بێت یاخود ئەورووپا ئەوا کۆمەڵگا ئەحەسێتەوە. حیجاب سوکایەتی بەئافرەت ناکات بەڵکو بە پێچەوانەوە بەرزی دەکاتەوە و پارێزگاری دەکات لە پاکێتی و کەرامەتی.

٤/ ئایا ئیسلام لەڕێگای شمشێرەوە بڵاوبووەتەوە؟

پرسیار: چۆن ئەکرێت بە ئیسلام بوترێت ئاینی ئاشتی لەکاتێکدا لەڕێگای بەکارهێنانی شمشێردا بڵاوبووەتەوە؟

وەڵام: یەکێك لەڕەخنە دیارەکانی هەندێك لەوانەی مسوڵمان نین ئەوەیە ئیسلام گەر لەڕێگای بەکارهێنانی شمشێر و هێز نەبوایە ئەوا ئەو ملیۆنان شوێنکەوتووەی نەدەبوو. ئەم کۆمەڵە خاڵانەی خوارەوە ئەوە ڕوون ئەکەنەوە دوور لەبەکارهێنانی هێز، ئەوا هێزی ئەو ڕاستی و حەقیقەتەی کەلەناواخنی ئیسلامدا هەیە و عەقڵ و لۆژیك هۆکاری ئەو بڵاوبوونە خێرایەی ئیسلام بوون.

✍ .. ئیسلام واتای ئاشتی:- وشەی ئیسلام لەڕەگی "سەلام" هاتوو کە بەمانای ئاشتی دێت. هەروەها بەمانای ملکەچبوون دێت بۆ خودا (الله). کەواتە ئیسلام ئایینی ئاشتیە بەڵام ئەمەش لەڕێگای ملکەچبوونی تەواوی مرۆڤە بۆ ویستی دروستکاری باڵادەست ((الله)).

✍ .. هەندێك جار هێز پێویستە بۆ دەستخستنی ئاشتی:-

تەواوی مرۆڤەکانی دونیا ئارەزوو یاخود پاڵپشتی بوونی ئاشتی و تەبایی ناکەن. زۆرانێك هەن کەئامادەن ئەو ئاشتیە تێکدەن بۆبەرژەوەندی خۆیان. بۆیەش هەندێکجار هێز پێویستە بەکاربخرێت

بۆ پارێزگاریکردنی ئاشتی. هەرلەبەر ئەمەش کەئەبینین پۆلیس هەیە کەهێز بەکاردێنن دژی تاوانکار و تێکدەرانی کۆمەڵگا تاکو ئاشتی وڵات بپارێزن. ئیسلام هانی ئاشتی ئەدات، لەهەمان کاتیشدا داوادەکات لە شوێنکەوتووانی کەبجەنگن دژی ستەم و زۆرداری. جەنگی دژی ستەمیش هەندێکجار پێویستی بە بەکارهێنانی هێزهەیە. لە ئیسلامدا هێز تەنها بەکاردێت بۆ پارێزگاریکردن و هاندانی ئاشتی و دادپەروەری.

✍ .. بۆچوونی مێژوونووس ((دی لاسی ئۆلێری)):-

مێژوونووسی بەناوبانگ ((دی لاسی ئۆلێری)) باشترین وەڵامی داوەتەوە بۆ ئەو تێگەیشتنە هەڵەیەی کەگوایە بڵاوبوونەوەی ئیسلام دەرئەنجامی بەکارهێنانی شمشێر بووە . ئەو لەلاپەڕە "٨"ی پەڕتووکەکەی بەناوی "ئیسلام لەسەر دوو ڕێیانەکە" دەڵێت:

"مێژوو دواجار ئەوە ئاشکرا دەکات کە ئەفسانە و ناڕاستبوو چیرۆکی بوونی موسڵمانە توندڕەوەکان کە چۆن دونیایان سڕیوەتەوە و شمشێریان بەکارهێناوە بەسەر نەتەوە ژێردەستەکان، بەمەش ئەم چیرۆکە دەبێتە پڕوپووچترین ئەفسانە کە مێژوونووسەکان دووبارەیان کردووەتەوە".

✍ .. موسڵمانەکان (٨٠٠) ساڵ فەرمانڕەوایەتی ئیسپانیایان کرد کەچی هەرگیز شمشێریان بەکارنەهێنا تازۆر لەخەڵك بکەن ئاینیان بگۆڕن. کەچی جواتر مەسیحیە خاچپەرستەکان هاتن و موسڵمانیان نەهێشت. موسڵمانێك نەما کەبتوانێت بەئاشکرا بانگ بدات بۆ نوێژکردن.

✍ .. (١٤) ملیۆن عەرەب مەسیحی قیبطین:-

موسڵمانان (١٤ سەدە) فەرمانڕەوایەتی عەرەبستانیان کرد. چەند ساڵێکیش بەریتانیەکان فەرمانڕەوایەتیان کرد پاشان فەرەنسیەکان. کەچی تائێستاش (١٤) ملیۆن عەرەب مەسیحی قیبگین واتا لەبناغەدا مەسیحی بوون. گەر موسڵمانەکان شمشێریان بەکارهێنابێت کەواتا دەبوو ئێستا یەك عەرەب نەمایە کە مەسیحی بێت.

✍ .. نزیکەی ٪٨٠ غیرە موسڵمان لە هیندستان:-

موسڵمانەکان نزیکەی هەزار ساڵ فەرمانڕەوایەتی هیندستانیای کرد. ئەگەر بیانویستایە ئەوە دەیانتوانی هەموو ئەوانەی موسڵمان نین بەزۆر بیکەنە موسڵمان. کەچی ئەمڕۆ نزیکەی (٪٨٠) ی دانیشتوانی هیندستان غیرە موسڵمانن. هەموو ئەو هیندیە غیرە موسڵمانانە شاهێدن کە ئیسلام بڵاونەبۆتەوە لەڕێگای شمشێر.

✍ .. ئەندەنوسیا و مالیزیا:-

ئەندەنوسیا وڵاتێکە کە گەورەترین ڕێژەی موسڵمانی تێدایە لەتەواوی جیهاندا. زۆربەی خەڵکی مالیزیاش موسڵمانن. ڕەنگە یەکێك هەبێت وبپرسێت، ئەریٚ کام لەشکری ئیسلامی چووەتە ئەندەنوسیا و مالیزیا؟

✍ .. کەناری ڕۆژهەڵاتی ئەفریقا:-

بەهەمان شێوەی پێشوو ئاینی ئیسلام بڵاوبوونەوەیەکی خێرای هەبوو لە کەناری ڕۆژهەڵاتی ئەفریقا. ڕەنگە ئەمجارەش کەسێك هەبێت پرسیار بکات و بڵێت گەرئیسلام لەڕێگای شمشێرەوە بڵاوبوەتەوە، ئەی باشە کام لەشکری موسڵمانان ڕۆیشتۆتە کەناری ڕۆژهەڵاتی ئەفریقا؟

✍ .. تۆماس کارلیلی:-

مێژوونووسی بەناوبانگ "تۆماس کارلیلی" لە پەرتووکەکەی "پاڵەوانەکان و پاڵەوان پەرستەکان"، باس لەو هەڵە تێگەیشتنە ئەکات کە دەربارەی بڵاوبوونەوەی ئاینی ئیسلام هەیە. تۆماس بەم جۆر ئەڵێت:- "شمشێر، بەڵێ بێگومان شمشێر بوو، بەڵام تۆ شمشێر لە کویٚ دێنیت؟ هەموو بۆچوونێکی نویٚ لەسەرەتادا کەسێك خاوەنێتی، لە

مێشکی کەسێکدا دەبێت، هەر لەوێدا گەشە ئەکات. بەمەش لەهەموو جیهاندا یەك کەس باوەڕی بەو بۆچوونە هەیە، یەك کەس بەرامبەر هەموو کەسەکانی جیهان. وتنی ئەوەی کە ئەو کەسە دەست ئەداتە شمشێر و ڕووبەڕووی ئەو هەموو کەسە ئەبێتەوە سوودێکی وای پێناگەیەنێت. بەگشتی ئەو بۆچوونە هەرخۆی بلاْودەبێتەوە."

✍ .. زۆرلێکردن نیە لەدین:-

لەگەڵ کام شمشێردا ئیسلام بلاْوبوویەوە؟ ئەگەر بێت و موسڵمانان ئەو شمشێرەیان پێ بووایە ئەوە نەیان ئەتوانی بەکاری بێنن بۆ بانگەوازی کردن بۆ ئاینەکەیان چونکە ئەوەتا لە سوڕەتی (البقره) پەروەردگار وا دەفەرموویت:﴿ لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّۚ ﴾ (البقرة : ٢٥٦)

✍ .. شمشێری وشیاری و زرنگی:-

ئەوە شمشێری وشیاری و ژیری بوو، ئەو شمشێرەی کە دڵ و ژیری مرۆڤەکان ئەکاتەوە. پەروەردگار لە سوڕەتی (النحل) ئایەتی (١٢٥) بەمجۆرە ئەفەرموویت:﴿ ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِۖ وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُۚ ﴾

✍ .. زیادبوونی شوێنکەوتوانی لەنێوان ئاینەکانی تری جیهاندا لەساڵانی ١٩٣٤ تاکو ١٩٨٤:-

لەبابەتێك لە "ڕید یرس دایگێتست ئەلماناکا" کەساڵی دەرچوونی (١٩٨٦)ە، ئامارێکی خستۆتە ڕوو لەڕێژەی زیادبوونی سەرەکیترین ئاینەکانی جیهان لەنیو سەدەدا لەنێوان ساڵانی ١٩٣٤ تا ١٩٨٤. ئەم بابەتە لەگۆڤاری ((زە پلەین تروپ))یش بڵاوکرابوویەوە. لەلوتکەی لیستەکە ئاینی ئیسلام بوو کەزیادبوونی بەخۆی دیبوو بەڕێژەی (٪٢٣٥) پاشان مەسیحیەت بە (٪٤٦). ڕەنگە کەسێك پرسیار بکات بڵێت، باشە ئەبێت لەو سەدەیەدا چ جەنگێکی لەخۆگرتبێت کەوای کردبێت ملیۆنان کەس ئاینیان بگۆڕن بۆ ئیسلام؟

✍ .. ئیسلام ئاینێکە کەخێراترین بڵاوبوونەوەی هەیە لە ئەمریکا و ئەوروپا:-

ئەمڕۆ، ئیسلام تاکە ئاینە کەخێراترین بڵاوبوونەوە بەخۆیەوە دەبینێ لە ئەمریکا و ئەوروپا. ئەبێت چ شمشێرێك زۆری کردبێت لە ڕۆژئاوا تابەو ژمارە گەورەیە ئیسلام قبوڵبکەن؟

✍ .. دکتۆر جۆسێف ئادەم پیرسۆن:-

دکتۆر جۆسێف ئادەم پیرسۆن ڕاستی وتووە کە دەڵێت ((ئەوانەی کە ئەترسن لەوەی چەکی ئەتۆمی بکەوێتە ژێردەستی عەرەبەکان، بێ ئاگان لەوەی کەبۆمبی ئیسلامی ماوەیەك خراوەتە خوارەوە، ئەوکاتە خراوەتە خوارەوە کە محمد (ﷺ) لەدایك بوو.

٥/ موسڵمانان توندڕە و تیرۆریستن:-

پرسیار:- بۆچی زۆربەی موسڵمانان توندڕە و تیرۆریستن؟

وەڵام: ئەم پرسیارە زۆرجار ڕووبەڕووی موسڵمانان ئەبێتەوە جا بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ یاخود بە ناڕاستەوخۆ، یان لەکاتی گفتوگۆکردن دەربارەی ئاین یاخود ئەو ڕووداوانەی لە جیهان ڕوودەدات. بە گشتی سەیرکردن موسڵمانان بەردەوامی هەیە لە ڕاگەیاندنەکان کەئەمەش بەهۆی کەمی زانیاریە دەربارەی ئیسلام و موسڵمانان، لەڕاستیدا ئەم کەم زانیارییە و پڕوپاگەندە هەڵەیانە زۆرجار بووەتە هۆی جیاوازی کردن لە مامەڵە و کرداری توندوتیژی بەرامبەر موسڵمانان. ئەو حاڵەتەی ئەمە ئەسەلمێنێت "کەمپینی دژە – موسڵمانە" لە ڕاگەیاندنی ئەمریکی ڕاستەخۆ پاش ڕووداوی

تەقینەوەکەی ئۆکلاهۆما. ڕۆژنامەکان زۆر خێرا بوون لەوەی ڕاستەوخۆ بانگەشەی ئەو چیرۆکەپڕوپووچە بکەن کە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە پشت هێرشەکەوەیە. بەڵام دواتردەرکەوت لایەنی بەرپرسیار لە تەقینەوەکە ئەفسەرێکی هێزی سەربازی ئەمریکا بوو.

با هەردوو بانگەشەی " توندڕەوی" و "تیرۆرستی" شی بکەینەوە:-

✍ .. پێناسەی چەمکی "توندڕەوی":-

توندڕەو بەو کەسە دەوترێت کە شوێن بنەمای بنەڕەتی و سەرەکیەکانی ئەو بیر و بۆچوون و ئایدەلۆژیەی باوەڕی پێیەتی دەکەوێت و پشتگیری لێدەکات. بۆ کەسێك کەبیەوێت ببێتە دکتۆرێکی چاك پێویستە بنەما سەرەکی و بنەڕەتیەکانی پزیشکی بزانێت و بەرجەستەیان بکات. بۆ کەسێك تاببێتە بیرکاری زانێکی لێهاتوو ئەوە پێویستە بنەماکانی بیرکاری بزانێت و شوێنیان کەوێت و جێ بەجێ یان بکات. پێویستە ئەوکەسێکی توندڕەو بێت لەبواری بیرکاری. بۆ کەسێك کە بیەوێت زانایەکی لێهاتووبێت پێویستە شارەزابێت و شوێن و بەرجەستەی بنەما سەرەکیەکانی زانست بکات، پێویستە کەسێکی توندڕەوبێت لەبواری زانستدا.

✍ .. سەرجەم توندڕەوەکان وەکویەك نین:-

ناکرێت هەموو توندڕەوەکان وەکویەك سەیربکرێن، ناکرێت سەرجەمی توندڕەوەکان کۆبکەینەوە لەژێر ناونیشانی باش و خراپ. دابەشکردن یاخود بەچین کردنی توندڕەوەکان پشت ئەبەستێتە ئەو بوارەی یاخود ئەو کردارەی کە توندڕەوە تێیدا. دزە توندڕەوەکان دەبنە هۆی کێشە و ناخۆشی بۆ کۆمەڵگا، هەر بۆیەش کەسانی خوازراو نین. ئەمە لەکاتێکدا دکتۆرێکی توندڕەو سوود بە کۆمەڵگا ئەگەیەنێت و بەهۆیەوە دەبێتە خاوەنی ڕێز و قەدر.

✍ .. شانازی ئەکەم کە موسڵمانێکی توندڕەوم:-

موسڵمانێکی توندڕەوم کە پشت بەخوا بنەما سەرەکی و بنەڕەتیەکانی ئیسلام شارەزام و شوێنیان ئەکەوم و هەوڵئەدەم بۆ کارپێکردنیان. موسڵمانی ڕاستەقینە شەرم ناکات لەبوونە توندڕەو. شانازی ئەکەم کە موسڵمانێکی توندڕەوم چونکە ئەزانم بنەما سەرەکی و بنەڕەتیەکانی ئیسلام سوودبەخشن بۆ مرۆڤایەتی و سەرجەمی جیهان. هیچ بنەمایەکی ئیسلام نیە کە زەرەر بگەیەنێت یاخود پێچەوانەی بەرژەوەندی گرۆی مرۆۋ بێت بەگشتی. خەڵکانێکی زۆر هەڵە حاڵیبوونیان هەیە لەو بۆچوونەدان کە کۆمەڵێك لە بنەما و

ڕێنمایەکانی ئیسلام نادادپەروەرانە و نەشیاوە. ئەمەش دەرئەنجامی ئەو زانیارییە کەم و هەڵانەیە کە دەربارەی ئیسلام هەیانە. ئەگەر کەسێك بەعەقڵێکی کراوەو فراوانەوە هەڵسێت بەشیکردنەوەی بنەماکانی ئیسلام ئەوە ئەگاتە ئەو ڕاستیەی کە ئاینی ئیسلام سوود ئەبەخشێت لەسەر هەردوو ئاستی تاکەکەسی و کۆمەڵدا.

.. پێناسەی چەمکی "توندڕەو" بەگوێرەی فەرهەنگ:-

بەگوێرەی فەرهەنگی ((وێبستێر))، توندڕەوی جوڵانەوەیەك بوو لە ناو ئەمریکای پرۆتستانتی کەسەری هەڵدا لەسەرەتای سەدەی بیستەم. ئەوە پەرچەکردارێك بوو دژبە نوێگەری، هەروەها جەختکردنەوە بوو لەبێ کەم و کورتی و بێ خەوشی ئینجیل نەك تەنها لەلایەنی باوەڕو کرداری بەڵکو وەکو تۆمارێکی مێژوویی پێداگیری دەکرد لەوەی کە ئینجیل وتەی خوایە. کەواتە"توندڕەوی" چەمکێکە لەسەرەتادا بەکارهێنراوە بۆ ئەو گروپە مەسیحیەی کە باوەڕیا وا بوو ئینجیل وتەی پەروەردگارە و بێ هیچ هەڵەو خەوشێکە.

بەگوێرەی فەرهەنگی ((ئۆکسفۆرد)) "توندڕەویی" بریتیە لەدەستگرتنێکی توند بە بیروباوەڕی دێرین و سەرەکی هەر ئاینێك، بەتایبەتی ئیسلام.

ئەمڕۆ هەر لەگەڵ بەکارهێنانی وشەی "توندڕەو" لەلای کەسێك، هەموو بیر لە موسڵمانێك ئەکەنەوە کە تیرۆرستە.

✍ .. هەموو موسڵمانێك پێویستە تۆقێنەر بێت:-

هەموو موسڵمانێك پێویستە تۆقێنەر بێت. تۆقێنەر ئەو کەسەیە دەبێتە هۆی ترس و تۆقین. دزێك لەوساتەدا پۆلیس ئەبینێت ئەتۆقێت. پۆلیسەکە تۆقێنەرە بۆ ئەو دزە. بەهەمان شێوە موسوڵمان پێویستە تۆقێنەر بێت بۆ ئەوانەی دژی بنەماکانی کۆمەڵگان وەك دز و پیاوکوژ و دەستدرێژکاران. هەرکاتێك ئەم جۆرە کەسانە موسڵمانانیان بینی پێویستە بتۆقێن و بترسن. بەڵێ ئەوە ڕاستە کە چەمکی تۆقێنەر بەگشتی بەکاردێت بۆ ئەو کەسەی دەبێتە هۆی ترس و تۆقین لەنێو خەڵکان بەگشتی، بەڵام موسڵمانی ڕاستەقینە پێویستە تۆقێنەر بێت بۆ گروپێکی دیاریکراوی خەڵکی بۆ نموونە ئەوانەی دژی بنەماکانی کۆمەڵگان نەك بۆ خەڵکە بێ تاوانەکان. لە ڕاستیدا موسڵمان پێویستە هۆکاری ئارامی و ئاسایش بێت بۆ خەڵکی بێ تاوان.

✍ .. ناونیشانی جیاواز دەدرێتە هەمان کەس بۆ هەمان کردار بۆ نموونە "تیرۆریست" "نیشتیمان پەروەر":-

پێش ئەوەی هیندستان سەربەخۆ بێت لەژێر دەستی بەریتانیا، هەندێك لە جەنگاوەرە ئازادیخوازەکان کەپشتگیری توند و تیژیان نەدەکرد بەتیرۆریست ناونرابوون لەلایەن حکومەتی بەریتانیا کەچی هەمان ئەو کەسانە ستایش دەکران لەلایەن خەڵکی هیندستان بۆ هەمان کارو ناونرابوون بەنیشتیمانپەروەرەکان. کەواتە دوو ناوی جیاواز نرا لە هەمان گروپی خەڵك و بۆ هەمان کردار. یەکێکیان بە تیرۆریست بانگیان ئەکات لە کاتێکدا ئەوەکەی تر پێیان دەڵێت نیشتیمانپەروەر. ئەوانەی لەو بڕوایەدا بوون کە بەریتانیا مافی حکومکردنی هیندستانی هەبوو بەو گروپەی دەوت تیرۆریست. لەکاتێکدا ئەوانەی پێیان وابوو بەریتانیا هیچ مافێکی حکومکردنی هیندستانی نیە ئەوگروپەی بە نیشتیمانپەروەر و جەنگاوەری ئازادیخواز بانگ دەکرد.

هەربۆیەش زۆر گرینگە کە پێش ئەوەی بڕیاربدەین لەسەر کەسێك بەباشی گوێی بۆ ڕابگرین، پێویستە گوێ لە هەردوو لایەنەکە بگیرێت، بارودۆخەکە شرۆڤە بکرێت، هۆکار و مەبەستی کەسەکە ڕەچاوبکرێت

و پشتگوێ نەخرێت، پاش هەموو ئەمانە ئینجا ئەتوانرێت بڕیار بدرێت لەسەر کەسەکە.

✍ .. ئیسلام واتای ئاشتی ئەگەیەنێت:-

چەمکی ئیسلام ئەگەڕێتەوە بۆ ڕەگی "سەلام" کە مانای ئاشتی ئەگەیەنێت. ئیسلام ئاینی ئاشتیە و شوێنکەوتووانی پەروەردە دەکات تاکو پشتگیر و هەولی بەدەستهێنانی ئاشتی بدەن لە سەرتاپای جیهاندا.

بۆیە هەموو موسڵمانێك پێویستە توندڕەو بێت لەوەی کە بەتوندی چەمك و بنەما سەرەکی و بنەڕەتیەکانی ئیسلام فێربێت و پێداگیریان لێبکات. هەروەها پێویستە تیرۆریست بێت بەرامبەر بەدژایەتیکارانی بنەما کۆمەڵایەتیەکان تاکو برەو بەئاشتی و دادپەروەری بدات لەکۆمەڵگا.

٦/ خواردنی بەرهەمە ئاژەڵیەکان:-

پرسیار:- کوشتنی ئاژەڵ کارێکی دڕندانەیە. بۆچی موسڵمانان بەرهەمە ئاژەڵیەکان بەکاردەهێنن؟

وەڵام: خۆ بەدوورگرتن لە خواردنی ماسی و گۆشت ئێستا بۆتە بزوتنەوەیەك لەسەر تاپای جیهان. هەندێك ئەمە ئەبەستنەوە بە مافەکانی ئاژەڵ. لەڕاستیدا ژمارەیەکی زۆری خەڵك پێوایە بەکارهێنانی گۆشت و بەرهەمەکانی تری ئاژەڵ جۆرێکە لە پێشێلکردنی مافەکانی ئاژەڵ. ئیسلام بۆ سەرجەمی بونەوەران سۆز و بەزەیی هەیە. لەهەمان کاتدا ئیسلام ڕایگەیاندووە کە پەروەردگار ئەم زەوییە و سەرجەم شتەکانی ناوی بەدیهێناوە بۆسوودی مرۆڤ. ئیتر ئەوە ئەوەستێتە سەر مرۆڤەکان کە سوودمەندبن لەسەرجەم سەرچاوەکانی ئەم جیهانە بەشێوەیەکی ژیرانە وەك نیعمەت و ئامانەتێك لەلای پەروەردگارەوە.

✍ .. موسوڵمان دەتوانێت ڕووەك خۆرێکی تەواو بێت:-

موسڵمان لەهەمان کاتدا دەتوانێت موسڵمانێکی زۆرچاك بێت و هەروەها ڕووەك خۆریش بێت. واجب نەکراوە لەسەر موسڵمان کە بەرهەمە ئاژەڵیەکان بەکاربهێنێت.

✍ .. ئیسلام ڕێگای بە بەکارهێنانی ئەو خواردنانەی ڕووەکی نین دەدات:-

قورئان ڕێگە دەدات بە موسوڵمان تا بەرهەمە ئاژەڵیەکان بەکاربهێنێت،ئەم ئایەتانەی خوارەوە بەڵگەن لەسەر ئەمە:-

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَوۡفُواْ بِٱلۡعُقُودِۚ أُحِلَّتۡ لَكُم بَهِيمَةُ ٱلۡأَنۡعَٰمِ إِلَّا مَا يُتۡلَىٰ عَلَيۡكُمۡ غَيۡرَ مُحِلِّي ٱلصَّيۡدِ وَأَنتُمۡ حُرُمٌۗ إِنَّ ٱللَّهَ يَحۡكُمُ مَا يُرِيدُ ١﴾ (المائدة)

﴿ وَٱلۡأَنۡعَٰمَ خَلَقَهَاۗ لَكُمۡ فِيهَا دِفۡءٞ وَمَنَٰفِعُ وَمِنۡهَا تَأۡكُلُونَ ٥﴾ (النحل)

﴿ وَإِنَّ لَكُمۡ فِي ٱلۡأَنۡعَٰمِ لَعِبۡرَةٗۖ نُّسۡقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمۡ فِيهَا مَنَٰفِعُ كَثِيرَةٞ وَمِنۡهَا تَأۡكُلُونَ ٢١﴾ (المؤمنون)

✍ .. گۆشت خۆراکێکی سوودمەند و تەندروستە و دەوڵەمەندە بە پرۆتین:-

ئەو بەرهەمانەی کە ڕووەکی نین سەرچاوەیەکی باشی پرۆتینن. لە ڕووی زیندە پێکهاتەوە برە پرۆتینێکی باش لەخۆ دەگرن، بۆنموونە هەر هەشت ترشە ئەمینیە سەرەکیەکان کە لەلەشدا دروست نەبوون و پێویستە هەبن لە خۆراکدا. هەروەها گۆشت ئاسن و ڤیتامین B١ و ((نایسن)).

✍ .. مرۆڤ دانەکانی بۆ هەردوو جۆر خواردن دەشێت:-

ئەگەر وردببیتەوە لە ددانی ئاژەڵە ڕووەك خۆرەکان وەکو مانگا و بزن و مەڕ، ئەوە شتێکی هاوشێوە ئەبینیت لەم ئاژەڵانە. هەر هەموویان خاوەنی کۆمەڵە ددانێکی هاوشێوەن لە بەرزی و نزمیدا و لەیەك ئاستدان. ئەگەر بێتوو بەهەمان شێوە وردبیتەوە لە ددانی ئاژەڵە گۆشت خۆرەکانی وەکو شێر و پڵنگ، ئەوە ئەبینیت هەموویان خاوەن ددانی نووك تیژ و وردن کە گونجاوە بۆ خواردنی گۆشت. بەڵام ئەگەر وردبیتەوە لە ددانەکانی مرۆڤ ئەوە ئەبینیت ددانەکانی هەم یەکسان و ڕێکن کە لە بەرزی و نزمیدا هەم تیژ و وردن. هەر بۆیەش ئەم جۆرە ددانە گونجاوە بۆ خۆراکە گۆشتیەکان و ڕووەکیەکان . ڕەنگە یەکێك هەبێت بپرسێت باشە گەر پەروەردگار تەنها خواردنی خۆراکە ڕووەکیەکانی لە مرۆڤ بویستایە، دەی کەواتە بۆچی ددانی تیژ و ووردی پێداون؟ بۆیە شتێکی لۆژیکیە گەر بوترێت کە پەروەردگار ئەوەی لە مرۆڤ چاوەڕێکردووە کە هەردوو جۆر خواردن هەم ڕووەکی و هەم ئاژەڵی بخوات.

✍ .. مرۆڤ دەتوانێت هەردوو جۆری خواردنی ئاژەڵی و ڕووەکی هەرسی بکات:-

سیستەمی هەرسکردن لە ئاژەڵە ڕووەکخۆرەکان بە شێوەیەکە کە تەنها هەرسکردنی خواردنە ڕووەکیەکان ئەتوانێت، ئەمە لەکاتێکدا سیستەمی هەرسکردن لە ئاژەڵە گۆشتخۆرەکان تەنها توانای هەرسکردنی گۆشتی هەیە. بەڵام سیستەمی هەرسکردن لە مرۆڤدا دەتوانێت خواردنە گۆشتی و ڕووەکیەکان هەرسبکات. گەر پەروەردگار تەنها ئەوەی لە ئێمە بویستایە کە تەنها بەرهەمە ڕووەکیەکان بخۆین، کەواتە بۆچی سیستەمێکی هەرسکردنی پێداوین کە توانای هەرسکردنی بەرهەمە ڕووەکی و ئاژەڵیەکانی هەیە.

✍ .. کتێبی ئاینی هیندۆسەکان ڕێگە ئەدات بە خواردنی خۆراکە ئاژەڵیەکان:-

ا/ ژمارەیەکی زۆری هیندۆسی هەیە کە بەتووندی ڕووەك خۆرن. ئەوان پێیان وایە خواردنی خۆراکە ئاژەڵیەکان دژ بە پەیڕەوی ئاینەکەیانە. بەڵام ڕاستیەکە ئەوەیە کە کتێبی ئاینی هیندۆسیەکان ڕێگەی داوە بە خواردنی گۆشت. کتێبە پیرۆزەکانی هیندۆسەکان ئاماژە بە بوونی زانا و پیاو چاکە هیندۆسەکان دەکات کە خۆراکە ئاژەڵی و گۆشتیەکانیان خواردووە.

ب/ لە (مانو سمروتی)، کتێبی یاسای هیندۆسەکان لە بەشی (٥) دێری (٣٠) " ئەو کەسەی کەوا گۆشتی ئەوانە ئەخوات کە بۆ خواردنن ئەوە هیچ کارێکی هەڵەی نەکردووە، ئەگەر چی ئەو هەموو ڕۆژێك ئەو کارە بکات،چونکە خوا هەرخۆی وای کردووە کە کۆمەڵێك هەبێت بخورێن و کۆمەلێکیش بخۆن.

ت/ دێری دواتری هەمان کتێب (مانو سمروتی) بەشی (٥) دێری (٣١) دەڵێت "خواردنی گۆشت دروستە بۆ قوربانی، ئەمە لەڕووی داب و نەریتەوە پێی دەوترێت یاسای خوایەکان.

پ/ هەر لە (مانو سمروتی) بەشی (٥)، دێری (٣٩) و (٤٠)دا دەڵێت " خودا خۆی ئاژەڵی قوربانی دروستکردووە بۆ قوربانی،..... بۆیە کوشتنیان بۆ قوربانیکردن، کوشتن نیە".

ج/ مهابهاراتا ئەنوو شاشان پارڤە، بەشی ٨٨ ئەو گفتووگۆیە ئەگێڕێتەوە کە لەنێوان ((دارمەرج یودشیپیرە)) و ((پیتەماه بیشمە)) دەربارەی ئەوەی چ خواردنێك پێشکەشبکرێت بۆ ((پیتریس)) ((یەکێك لە باپیران)) لەکاتی ((شرژە)) "((ڕێورەسمی مردن)) تارازییان بکات. گفتوگۆیەکە بەم شێوەیە: یود شیپیرە ووتی "ئەی خاوەنی هێز و دەسەلات، پێم بلێ ئەو شتە دەبێت چی بێت گەر تەرخان بکرێت بۆ

پـیتریس ((بـاپیرە مردووەکـان))، ئـەو شـتە لەکارناکـەوێت! ((هـاڤی)) جـارێکی تـریش چ شـتێك گـەر پێشکەشـبکرێت بـۆ هـەموو کاتێـك ئەمێنێتەوە؟ ئەو شتە دەبێت چی بێت گەر پێشکەش بکرێت دەبێتە نەمری و سەرمەدی؟

بهیشمە ووتی " گوێم بۆ بگر ئەی یودشیپیرە،((لاپەرە ٢٠))

✍ .. هیندوسی کەوتبووە ژێر کاریگەری ئاینەکانی تر:-

هەرچـەندە ئـاینی هیندۆسـی ڕێگـەی داوە بـە شـوێنکەوتوانی بـە خـواردنی خواردنـە ئاژەڵیـەکان، کەچـی زۆرێـك لـە هیندۆسـەکان سیستەمێکی ڕووەکخۆرانە بەکاردێنن چونکە کەوتوونـە ژێرکاریگـەری ئاینەکانی تری وەکو "جەینیزم".

✍ .. ڕووەکەکانیش خاوەنی ژیانن:-

چـەند ئـاینێکی دیـاریکراو سیسـتەمێکی ڕووەکخۆریانـە بـەکاردێنن وەکـو ڕیـژێم کـردن چـونکە ئـەوان دژی کوشـتنی شـتە زینـدووەکانن. ئەگەر کەسێك هـەبێت بتوانێـت بـەبێ کوشتنی شـتە زیندووەکان بژێت ئەوە من ئەبمـە یەکـەم کـەس کەژیانێکی وابژیم. لەکۆنـدا لـەو بڕوایـەدا بـوون کـە ڕووەکـەکان بـێ ژیـانن بـەڵام ئێسـتا ڕاسـتیەکی جیهانیـە کەڕووەکەکانیش ژیانیان هەیە. هەر بۆیـەش بیرۆکـەی نەکوشتنی شـتە زیندووەکان بە بوونە کەسێکی ڕووەکخۆر جێ بەجێناکرێت.

✍ .. ڕووەکەکانیش هەست بە ئازار ئەکەن:-

ئەوان دەڵێن باشە خۆ ڕووەکەکان هەست بە ئازار ناکەن. بۆیە کوشتنی ڕووەك تاوانێکی ئاسانترە یاخوود سووکترە بە بەراوردی کوشتنی ئاژەڵ. ئەمڕۆ زانست پێمان دەڵێت ڕووەکەکانیش هەست بەئازار دەکەن بەڵام هاوار و گریانی ڕووەکەکان لەلایەن مرۆڤەوە ناتوانرێت ببیسترێت. ئەمەش بەهۆی نەتوانینی بیستنی مرۆڤە کە ناتوانێت ئەو دەنگانەی لەناو ڕێژەی بیستندا نین ببیستێت کە ڕێژەکە لە (٢٠) هێرتز تاکو (٢٠,٠٠٠) هێرتزە. هەر دەنگێك لە سەروو یاخود خوارووی ئەم ڕێژەیە ناتوانرێت ببیسترێت لەلایەن مرۆڤ. توانای بیستنی سەگ زیاتر لە (٤٠,٠٠٠) هێرتزە. ئەم فیتەیە تەنها لەلایەن سەگەوە دەبیسترێت و مرۆڤ ناتوانێت بیبیستێت. سەگەکە ئەو کەسەی فیتەکەی لێداوە ئەدۆزێتەوە و بەرەولای دەچێت. لێکۆڵینەوەیەك کرا لەلایەن جوتیارێکی ئەمریکا، کە ئەو جوتیارە ئامێرێکی داهێنا کەوای ئەکرد هاواری ڕووەکەکان ببیسترێت لەلایەن مرۆڤەوە. دەیتوانی ڕاستەوخۆ بزانێت چ کاتێك ڕووەکەکە هاواری ئاو دەکات. نوێترین لێکۆڵینەوە ئەوە دەخاتە ڕوو کە ڕووەکەکان دەتوانن تەنانەت هەست بکەن بە بەختەوەری و دڵتووندی یاخود تەنانەت گریانیش ئەتوانن.

✍ .. کوشــتنی شــتە زینــدووەکان کــە خــاوەنی دوو لەهەســتەکانن تاوانێکی سووکترنیە:-

کاتێك کـە ڕووەکخۆرێك لـەو بڕوایەدایـە ڕووەکـەکان تـەنها دوو یـاخود سـێ لەهەسـتەکانیان هەیـە بـەڵام ئـاژەڵ پێـنج لـە هەسـتەکانی هەیـە. بۆیـەش کوشتنی ڕووەکـەکان تـاوانێکی سـووکترە لـە کوشـتنی ئـاژەڵ. وادابنێ براکەت هەر بە کەڕو لاڵی لە دایك بووە و بە بەراورد بـە مرۆڤـی ئاسـای دوو دانـە لـە هەسـتەکانی کـەمترە و گـەورە ئـەبێت و کەسـێك دەیکوژێـت ئایـە تـۆ دەچیت بە حـاکم بڵێیـت سـزایەکی سـووك بەسـەر بکوژەکەدا بسەپێنن چونکە براکەم دوو دانە هەستی کـەمتر بـوو؟ بگـرە لەڕاستیدا تۆ دەچیت دەڵێیت ئەو کەسێکی بێ گونـاهی کوشـتووە هـەر بۆیەش دەبێت سزایەکی گەورەتری بدرێت.

لەڕاستیدا قورئان بەم جـۆرە ئـەدوێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ كُلُواْ مِمَّا فِى ٱلْأَرْضِ حَلَـٰلًا طَيِّبًا ﴾ (البقرة :١٦٨)

✍ .. بەرز بوونەوەی ئاژەڵەماڵیەکان:-

ئەگـەر هـەموو مرۆڤـەکان ڕووەکخـۆر بـن ئـەو کـات دەبێتـە هـۆی بـەرز بوونـەوەی ڕێـژەی ئاژەڵـە ماڵیـەکان بەتایبـەت کاتێـك زاوزێکـردن و زۆربوون تێیاندا خێرایە. پـەروەردگار بـەهۆی زانستی ڕەهـای خـۆی

دەزانێت چۆن هاوسەنگی و ئەندازەگیری دروستکراوەکانی بکات. ئیتر گومانێك نامێنێت کە بۆچی ڕێگەی پێداوین بەخواردنی گۆشتی ئاژەڵە ماڵیەکان.

✍ .. بەهۆی ئەوەی هەموو ڕووەکخۆرنین بۆیە نرخی گۆشت گونجاوە:-

ئاساییە بەلامەوە گەر هەندێك کەس ڕووەکخۆر بێت. لەگەڵ ئەوەشدا نابێت ئەوانەی کە ڕووەکخۆرنین بە دڕندە و بێبەزەیی ناوببات. لەڕاستیدا گەر هەموو خەڵکی هیندستان ببنە گۆشتخۆر ئەوکاتە گۆشتخۆرەکانی ئێستا زەرەرمەندن چونکە نرخی گۆشت بەرز دەبێتەوە.

٧/ شێوازی سەربڕینی ئاژەڵ لە ئیسلامدا شێوازێکی دڕندانەیە:-

پرسیار:- بۆچی موسڵمانان دڕندانە سەری ئاژەڵ ئەبڕن بە ئازاردانی و پاشان بەهێواشی و پڕ ئازار دەیکوژن؟

وەڵام: شێوە ڕێگای سەر بڕینی ئاژەڵ لەئیسلامدا کە ناسراوە بە ((ذبح)) بووەتە ئامانج و خاڵی ڕەخنەگرتن لەلایەن زۆرێك لە خەڵکەوە. بەڵام بەڕەچاوکردنی ئەم خاڵانەی خوارەوە ئەوکات دەرئەکەوێت کە

((ذبح)) نەك هەر شێوازێکی مرۆڤانەیە بەڵکو لەڕووی زانستیەوە باشترین ڕێگایە.

✍ .. شێوازی سەربڕین لە ئیسلامدا:-

((زکاة)) وشەیەکە لە ڕەگی ((زکاة)) "((پاکردنەوە)).هەروەها وشەی ((تزکیە)) بەمانای ((پاك بوونەوە)) دێت. ڕێگای سەربڕینی ئاژەڵ لە ئیسلام پێویستە ئەم مەرجانە لە خۆ بگرێت:-

أ/ ئاژەڵەکە پێویستە سەربڕدرێت بە ئامێرێکی تیژ ((چەقۆ)).

هەروەها پێویستە بەخێرایی سەربڕینەکە ئەنجام بدرێت تاکو ئازاری سەربڕینەکە کەمتر ببێتەوە.

ب/ بڕینی بۆری هەوا و قوڕگ و دەمارەکانی مل:-

((ذبح)) وشەیەکی عەرەبیە بەمانای ((سەربڕین)) دێت. سەربڕینەکە بریتیە لە بڕینی قوڕگ و بۆری هەوا و دەمارەکانی خوێن لە ملدا کە ئەبێتە هۆی مردنی ئاژەڵەکە بەبێ بڕینی دڕکە پەتك.

ح/ پێویستە خوێن بەتاڵ بکرێتەوە:-

پێویستە خوێنەکە بەتەواوی خاڵی بکرێتەوە پێش ئەوەی سەرەکەی بڕدرێت. ئامانج لەمەدا ئەوەیە خوێنەکە بکرێتە دەرەوە کە ئەکرێت وەکو ناوەندێکی بەسوود ڕۆڵ بگێرێت بۆ بەشەکانی تری جەستە.

درکەپـەتك پێویسـتە نـەبڕدرێت چـونکە ڕەنگـە ڕیشـاڵە دەماریـەکانی بـەرەو دڵ زەرەریـان پـێ بگـات کـە ئەمـەش ئەبێتـە هـۆی ڕاوەسـتانی لەناکاوی دڵ و خاوبوونەوە یـاخود ڕاوەسـتانی ڕۆیشتنی خوێن بـەناو بۆریەکانی خوێندا.

✍ .. خوێن ناوەندێکی باشە بۆ بەکتریا و ڤایرۆس:-

خــوێن ناوەنــدێکی گونجــاوە بــۆ بــەکتریا و ڤــایرۆس و ژەهــر. هەربۆیـەش شێوازی سـەربڕین لـە ئیسـلامدا شێوازێکی زۆر دروسـت و خاوێنـە بـەوەی زۆرێـك لەوخوێنـەی کـە هـەڵگری ڤایرۆس و بـەکتریا و ژەهرە کە هۆکاری زۆر نەخۆشین فرێدەدرێتە دەرەوە.

✍ .. گۆشت بۆ ماوەیەکی درێژ وەکو خۆی دەمێنێتەوە و تێك ناچێت.

ئەو گۆشتەی بەشێوازی سەربڕینی ئیسلامی ئامادەکرابێت ئەوە بۆ ماوەیەکی درێژ وەکو خۆی دەمێنێتـەوەو تێك ناچێت ئەمـەش بـەهۆی کەمی یاخود نەبوونی خوێن لەگۆشتەکە بەبەراورد بە شێوازەکانی تری سەربڕین.

✍ .. ئاژەڵ هەست بە ئازەر ناکات:-

بڕینـی لەسـەرخۆی دەمارەکـانی مل دەبێتـە هـۆی پچڕانی تـەوژمی ڕۆیشتنی خـوێن بـۆ دەمارەکـانی مێشك کـە بەرپرسـیارە بـۆ ئازار، هـەر

بۆیـەش ئاژەڵەکـە هەسـت بـەئازار ناکـات. لـەکاتی مردنیـدا ئـەبینیت ئاژەڵەکـە ئـەجوڵێت و ئەلـەرزێت و پەلەقاژەیـەتی کـە ئەمـە بـەهۆی ئـازەرەوە نیـە بـەڵکو یەکـەم بـە هـۆی پشـوو دان و حەوانـەوەی ماسـولکەکانە لـە خوێن و دووەمـیش بەهۆی تـەوژمی کردنـە دەرەوەی خوێنە لەلەشدا.

٨/ خواردنــە ئاژەڵیــەکان وا لــە موســڵمان ئــەکات توندڕەو و ئاژەوەچی ئەبێت:-

پرسیار:- زانست پێمان ئەڵێت هەرشتێك مرۆڤ بیخوات کاریگەری دەبێت لەسەر هەڵسوکەوتی. کەواتە بۆچی ئیسلام ڕێیداوە بە موسڵمان بەخواردنی خۆراکە ئاژەڵیەکان لە کاتێکدا ئەو خۆراکانە ڕەنگە مرۆڤ بکاتە کەسێکی بێ بەزەیی و توند وتیژ؟

وەڵام:-

✍ .. تەنها خواردنی ئاژەڵە ڕووەکخۆرەکان ڕێگەپێدراوە:-

هاوڕام لەگەڵ ئەوەی کە هەرشتێك مرۆڤ بیخوات کاریگەری دەبێت لەسـەر هەڵسـوکەوتی. هـەر لەبەرئەمـەش ئیسـلام خـواردنی ئاژەڵـە گۆشـتخۆرەکانی قەدەغـە کـردوە وەکـو شـێرو پڵـنگ کـە ئـەم جـۆرە

گیاندارانە دڕندە و بێ بەزین. ڕەنگە خواردنی گۆشتی ئەم ئاژەڵانە وا لەمرۆڤەکە بکات کە ببێتە کەسێکی دڕندە و بێ بەزەیین. ئاینی ئیسلام تەنها خواردنی ئاژەڵە ڕووەکخۆرەکانی ڕێپێداوە وەکو مەڕ و بزن و مانگا...هتد. کە ئەم ئاژەڵانەش ئارام و بێ زیانن. موسڵمانان ئاژەڵی ئارام و بێ زیان ئەخۆن چونکە موسڵمانان کەسانێکن ئاشتی و ئاسایشیان خۆشدەوێت و خەڵکانێکی بێ کێشە و زیانن.

.. قورئان دەڵێت پێغەمبەر ئەوە قەدەغە دەکات کە خراپ بێت:-

قورئان دەڵێت بەمشێوازە ئەدوێت:﴿يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ﴾ (الأعراف :١٥٧)

﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا﴾ (الحشر :٧)

بۆ موسڵمان فەرموودە و وتەی پێغەمبەر (د.خ) بەسە تا باوەڕی پێ بێنێت کە پەروەردگار نایەوێت مرۆڤ هەندێك جۆری گۆشت بخوات لەکاتێکدا هەندێك جۆری تری ڕێپێداوە.

.. فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ) دەربارەی قەدەغەکردنی خواردنی ئاژەڵە گۆشتخۆرەکان:-

بە گوێرەی کۆمەڵێك فەرموودەی صحیحی پێغەمبەر (ﷺ) لە صحیحی بوخاری و صحیحی موسلیم هاوشان لەگەڵ ئەو

فەرموودەیەی کە ئیبن عەباس گێڕاویەتیەوە لە صحیحی موسلیم، بەشی ڕاوکردن و سەربڕین فەرموودەی ژمارە ٤٧٥٢ و پەرتووکی (سنن ابن ماجە) بەشی ١٣ فەرموودەی ٣٢ ٣٢ تاکو ٣٤ ٣٢ پێغەمبەر (ﷺ) خواردنی ئەم ئاژەڵانەی قەدەغە کردووە:-

١- ئاژەڵی کێوی خاوەن ددانی کەڵبەیی. ئەوانەی کە گۆشتی ئاژەڵی گۆشتخۆرەکانی تر دەخۆن. ئەم ئاژەڵانە ئەوانەن لە گروپی پشیلەکان وەکو شێر، پڵینگ، پشیلە، سەگ، گورگ، کەمتیار...هتد.

٢- ژمارەیەک لە ئاژەڵە تووکدارەکان وەک مشک، جرج، کەروێشك...هتد.

٣- هەندێك لە ئاژەڵە خشۆکەکان وەك مار.

٤- ئەو باڵندانەی باڵندەکانی تر ڕاودەکەن وەکو باز و هەڵۆ و کوندەپەپوو و قەلەڕەش .

هیچ بەڵگەیەکی زانستی نیە کە بیسەلمێنێت خواردنی خۆراکە ئاژەڵیەکان مرۆڤ تووشی توندڕەویی و بێ بەزەیی دەکەن.

٩/ موسڵمانان کەعبە ئەپەرستن:-

پرسیار:ئەگەر موسڵمانان دژی بت پەرستین، دەی کەواتە بۆچی موسڵمانان سوجدە بۆ کەعبە دەبەن و لەنوێژەکاندا دەیپەرستن؟

وەڵام: کەعبە قیبلەیە، یاخود ئەو ڕووگەیە کە موسڵمانان لەکاتی نوێژەکاندا ڕووی تێدەکەن بەڵام ئەوەش پێویستە بزانرێت کاتێک موسڵمانان ڕوودەکەنە قیبلە لەکاتی نوێژ مانای وانیە کە کەعبە ئەپەرستن. موسڵمانان جگە لە "الله" سووجدە بۆ هیچ کەسێک نابن و پەرستشی ناکەن. ئەمەش لە ئایەتێکی سورەتی (البقرة) بەجوانی ڕووندەبێتەوە، کاتێک پەروەردگار دەفەرموێت:

﴿ قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي ٱلسَّمَآءِ ۖ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَىٰهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۥ ﴾ (البقرة : ١٤٤)

✍ .. ئیسلام بانگەژەی یەکگرتن و یەکریزی ئەکات:-

وادابنێ کاتێک موسڵمانان نوێژدەکەن، ڕەنگە موسوڵمانێک بیەوێت ڕووبکاتە باکوور و یەکێکی تر ڕەنگە بیەوێت ڕوووبکاتە باشوور، بەمەش گرژی و ناخۆشی بڵاودەبێتەوە لەناو موسوڵمانان بڵاودەبێتەوە. جا بۆئەوەی پاراستنی یەکریزی و یەکبوونی موسڵمانان

لە بەندایەتی کردنیان بۆ پەروەردگار بێتەدی، موسوڵمانان داوایان لێکراوە لەهەر شوێنێك بوون ڕووبکەنە یەك ڕووگە کە ئەویش کەعبەیە. هەربۆیەش ئەو موسوڵمانانەی کە لای ڕۆژئاوای کەعبە ئەژین ڕوودەکەنە ڕۆژهەلآت، ئەوانەشی کە لای ڕۆژهەلآتی کەعبە ئەژین بە پێچەوانەوە ڕوودەکەنە ڕۆژئاوا.

✍ .. کەعبە دەکەوێتە چەقی نەخشەی زەوی:-

موسوڵمانان یەکەم کەس بوون کە توانیان نەخشەی جیهان بکێشن. نەخشەکەیان بەوشێوەیە کێشا کە باشوور لە سەرەوە و باکوور لە خوارەوە بوو، کەعبەش دەکەوتە ناوەڕاستی نەخشەکە. دواتر نەخشەکێشە ڕۆژئاوایەکان هاتن و نەخشەیەکی تریان داڕێژا بەو شێوەیەی کە باکوور لەسەرەوە و باشوور لە خوارەوە بێت، بەلآم لەگەڵ ئەو گۆڕانکاریەشدا کەعبە هەر لەناوەڕاستی نەخشەکە مایەوە.

✍ .. سوڕانەوە بەدەوری کەعبە ئاماژە بە بوونی خوایەکی تاك و تەنها:-

کاتێك موسڵمانان ئەچنە "مسجد الحرام" لە مەککە، ئەوە موسڵمانان هەڵدەستن بە سوڕانەوە بەدەوری کەعبە. ئەم کارەش وەك هێمایەك یاخود ئاماژەیەك دادەنرێت بۆ بوونی خوایەکی تاك و تەنها،چونکە

هەروەکو چۆن هەموو بازنەیەك یەك چەقی هەیە، بەهەمان شێوە تەنها یەك خوا هەیە کە شایستەی پەرستش بێت ئەویش زاتی "الله"یە.

✍ .. فەرموودەکەی ئیمامی عومەر (رضي الله عنه):-

دەربارەی بەردە ڕەشەکە "الحجر الاسود"، لەسەردەمی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ڕووداوێك هەبوو کە ئیمامی عومەر (رضي الله عنه) بەشێك بوو تێیدا، بەگوێرەی "صحیح بوخاری"، بەرگی دووەم، بابەتی حەج، بەشی (٥٦) و فەرموودەی ژمارە (٦٧٥) ڕووداوەکە بەمشێوەیە: کاتێك ئیمامی عومەر پێغەمبەری (صلى الله عليه وسلم) بینی بەردە ڕەشەکەی ماچکرد، ئەویش چووە پێشەوە و بە بەردە ڕەشەکەی وت " من ئەزانم کە تۆ تەنها بەردێکیت کە نەئەتوانیت سوودم پێبگەیەنیت وە نەئەتوانی زیانم پێبگەیەنیت، ئەگەر بهاتبا و پێغەمبەرم (صلى الله عليه وسلم) نەبینیایە کە دەستی پیاهێنایت و ماچی کردیت، ئەوە هەرگیز دەستم نەدەهێنا پێتدا و ماچم نەدەکردی.

✍ .. خەڵك لەسەر کەعبە ڕاوەستاون و بانگیان داوە:-

لەسەردەمی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کەسانێك هەبوونە لەسەر کەعبە ڕاوەستاون و بانگیان داوە. ڕەنگە کەسێك هەبێت بپرسێت لەوانەی کە موسڵمانان بە پەرستنی کەعبە تۆمەتبار ئەکەن، باشە چ بت پەرستێك هەیە لەسەر ئەو بتەی کەدەیپەرستێت ڕابوەستێت؟

١٠/ غەیرە موسوڵمان ڕێگەیان پێنەدراوە لەچوونە مەککە:-

پرسیار: بۆچی غەیرە موسڵمان ڕێگەیان پێنەدراوە لەچوونە مەککە و مەدینە؟

وەڵام: بەڵێ، ئەوە ڕاستە کە لەڕووی یاساوە غەیرە موسڵمان ڕێگەی پێنەدراوە بچێتە هەردوو شاری مەککە و مەدینە. ئەم چەند خاڵەی خوارەوە ڕەنگە هۆکاری پشت ئەم ڕێگەپێنەدانە ڕوونبکاتەوە.

✍ .. هەموو هەوڵاتیەك ڕێگەی پێنەدراوە بچێتە ناوچە سەربازیەکان:—

من کە هاوڵاتیەکی هیندستانم کەچی هەندێك شوێنی قەدەغەکراو هەیە کە ڕێگەم پێنەدراوە بچمە ناوی بۆ نموونە ناوچە سەربازییەکان. لەهەموو وڵاتێك چەند ناوچەیەك هەیە کە خەڵکە ئاساییەکان ناتوانن بچنە ناوی. لە ناوچە سەربازییەکان تەنها ئەو کەسانە ڕێگەیان پێدراوە کە کە ناوی لەسەربازیدا تۆمارکرابێت یاخود ئەوانەی پەیوەندیان بە بەشی بەرگری دەوڵەتەکە هەبێت. ئاینی ئیسلامیش وەك ئاینێکی جیهانی کە بۆ سەرجەم مرۆڤایەتی هاتووە، ناوچە پارێزرا و تایبەتیەکانی بریتین لە مەککە و مەدینە. لەم دوو ناوچەیەدا

تەنها ئەوانەی کە بڕوایان بە ئیسلام هەیە یان ئەوانەی بەشێکن لە بەشی بەرگری لە ئیسلام و موسڵمانان ڕێگەیان پێدراوە.

هەروەکو چۆن شتێکی نەشیاو و نالۆژیکیە کە خەڵکە ئاساییەکە بێت و ناڕازەیی دەرببڕێت لەوەی کە ڕێگەی پێنادرێت بچێتە ناوچە سەربازییەکان، بەهەمان شێوە گونجاو نیە بۆ ئەوانەی کە بڕوایان بە ئیسلام نیە ڕەخنەبگرن لە قەدەغەکردنیان لە چوونە ناو مەککە و مەدینە.

✍ .. فیزەی چوونە مەککە و مەدینە:-

ا/ هەرکەسێك کە بیەوێت بچێتە وڵاتێکی تر پێویستی بە وەرگرتنی فیزەیە تا بتوانێت بچێتە ئەو وڵاتە. هەر وڵاتێکیش بۆ پێدانی فیزە کۆمەڵێك یاسا و پێوەر و داواکاری تایبەتی خۆیان هەیە، تاکو ئەو داواکاریانە جێبەجێ نەکرێن فیزەکەت پێنادەن.

ب/ یەکێك لەو وڵاتانەی کە زۆر بەربەستیان هەیە لە پێدانی فیزە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکایە، بەتایبەتی بۆ ئەو کەسانەی کە لەجیهانی سێیەمەوە دێن، کە کۆمەڵێك داواکاری و مەرجی قەرس و سەختیان هەیە کە پێویستە جێ بەجێبکرێن تاکو فیزەکەت پێبدرێت.

ت/ کاتێـک سـەردانی سـینگاپوورم کـرد، لـە فـۆڕمی کۆچـکردنیاندا نوسرابوو "سزای مردن بۆ فرۆشیار و کڕیارانی مادده هۆشبەرەکان". بۆیە گەر بمویستایە بچمە ناو ئەو وڵاتە ئەوە پێویست بوو ڕازیبم بەو یاسانە، نەم ئەتوانی بڵێم سزای مردن دڕندانەیە. هەربۆیـەش پێویست بـووڕازی بم بـە سـەرجەم داواکـاری و مەرجـەکانی ئـەو وڵاتـە تـا مـافی چوونەناو وڵاتەکە وەربگرم.

پ/ سـەبارەت بـە فیـزەی چـوونە نـاو شـاری مەککـە و مەدینـە بـۆ هەرکەسێك، سەرەکیترین مەرج کە داواکراوە ئەوەیە کە کەسەکە بڵێت "لا اله الا الله و محمد رسول الله".

١١/ حەرامكردنی بەراز:-

پرسیار: بۆچی خواردن بەراز لە ئیسلامدا حەرامكراوە؟

وەڵام: هۆكاری حەرامكردنی بەرز لە ئیسلام ڕوون و ئاشكرایە، ئەم چەند خاڵەی خوارەوەش چەند لایەنێكی ئەو حەرامكردنە ڕووندەكاتەوە:-

✍ .. لەقورئاندا بەراز حەرامكراوە:-

قورئان لە چوار شوێندا حەرامكردنی خواردنی بەرازی باسكردووە، كە ئەوانیش:-

﴿ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ ٱلْمَيْتَةَ وَٱلدَّمَ وَلَحْمَ ٱلْخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ بِهِۦ لِغَيْرِ ٱللَّهِ ﴾(البقرة :١٧٣)

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْمَيْتَةُ وَٱلدَّمُ وَلَحْمُ ٱلْخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ ﴾ (المائدة : ٣)

﴿ قُل لَّآ أَجِدُ فِى مَآ أُوحِىَ إِلَىَّ مُحَرَّمًا عَلَىٰ طَاعِمٍ يَطْعَمُهُۥٓ إِلَّآ أَن يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنزِيرٍ فَإِنَّهُۥ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ ﴾(الأنعام : ١٤٥)

﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ ٱلْمَيْتَةَ وَٱلدَّمَ وَلَحْمَ ٱلْخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ ﴾(النحل :١١٥)

ئەم ئایەتانەی قورئانیش بەسە بۆ موسڵمانێك تاكو بزانێت ئیسلام بۆچی خواردنی بەرازی حەرامكردووە.

✍ .. حەرامکردنی بەراز لە ئینجیلدا:-

مەسیحیەکان کە زۆر پەیوەستن بە ئینجیلەوە، کەچی هەر ئینجیل خواردنی بەرازی حەرامکردووە، کە ئەویش لە پەڕتووکی "لیفیتوکوس"

- " هەروەها بەرازیش، کەئەوانیش دوو سمیان هەیە، وە هەرچەندە کاوێژیش دەکەن ، ئەوان پیسن بۆ ئێوە."

"نابێت لە گۆشتەکەیان بخۆیت، هەوەرها نابێت دەست بدەیت لەلاشەیان، چونکە زۆر پیسن بۆت."

(لیفیتوکوس ١١: ٧-٨)

بەهەمان شێوە حەرام کردنی خواردنی بەراز لە ئینجیلدا و لە پەڕتووکی "دیوتێرنۆمی":-

- "هەروەها بەراز،هەرچەندە دووسمیان هەیە ، وە کاوێژیش دەکەن. ئەوان پیسن بۆ ئێوە. ئێوە نابێت گۆشتەکەی بخۆن، تەنانەت دەست لە لاشەکەشیان مەدەن. چونکەزۆر قیزەون و پیسن."

✍ .. بەکارهێنانی بەراز بەهەرجۆرێك دەبێتە هۆی زۆرێك نەخۆشی:-

ملحد و بێباوەڕان کاتێك ڕازی دەبن و باوەڕ دەکەن کاتێك بەڵگەیەکی زانستی و بابەتیانە و واقیعانەیان بخرێتە بەردەست. خواردنی بەراز

بەلایەنی کەمەوە دەبێتە هۆی (٧٠) جۆری جیاوازی نەخۆشی ،وەك دروستبوونی چەندین کرمی مشەخۆر کە زۆر مەترسیدارن و توانایان هەیە لە ڕێگەی خوێنەوە بگەنە هەموو ئەندامەکانی لەش و، گەر بگەنە مێشك تووشی بیر چونەوەوسەرئێشەی دەکەن و،گەر بگەنە دڵ تووشی جەڵدەی دڵی دەکەن و، گەربگەنە چاو تووشی کوێری دەکەن و وە هەندێك جاریش دەبنە هۆی مردن .

✍ .. بەراز ماددەی چەوری تێدایە:-

نەك هەرئەوەی بەراز بڕێکی زۆر کەم ماددەی دروستکردنی ماسولکەی تێدایە لە لەشدا، بەڵکو بەپێچەوانەوە ماددەی چەوری تێدایە. دواتر ئەم چەوریە بەناو دەمارەکاندا بڵاْدەبێتەوە و دەبێتەهۆی بەرزبوونەوەی پەستانی خوێن و سەکتەی دڵ. هەربۆیەش هیچ جێگای سەرسوڕمان نیە کە زیاتر لە (٥٠٪)ی ئەمریکیەکان تووشی بەرزی پەستانی خوێن دەبن.

✍ .. بەراز یەکێکە لە قێزەونترین و پیسترین ئاژەڵەکانی سەرزەوی:-

بەراز یەکێکە لە پیسترین ئاژەڵەکانی سەر زەوی. ئەم ئاژەڵە بۆ گەشەکردن و ژیانی پشت دەبەستێت بە خواردنی پیسایی و پاشماوە. بەمەش بەلای منەوە باشترین پیسی پاکەرەوەیە کە پەروەردگار

دروستی کردبێت. لەو گوندانەی کە ئاودەستی ئەم سەردەمیانەیان نیە و گوندنشـینەکان لێـرە و لـەوێ پیسـایی دەکـەن، زۆربـەی جارەکـان بەرازەکان هەڵدەستن بە پاکردنـەوەی ناوچەکە. ڕەنگە کەسێك بێـت و بڵێت لە هەندێك لە وڵاتە پێشکەوتووەکانی وەکو ئوستڕالیا بەرازەکان لـە شـوێن و بـارودۆخێکی پـاك و خاوێـندا بـەخێودەکرێن. ئـەوکاتیش هەرچەند هەوڵبدەیت تا لە لەوەڕگایەکی پاك و خاوێن کۆیان بکەیتەوە، ئەوە هەر هەمان دەرئەنجامت دەست دەکەوێت بەوەی کە ئـەوان ئاژەڵی پیسـن. بۆیـەش لـەو دۆخـەدا ئـەوان هەڵدەسـتن بـە خـواردنی پیسـایی خۆیان و ئەوەی دەوربەریان.

✍ .. بەراز بێ شەرمترین ئاژەڵە:-

بـەراز بـێ ئـابڕووترین ئاژەڵـە لەسـەر ڕووی زەوی. تاکـە ئاژەڵـە لەسـەر زەوی کـە بانگێشـتی هاوڕێکـانی دەکـات بـۆ کـاری جـووت بـوون لەگـەڵ خێزانەکەی. لەئەمریکا کە خەڵك بەراز ئەخۆن، زۆرجار دوای ئاهەنگ و سـەماکردن هەڵدەسـتن بـە گۆڕینـەوەی خێزانـەکانیان لەگـەڵ یـەکتر. زۆرێکیـان بەیـەکتر دەڵـێن "تـۆ لەگـەڵ خێزانەکـەی مـن بخـەو و منـیش لەگەڵ خێزانەکەی تۆ ئەخـەوم". جا بۆیـە ئەگـەر کەسێك بـەراز بخـوات ئەوا هەر وەکو بەرازیش هەڵسوکەوت دەکات.

١٢/ حەرامکردنی ئارەق:

پرسیار: بۆچی ئیسلام خواردنەوەی ئارەقی حەرامکردووە؟

وەلام: ئـارەق بەدرێـژایی تەمـەنی کۆمـەڵگای مرۆڤایـەتی کێشـە و بـەلابووە. بەهۆیـەوە خـەڵکانێکی بێشـوماره گیانیـان لەدەسـتدا و ملیۆنـانی تریشـی تووشـی ژیـانێکی پـڕ لـە نـاجێگریی دەروونـی کـرد. ئارەق ڕەگ و بنچینەی زۆرێك لـە کێشـە کۆمەلایەتیەکانـە. ئامارەکانی بەرزبوونەوەی ڕێژەی تاوانکاری و نەخۆشیەکانی مێشك و لێکترازانی ملیۆنـان خێـزان لـە سـەرتاپای جیهـان ئامـاژەیـەکی ڕوونـە بـۆ ئـەو هێـزە وێرانکارییەی کە ئاڕەق هەیەتی.

✍ .. حەرامکردن ئاڕەق لە قوڕئاندا:-

قوڕئانی پیرۆز ئاڕەقی حـەرامکرددوه لـەم ئایەتـەدا:﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡخَمۡرُ وَٱلۡمَيۡسِرُ وَٱلۡأَنصَابُ وَٱلۡأَزۡلَٰمُ رِجۡسٞ مِّنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِ فَٱجۡتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ٩٠ ﴾ (المائدة)

✍ .. حەرامکردنی ئاڕەق لە ئینجیلدا:-

ئینجیل لەچەند شوێنێکیدا ئاڕەقی حەرامکردووە:-

- "ئـاڕەق گاڵتەجارییـە، خـوراردنـەوەی بڕێکـی زۆر دەبێتـە بـارگرژیی، هەروەها هەرکەسێك بەهۆیەوە هەڵخەڵەتێنرا مانای وایە ئەو کەسە ژێر نیە." "پڕۆڤێربس ٢٠:١"

- "هەروەها سەرخۆش مەکە بە شەراب" "ئیفیسیان ٥:١٨"

✍ .. ڕووداوەکانی داوێن پیسی و دەستدرێژی سێکسی و ئایدز زۆرتر لەوانەدا ڕوودەدات کە ئارەقخۆرن:-

بەگوێرەی ئامارێکی "NationalCrimeVictimization" "قوربانیەکانی تاوانی نیشتیمانی" نوسینگەی داد لە بەشی دادی ئەمریکا، لەساڵی ١٩٩٦ لەهەر ڕۆژێکدا نزیکەی (٢٧١٣) حاڵەتی دەستدرێژیکردنی سێکسی تۆمارکراون. ئامارەکان ئەوەش دووپات دەکەنەوە کە زۆربەی ئەوانەی دەسدرێژیان کردووە سەرخۆشبوونە و پاشان تاوانەکەیان ئەنجامداوە. هەر بەگوێرەی ئامارەکان، (٪ ٨)ی ئەمریکیەکان لەسنووری خێزەکەیان و لەگەڵ یەکێك لە ئەندامانی خێزانەکەیان یاخود لەگەڵ خزمە نزیکەکانیان کاری داوێن پیسی ئەنجام ئەدەن. ئەمەش بەڕادەیەك کە لەهەر (١٢ تا ١٣) ە کەس، کەسێك ئەم کارە ئەنجام دەدات. زۆربەی حاڵەتەکانیش دەرئەنجامی سەرخۆشبوونی یەکێك یاخود هەردوو کەسەکەن کە بەم کارە هەڵدەستن.

لەلایەکی تریشەوە یەکێك لە هۆکارە سەرەکیەکانی پشت نەخۆشیەکی کوشندەی وەکو ئایدز بریتیە لە ئارەق خواردنەوە و سەرخۆشبوون.

✍ .. هەموو سەرخۆشێك لەسەرەتادا "بخۆرێکی کۆمەڵایەتی" بووە:-

زۆرێك کەس ناویان لەخۆیان ناوە "بخۆرێکی کۆمەڵایەتی"ین بەوەی کە ئەوان تەنها بڕێکی کەم و بەشێویەکی شارستانی و کۆمەڵایەتیانە دەخۆنەوە، هەربۆیەشە ئەوان سەرخۆش نابن. لێکوڵینەوەکان ئەوەیان خستۆتە ڕوو کە هەموو سەرخۆشێك لەسەرەتادا "بخۆرێکی کۆمەڵایەتی" بووە. هیچ سەرخۆشێك نیە کە لەسەرتادا ئامانجی سەرخۆش بوون و مەست بوون بێت. هیچ ئارەق خۆرێك نیە بتوانێت بڵێت من مامویەکی زۆرە ئارق ئەخۆمەوە بەلام بەهۆی توانی خۆ کۆنترۆڵ کردنم هەرگیز بۆ جارێکیش سەرخۆش نابووم.

✍ .. ئەگەر کەسێك یەکجار سەرخۆش بێت و کارێکی هەڵە بکات ئەوا ئازاری کردنی ئەو کارە هەڵەیە هەر لەگەڵیدا ئەمێنێتەوە:-

وادابنێ ئەو "بخۆرە کۆمەڵایەتی"ە، ئەوەی بەشێوەیەکی شارستانی و بڕێکی کەم ئەخواتەوە کۆنترۆلی خۆی لەدەستدا و مەست بوو، دواتر هەڵسا بەکردنی کاری داوێن پیسی لەگەڵ ئەندامانی خێزانەکەی یاخود دەستدرێژی سێکسی کردە سەر کەسێك. با ئەم کارە دواتر پەشیمانی بەدوا بێت بەلام بۆ مرۆڤێکی ئاسایی ئازار و هەستی تاوانباریی تا کۆتایی ژیانی لەگەڵی دەمێنێتەوە و ئازاری ئەدات.

هـــەردوو کەســـەکەجا چ تاوانبـــار یـــاخود قوربانیەکـــە تووشـــی داڕووخانێکی سەختی دەروونی دەبن.

✍ .. حەرام کردنی ئارەق لە فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ):-

پێغەبەری ئازیز(ﷺ) دەفەرمووێت:

- لـە پـەڕتووکی "سـونن ابـن ماجـە"دا، بـەرگی (٣)، بابـەت "مـاددە سەرخۆشکەرەکان"، بەشی (٣٠)، فەرمووەی ژمارە (٣٣٧١):-

"ئارەق و شەڕاب دایکی هـەموو کارێکی خراپـە و ئابڕووبـەرترین کـارە لە کارە خراپەکان"

- لـە پـەڕتووکی "سـونن ابـن ماجـە"دا، بـەرگی (٣)، بابـەت "مـاددە سەرخۆشکەرەکان"، بەشی (٣٠)، فەرمووەی ژمارە (٣٣٩١):-

" هەرشتێکی سەرخۆشکەر کەوتە ناو بڕێکی گەورەی شتێکی تر ئـەوە حەرامە، جا با بڕێکی زۆر کەمیش بێت"

ئەم فەرموودەیە هـیچ بیانوویـەك بۆ ئەوانـە نامێنێتـەوە کـە دەڵێن ئێمـە تەنها بڕێکی کەم دەخۆینەوە.

- نـەك تـەنها ئەوانـەی کـە ئـارەق دەخۆنـەوە بێبـەش کـراون لـە بـەزەیی پـــەروەردگار، بـــەڵکو ئەوانەشـــی کـــە بەشـــێوەیەکی ڕاســـتەوخۆ یـــان ناڕاسـتەوخۆ پەیوەنـدیان بـە ئـارەق و خواردنـەوەی هـەبێت لەبـەزەیی و

سۆزی پەروەردگار بێبەشن. لەهەمان سەرچاوەی پێشوو، فەرموودەی ژمارە (٣٣٨٠)دا، ئەنەس دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەری نازدار (ﷺ) دەفەرمووێت:-

* اتاني جبريل فقال : يا محمد إن الله لعن الخمر ، وعاصرها ، ومعتصرها ، وشاربها، وحاملها ، والمحموله إليه ، وبائعها ، ومبتاعها ، وساقيها ، ومسقيها.

✍ .. نەخۆشیەکانی پەیوەندیدار بە ئارەقخواردنەوە:-

کۆمەڵێك هۆکاری زانستی هەیە لەپشت حەرامکردنی خواردنەوە و بەکارهێنانی ئارەق و مادده سەرخۆشکەرەکان. بەرزترین ڕێژەی ژمارەی مردن لەجیهاندا هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ مادده سەرخۆشکەرەکان، ملیۆنان کەس ساڵانە گیان لەدەست دەدەن بەهۆی ئالوودەبوونیان بە ئارەق و شەرابەوە.لێرەدا نامەوێت زۆر درێژەی پێبدەم بە باسکردنی هەموو ئەو نەخۆشیانەی پەیوەندیدارن بە ئارەق خواردنەوەوە، چونکە زۆرێکیان ناسراون و ئەزانرێن، بەڵام لێرەدا ئەم کۆمەڵە نەخۆشیەی خوارەوە ئامارژە پێدەدەم کە ئارەق خواردنەوەی هۆکاریانە:-

* نەخۆشی جگەر کە یەکێکە لە نەخۆشیە ناسراوەکان کە دەرئەنجامی مەی خواردنەوەیە.

* شێرپەنجەی سورێنجك، شێرپەنجەی شێرسەر ومل، شێرپەنجەی جگەر، شێرپەنجەی ڕیخۆڵە.

* هەوکردنی ڕیخۆڵە، هەوکردنی سك، هەوکردنی پەنکریاس، هەروەها هەوکردنی جگەر. هەموو ئەم نەخۆشیانە پەویوەستن بە دەرئەنجامەکانی خوارنەوەی مەی و ئاڕەق.

* نەخۆشیەکانی دڵ و بەرزی پەستانی خوێن و تەنگە نەفەسی و سەکتەی دڵ، خواردنەوەی زۆری ئارەق هۆکاریانە.

* ئیفلیجی مێشك و ئیفلیجی لەش یاخود بەشێك لە لەش و جۆرەکانی تری ئیفلیجی پەیوەستدارن بە خواردنەوەی مەی و ئارەق.

* کەم خۆری و کەمی فیتامینی پێویست نەخۆشی باوەن لەنێو ئەوانەی مەی ئەخۆنەوە.

* نەخۆش کەوتنی بەردەوام کە باوە لەناو ئەوانەی ئارەق ئەخۆنەوە، ئەمەش بەهۆی ئەوەیە لاوازبوونی سیستەمی بەرگری لەش و بەرهەڵستی نەخۆشی کە بەهۆی ئارەق خواردنەوە ڕوودەدات.

* نەخۆشیەکانی سینگ ناسراوە لەناو ئارەق خۆرەکان، هەروەها هەوکردنی سییەکان و ئەو نەخۆشیانەی پەیوەندیان بە سییەکانی مرۆڤەوە هەیە جۆری ئەو نەخۆشیە باوانەن لەناو ئارەق خۆرەکان.

* لەکاتی سەرخۆشبوون و مەست بوون زۆرجار کەسی مەست بوو دەرشێتەوە، سیستەمی پەرچکرداری کۆخین کە سەلامەتی و پارێزگاری بەلەش دەدات پەکدەکەوێت. بەمەش ڕشانەوەکە بەئاسانی ئەگاتە سییەکان، کە لەئەنجامدا دەبێتە هۆی هەوکردنی سییەکان کە لەکۆتاییدا ڕەنگە ببێتە هۆی خنکان و مردن.

* کاریگەریی نەخۆشیەکانی مەی خواردنەوە لەسەر ئافرەت شایستەی بایەخێکی تایبەتە. ئافرەت زیاتر لە پیاو لەشی لاوازە بەرامبەر نەخۆشی جگەر کە هۆکارەکەی مەی خواردنەوە بێت. لەلایەکی ترەوە لەکاتی دووگیان بووندا خواردنەوەی ئارەق کاریگەری ترسناک و زیانبەخش ئەکاتە سەر منداڵەکە. لەگەڵ ئەمەشدا نیشانەکانی نەخۆشی منداڵ لەناو سکی دایکدا بەهۆی ئارەق خواردنەوە زیاد و زیاتر لە بواری پزیشکیدا ئەدۆزرێتەوە.

* هەروەها نەخۆشیەکانی پێست پەوەیوەندیان بە بەکارهێنانی ئارەقەوە هەیە.

* سوربوونەوەی پێست و سەر ڕووتانەوە و ....هتد

✍ .. ئارەق خواردنەوە نەخۆشیە:-

دکتۆرەکانی ئەم سەردەمە ڕایەکی زۆر ئاشکرا و ڕوون دەدەن لەسەر ئارەق خواردنەوە بەوەی کە ئارەق خوارنەوە نەخۆشیە نەوەك

ئالودەبوون. کۆمەڵەی توێژینەوەی ئیسلامی نامیلکەیەکی بلاْوکردەوە کە تێیدا هاتووە:-

"ئەگەر مەی خواردنەوە نەخۆشی بێت، ئەوکات دەبێتە تاکە نەخۆشی کە:-

- لەناو بتڵی شووشەدا بفرۆشرێت.
- بانگەشە و ڕیکلامی بۆ بکرێت لە تەلەفزیۆن و ڕادیۆ و ڕۆژنامە و گۆڤار.
- مۆڵەتی پێبدرێت تا بلاْوبێتەوە.
- دەبێتە هۆی دەسکەوت و داهات بۆ حکومەت.
- دەبێتە هۆی مردنی لەناکاو لەسەر ڕێگاسەرکیەکان.
- لێکترازانی خێزان و بەرزبوونەوەی ڕێژەی تاوان.
- نە فایرۆس نە بەکتریا هۆکار نەبێت.

✍ .. ئارەق خواردن نەخۆشی نیە بەڵکو یەکێکە لە تەڵەکانی شەیتان:-

پەروەردگار بەزانستی ڕەها و بێ سنووری خۆی ئێمەی ئاگادارکردۆتەوە لە تەڵە و هەنگاوەکانی شەیتان. ئیسلام کە "الدین الفطرة" ناسراوە کە واتای ئاینی سروشتی مرۆڤ ئەدات. هەربۆیەش

سەرجەم ڕێنمایەکانی ئیسلام هەوڵی پاراستن و پارێزگاریکردن ئەکەن لە سروشتی مرۆڤ.کەچی ئارەق و مەی خواردنەوە لادانە لەسروشتی مرۆڤ چ لەسەر ئاستی تاك یاخود لەسەر ئاستی کۆمەڵگا. مرۆڤ بەهۆی مەی و ئاڕەق خواردنەوە بێ ڕێز دەبێت و پلەی دادەبەزێت بۆ خوار پلەی ئاژەڵ، ئەو ئاژەڵەی کە مرۆڤ هەمیشە خۆی پێ لەو بەرزترە. جا بۆ ئەوەی ئەم نزمبوونەوە و بێ ڕێزبوونە ڕوونەدات ئیسلام هەڵسەوە بە حەرامکردنی خواردنەوەی مەی و ئاڕەق.

١٢/ یەكسانی لە شایەتیدان:-

پرسیار: بۆچی شایەتیدانی دوو شایەتی ئافرەت یەکسانە بە شایەتێکی پیاو؟

وەڵام:-

١-✍ .. لە هەمووکاتێکدا شایەتیدانی دوو ئافرەت یەکسان نیە بە شایەتی یەك پیاو:-

لە قوڕئاندا لە (٣) شوێندا باسی شایەتیدانی کردووە بەڵام بەبێ ئەوەی ئاماژە بە ڕەگەز (پیاو یاخود ئافرەت) بکات:-

- لەکاتی دابەشکردنی میرات پێویستە دوو کەس وەکو شایەت هەبن:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ شَهَٰدَةُ بَيۡنِكُمۡ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ ٱلۡمَوۡتُ حِينَ ٱلۡوَصِيَّةِ ٱثۡنَانِ ذَوَا عَدۡلٖ مِّنكُمۡ أَوۡ ءَاخَرَانِ مِنۡ غَيۡرِكُمۡ إِنۡ أَنتُمۡ ضَرَبۡتُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَأَصَٰبَتۡكُم مُّصِيبَةُ ٱلۡمَوۡتِ ﴾(المائدة :١٠٦)

– کاتێك دوو کەس ئامادە دەبن لەدادگا بۆ کاری تەڵاقدان:–

﴿ فَإِذَا بَلَغۡنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمۡسِكُوهُنَّ بِمَعۡرُوفٍ أَوۡ فَارِقُوهُنَّ بِمَعۡرُوفٖ وَأَشۡهِدُواْ ذَوَيۡ عَدۡلٖ مِّنكُمۡ وَأَقِيمُواْ ٱلشَّهَٰدَةَ لِلَّهِۚ ذَٰلِكُمۡ يُوعَظُ بِهِۦ مَن كَانَ يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مَخۡرَجٗا ٢ ﴾ (الطلاق)

– بۆ شایەتیدان لەسەر بەیەك گەیشتنی ژن و پیاوێك، چوار شایەت پێویستە هەبن:–

﴿ وَٱلَّذِينَ يَرۡمُونَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ثُمَّ لَمۡ يَأۡتُواْ بِأَرۡبَعَةِ شُهَدَآءَ فَٱجۡلِدُوهُمۡ ثَمَٰنِينَ جَلۡدَةٗ وَلَا تَقۡبَلُواْ لَهُمۡ شَهَٰدَةً أَبَدٗاۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ٤ ﴾ (النور)

✍ .. تەنها لەبابەتی داریی شایەتیدانی دوو ئافرەت یەکسانە بە شایەتیدانی یەك پیاو:–

لەڕاستیدا وتنی ئەوەی کە شایەتیدانی دوو ئافرەت لەهەموو بارێکدا یەکسانە بە شایەتیدانی یەك پیاو تەواو بێ بنامە و ناڕاستە. تەنها لەیەك دۆخدا ئەم شایەتیدانە دروستە.لە قورئاندا نزیکەی (٥) ئایەت هەیە کە باسی شایەتیدان ئەکات بەبێ ئەوەی ناوی ئافرەت یان پیاو بهێنێت، تەنها یەك ئایەت هەیە لەقورئاندا کە باس لەیەکسانی

شایەتیدانی یەك پیاو ئەكات بە دوو شایەتی ئافرەت، ئەویش ئایەتی (٢٨٢) لە سورەتی (البقرة). ئەوەی جێی باسە ئەم ئایەتە درێژترین ئایەتی قورئان و پەیوەندیدارە بە بابەتی دارایی و سامانەوە:-

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا تَدَايَنتُم بِدَيۡنٍ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى فَٱكۡتُبُوهُۚ وَلۡيَكۡتُب بَّيۡنَكُمۡ كَاتِبُۢ بِٱلۡعَدۡلِۚ وَلَا يَأۡبَ كَاتِبٌ أَن يَكۡتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ ٱللَّهُۚ فَلۡيَكۡتُبۡ وَلۡيُمۡلِلِ ٱلَّذِي عَلَيۡهِ ٱلۡحَقُّ وَلۡيَتَّقِ ٱللَّهَ رَبَّهُۥ وَلَا يَبۡخَسۡ مِنۡهُ شَيۡـٔٗاۚ فَإِن كَانَ ٱلَّذِي عَلَيۡهِ ٱلۡحَقُّ سَفِيهًا أَوۡ ضَعِيفًا أَوۡ لَا يَسۡتَطِيعُ أَن يُمِلَّ هُوَ فَلۡيُمۡلِلۡ وَلِيُّهُۥ بِٱلۡعَدۡلِۚ وَٱسۡتَشۡهِدُواْ شَهِيدَيۡنِ مِن رِّجَالِكُمۡۖ فَإِن لَّمۡ يَكُونَا رَجُلَيۡنِ فَرَجُلٞ وَٱمۡرَأَتَانِ مِمَّن تَرۡضَوۡنَ مِنَ ٱلشُّهَدَآءِ أَن تَضِلَّ إِحۡدَىٰهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحۡدَىٰهُمَا ٱلۡأُخۡرَىٰ﴾ (البقرة : ٢٨٢)

ئەوەی ئەم ئایەتەی قورئان لێی ئەدوێت مامەڵە و ئاڵوگۆڕە دارییەكانە. لەو مامەڵە داراییانە یاخود ئاڵوگۆڕانە كاتێك دەگەنە ڕێكەوتن وا خوازراوە كە بنوسرێتەوە و دوو شایەتیش هەبن، سەبارەت بە دوو شایەتەكە ئەوەی كە زۆر خوازراوە ئەوەی كە هەردووكیان پیاو بن بەڵام ئەگەر نەتوانرا دوو پیاو بهێنرێت ئەوەكات پیاوێك و دوو ئافرەت بۆ شایەتیدان لەسەر مامەڵەكە پێویستە هەبن. ڕەنگە كەسێك هەبێت بڵێت باشە ئەمە بۆچی؟ كەواتە لێگەڕێ با بەم نمونەیە ئەمە ڕوون بكەمەوە.

وادابنێ کەسێك دەیەوێت بۆ نەخۆشیەکی دیاریکراو نەشتەرگەری بکات، جا بۆ ئەنجامدانی ئەم نەشتەرگەریە بەسەرکەوتووی ئەو کەسە وابەباش ئەزانێت کە دوو پزیشکی نەشتەرگەری شارازە و لێهاتوو و خاوەن ئەزموون بەم نەشتەرگەرییە هەڵسن. لەحاڵەتێکدا ئەگەر ئەو دوو پزیشکەی دەست نەکەوت، ئەوە بێگومان هەڵبژاردنی دووەمی بریتی دەبێت لە پزیشکێکی نەشتەرگەری و دوو مەشقپێکراوی گشتی کە خاوەنی بڕوانامەی بەکالۆریس بن لە پزیشکی و نەشتەرگەری.

بەهامان شێوە لە مامەڵە داراییەکان ئامادەبوونی دوو پیاو خوازراوتر و باشترە. ئاینی ئیسلام وا دەخوازێت لە شوێنکەوتووانی کە پیاو ببێتە ئامادەکاری سەرچاوە داریيەکان بۆ خێزانەکەی. جا لەبەر ئەوەی لایەنە دارییەکە خراوەتە سەرشانی پیاو بۆیە ئیسلام بەبەراورد بە ئافرەت زیاتر داوادەکات لە پیاو کە شارەزا و ئاگادار بێت لە سروشت و چۆنیەتی مامەڵە دارییەکان. دەربارەی هەڵبژاردنی دووەم کە ئەویش یەك پیاو و دوو ئافرەت بۆ ئەوەیە کاتێك یەکێك لە ئافرەتەکان هەڵەی کرد ئەوە ئەوەکەی تر بیری بهێنێتەوە و ڕاست بکاتەوە. ئەو وشە عەرەبیەی کەلەو ئایەتەدا هاتووە بریتیە لە " تَضِلَّ " کە بەمانای "لێشێوان" یاخود "هەڵەکردن" دێت. ئەمە لەکاتێکدا زۆر کەس

لێکدانەوەی هەڵە و ناڕاستیان هەیە بۆ ئەم وشەیە بەوەی پێیان وایە کە مانای "لەبیرچوونەوە"دێت. لەکۆتاییدا هەموو ئەمانە ئەوە ئەسەلمێنن کە تەنها لە مامەڵە و ئاڵوگۆڕە دارییەکان شایەتیدانی یەك پیاو یەکسانە بە شایەتی دوو ئافرەت.

✍ .. شایەتی دوو ئافرەت یەکسانە بە یەك پیاو لە حاڵەتەکانی کوشتن:-

هەندێك لەزانایان لەو بۆچوونەدان بەهۆی ئەوەی کە ئەگونجێت هەڵسوکەوت و بارودۆخی ئافرەت ڕەنگە بکەوێتە ژێر کاریگەری حاڵەتەکانی کوشتن. کاتێك ڕووداوێکی کوشتن ڕوودەدات ئافرەت زیاتر ترس دایدەگرێت و دەترسێت بەبەراورد بەپیاو،ئەم لایەنە دەروونیەی ئافرەت ڕەنگە وای لێبکات هەڵە بکات یاخود تووشی لێ تێکچوون و لێ شێواندن بێت. هەربۆیەش هەندێك لەشەریعەت ناسان و یاسادانەرەن پێیان وایە کە تەنانەت لە ڕووداوەکانی کوشتنیش پێویستە شایەتیدانی یەك پیاو یەکسان بێت بە شایەتی دوو ئافرەت. جگە لەمە لەهەموو حاڵەتەکانی تر شایەتیدانی یەك پیاو یەکسانە بە شایەتیدانی یەك ئافرەت.

✍ .. قورئان بەڕوونی ئاماژەی پێداوە کە شایەتیدانی یەك ئافرەت یەکسانە بە شایەتیدانی یەك پیاو:-

هەندێك لەزاناکان لەو بۆچوونەدان کە پێویستە یاسا یەکسانی شایەتیدانی یەك پیاو بە شایەتی دوو ئافرەت لەهەموو بارو دۆخێکدا کاری پێبکرێت بەلام ئەمە هەرگیز ناتوانرێت جێ بەجێبکرێت چونکە لەقورئان و لە سورەتی "النور" ئایەتی (٦)دا، پەروەردگار زۆر بەڕوونی ئەوەی باسکردووە کە شایەتیدانی یەك ئافرەت یەکسانە بە شایەتیدانی یەك پیاو.

﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ ﴾ (النور)

✍ .. بەڕاستدانان و شایەتیدانی تەنهای عائیشە لەسەر فەرموودەیەك بەسە بۆ قەبوڵکردن و بە ڕاستدانانی:-

عائیشە (ڕەزای حوای لەسەر بێت) کە خێزانی پێغەمبەر خۆشەویستە (ﷺ) نزیکەی (٢٢٢٠) فەرموودەی گێڕاوەتەوە کە هەرهەموویان بە فەرموودەی "صحیح" لەقەڵەم دەدرێن. کە ئەمەش بەڵگەیەکی یەکجار ڕوون و بەهێزە لەسەر ئەوەی کە شایەتی یەك ئافرەت بەهەمان شێوە قەبوڵکراوە و نرخ و بایەخی هەیە.

هەندێك لە زانایان لەسەر ئەو ڕایەن کە شایەتی یەك ئافرەت بەسە لە بینینی مانگ لەمانگی ڕەمەزان. تێڕامێنە لەوەی کە شایەتی و بینینی یەك ئافرەت بەسە و بڕواپێکراوە بۆ یەکێك لە پایەکانی ئیسلام کە ئەویش بەڕۆژبوونی مانگی ڕەمەزان، تەواوی کۆمەڵگای ئیسلامی بە پیاو و ژنەوە شایەتی ئەو ئافرەتە قەبوڵدەکەن. لەلایەکی ترەوە هەندێك لە زانایان پێیان وایە یەك شایەتی بۆ سەرەتای ڕەمەزان و دوو شایەت بۆ کۆتای ڕەمەزان پێویستن بەبێ ئەوەی لەهەردوو بارودۆخەکەدا ڕەگەز گرنگ یاخود بایەخی هەبێت.

✍ .. لەهەندێك حاڵەتدا شایەتیدان و ئامادەبوونی ئافرات خوازراوترە:-

لەهەندێك کاتدا ئامادەبوون و شایەتیدانی ئافرەت خوازراوترە و قەبوڵکراوترە و شایەتیدان و ئامادەبوونی پیاو نەخوازراوە. بۆ نموونە ئەو حاڵەتانەی کە پەیوەندیدارن بە ئافرەتەوە وەکو کاتی شۆردنی مردوویەکی ئافرەت، کە ئەوکات پێویستە مردووشۆرەکە ئافرەت بێت. ئەو نایەکسانیەی (کە تەنها لەڕوواڵەتی دەرەوەیدا وادەردەکەوێت بۆ هەندێك کەس ئەگینا نایەکسانی نیە)لە نێوان شایەتیدانی ئافرەت و پیاو لە مامەڵە داراییەکان هیچ کات بەهۆی جیاوازی ڕەگەزی ئەم

دووانـە نیـە، بـەڵکو هۆکارەکـەی دەگەڕێتـەوە بـۆ جیـاوازی سروشـت و ڕۆڵی پیاو و ئافرەت لە کۆمەڵگای ئیسلامیدا.

١٤/ میرات:-

پرسیار: بۆچی بەگوێرەی شـەریعەتی ئاینی ئیسـلام لەمیراتـدا ئـافرەت نیوە بەشی پیاوێکی بەردەکەوێت؟

وەڵام:

✍ .. میرات لە قورئاندا:-

قورئـانی پـیرۆز زۆر بـەووردی و پـوختی ڕێنماییـەکانی دابەشـکردنی مـیرات و سـامانی باسـکردووە بەسـەر سـوودمەندە ڕاسـتەقینەکانی میرات. ئەو ئایەتانەی ڕێنماییەکانی دابەشکردنی میراتـی لـەخۆگرتووە ئەمانەی خوارەوەن:-

سـوڕەتی (البقـرة)، ﴿ كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا ٱلْوَصِيَّةُ لِلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ بِٱلْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾ ﴾

سوڕەتی (البقرة)، ﴿ وَٱلَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَٰجًا وَصِيَّةً لِّأَزْوَٰجِهِم مَّتَٰعًا إِلَى ٱلْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ ۚ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِى مَا فَعَلْنَ فِىٓ أَنفُسِهِنَّ مِن مَّعْرُوفٍ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾ ﴾

سوڕەتی (النساء)، ﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ
وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا (٧) وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ
وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُم مِّنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا (٨) وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً
ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا (٩)﴾

سوڕەتی (النساء)، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ
لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَن يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ
فَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا (١٩)﴾

سوڕەتی (النساء)، ﴿وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ
أَيْمَانُكُمْ فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا (٣٣)﴾

سوڕەتی (المائدة)، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ
اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُم مُّصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا
مِن بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذًا
لَّمِنَ الْآثِمِينَ (١٠٦) فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ
الْأَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِن شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ (١٠٧) ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ
أَن يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَىٰ وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُوا أَن تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاسْمَعُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ
(١٠٨)﴾

✍ .. بەشی تایبەت لەمیراتدا بۆ کەسە نزیکەکانە:-

لەقورئاندا سێ ئایەت هەیە کە بەووردی باس لە بەشی کەسە نزیکەکان لە میراتدا دەکات . سێ ئایەتەکەش لەسورەتی (النساء)ن کە (١١ – ١٢ – ١٧٦) :-

﴿ يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِن كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا (١١) ﴾

﴿ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم مِّن بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِن كَانُوا أَكْثَرَ مِن ذَٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ (١٢) ﴾

﴿ يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِن كَانُوا إِخْوَةً رِّجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (١٧٦) ﴾

✍ .. هەندێکجار ئافرەت هەمان بڕ یاخود زیاتر لە بەشی پیاوێک لەمیراتدا وەردەگرێت:-

لەهەندێك حاڵەتدا ئافرەت نیوەی بەشی ئەوەی پیاو وەریدەگرێت لە میراتدا وەردەگرێت، بەڵام ئەوەش دەبێت بووترێت ئەمە لەهەمووکاتێکدا چۆنیەك نیە. لەحاڵەتێکدا مردووەکە لە باوانیدا کەسی نەمابێتەو و منداڵیش نەبوو جگە لە برا و خوشکی، ئەوکات هەردووکیان یەك لەسەر شەشی میراتەکەیان بەردەکەوێت. ئەگەر مردووەکە منداڵی هەبوو ئەوکات دایك و باوکەکە بڕێکی یەکسان وەردەگرن کە یەك لەسەر شەشە بۆ هەریەکێکیان. لەهەندێك حاڵەتی دیاریکراو ئافرەت دوو ئەوەندەی بەشی پیاوێك وەردەگرێت. بۆ نموونە ئەگەر مردووەکە ئافرەتێك بوو کە منداڵ و خوشك و برای نەبوو، لە کەسی نزیکیشتەنها هاوسەر و دایك و باوکی هەبوو. ئەوکات هاوسەرکەی نیوەی میراتەکە وەردەگرێت، لەکاتێکدا دایکەکە یەك لەسەر سێ و باوکەکەش یەك لەسەر شەش وەردەگرێت. بەمەش دایکەکە دووئەوەندەی ئەو بڕە وەردەگرێت لە میرات کە باوکەکە وەریدەگرێت.

✍ .. عادەتەن ئافرەت نیوەی بەشی پیاوێکی لەمیراتدا بەردەکەوێت:-

ئەوە ڕاستە کە وەك پێوەرێکی گشتی و لەزۆرکاتدا ئافرەت نیوەی ئەوبەشە لەمیرات وەردەگرێت کە پیاوێك بەریدەکەوێت، بۆ نموونە لەم دۆخانەدا:-

- کچ نیوەی بەشی کوڕێك لەمیراتدا وەردەگرێت.

- خێزان یەك لەسەر هەشت و هاوسەریش یەك لەسەر چوار وەردەگرێت ئەگەر منداڵی نەبوو.

- خێزان یەك لەسەر چوار و هاوسەریش یەك لەسەر دوو وەردەگرێت ئەگەر مردووەکە منداڵی هەبوو.

- ئەگەر مردووەکە نە باوك و دایکی مابوو، هەروەها نە منداڵیشی هەبوو. ئەوکات خوشکەکەی نیوەی ئەو بەشەی لەمیرات بەردەکەوێت کە براکەی وەردەگرێت.

✍ .. پیاو دووئەوەندی ئافرەت وەردەگرێت لەمیرات چونکە ئەو دەبێت لەڕووی داراییەوە یارمەتی خێزانەکەی بدات:-

لەئایینی ئیسلامدا ئافرەت هیچ ئەرکێکی دارایی لەسەر نیە، ئەمە لەکاتێکدا ئەرکە داراییەکانی خێزان خراوەتە سەرشانی پیاو. پێش ئەوەی ئافرەتێك ژیانی هاوسەری پێك بێنێت ئەوە لەلایەن باوك و

برایــەوە سەرپەرشــتی دەکرێــت و پشــتگیری لێــدەکرێت لەســەرجەم پێداویستیەکان ژیانیدا. ئەو کاتەشی کە ئافرەتەکە خێزان پێکدێنێت، سەرپەرشــتیکردن دەبێتــە ئــەرکی سەرشــانی هاوســەر و کوڕەکــەی. ئیسـلام بەرپرسـیارییەتیە داراییـەکانی خسـتۆتە ئەسـتۆی پیـاو تـاکو بتوانێـت تـەواوی پێداویسـتیەکانی خێـزان دابین بکـات. جا بۆئـەوەی پیـاو بتوانێـت ئـەم بەرپرسـیاریەتیە جـێ بـەجێ بکـات دووئەوەنـدەی بەشی ئافرەتێکی لەمیرات بەردەکەوێت. با نموونەیەك بهێنینەوە، ئەگەر کەسـێك مـرد و بـڕی یـەك هـەزار و پێـنج سـەد دۆلاری لـەدوای خـۆی جێهێشـت ئـەوکات لەمنداڵـەکانی (یـەك کوڕ و یـەك کچ)، کوڕەکـە یـەك هەزارەکە و کچەکەش پێنج سەد دۆلارەکە وەردەگرێت لەمیرەتەکە. لـەو یــەك هــەزار دۆلارە کــە کوڕەکــە وەریگرتــووە، وەکوئــەرکی سەرشــانی بەرامبـەر خێزانەکـەی ئـەوە ڕنگـە هـەموو ئـەو بڕە سـەرف بکـات یـاخود ڕەنگـە هەشـت سـەد دۆلار لـەوبڕە سـەرف بکـات. بـەم پێیـەش کوڕەکـە بڕێکـی زۆر کـەمی بـۆ دەمێنێتـەوە. لەلایـەکی تـرەوە کچـەکە لـەو بـڕەی وەریگرتـووە دەتوانێـت سـەرفی نـەکات و هـەر هـەمووی هـەڵبگرێت بـۆ خۆی. بۆیە لێردا ئەپرسم باشە تۆ کامیـان بەباشـتر ئەزانی، وەرگـرتنی یـەك هـەزار دۆلار و سـەرفکردنی هەشـت سـەد دۆلار لـەو بـڕە یـاخود وەرگرتنی پێنج سەد دۆلار و هـەڵگرتنی تـەواوی ئـەو بڕە پارەیـە بـەبێ ئەوەی پێویست بکات سەرفی بکات.

١٥/ ئایا قورئان وتەی خوایە؟

پرسیار: ئایا ئەتوانی بیسەلمێنێت کە قورئان وتەی پەروەردگارە؟

وەڵام : وەڵامی ئەم پرسیارە لە یەکێك لە بەرهەمەکانی داهاتوومان‌دا بەناوی ئایا قورئان وتەی خودایە ؟ (وەڵام دەدرێتەوە)

١٦/ ڕۆژی دوایی:-

پرسیار: چۆن ئەتوانی بوونی ڕۆژی دوایی بسەلمێنێت؟

وەڵام:

✍ .. ئایا بڕواکردن بە ڕۆژی دوایی لەسەر بناغەی باوەڕ و تێگەیشتنێکی کوێرانە نیە؟

زۆرکەس پێیان وایە ناکرێت کەسێکی خاوەن زانست و ژیری باوەڕی بەژیانی دوای مردن هەبێت. هەروەها هەر ئەو کەسانە لەو بۆچوونەدان ئەوانەی بڕوایان بە ڕۆژی دوایی ئەو بڕوایەیەن لەسەر بناغەیەکی کوێرانە دامەزراندووە. باوەڕی من بە ڕۆژی دوایی لەسەر بناغەی تێگەیشتنێکی زانستی و باوەڕێکی ژیرانە دامەزراوە.

✍ .. ڕۆژی دوایی باوەڕێکی لۆژیکی و بابەتیانەیە:

نزیکەی هەزار ئایەت هەیە لەقورئانی پیرۆز کە کۆمەڵێك ڕاستی زانستی تێدایە دەربارەی ڕۆژی دوایی "بڕوانە پەرتووکەکەم (قورئان و زانستی سەردەم- لە هەماهەنگیدان یاخود دژایەتیدا)". زۆر ڕاستی و حەقیقەت کە لەقورئاندا باسکراوان کە لەم سەردەمانەی دوایدا دۆزراونەتەوە، بەڵام زانست نەگەیشتۆتە ئەو ئاستەی کە بتوانێت هەموو ڕاستیەکانی قورئان پشت ڕاستبکاتەوە. ئێستاش وادابنێ (٨٠٪) ئەوەی لەقورئان باسکراوە، سەلمێنرا کە ڕاستن و بەتەواوی پشت ڕاست کرانەوە. بەڵام سەبارەت بەو (٢٠٪)ی کە دەمێنێتەوە زانست ناتوانێت قسەیەکی یەکلایکەرانەوە و جێگیری هەبێت لەسەر بەهۆی ئەوڕاستیەی کە زانست لەو ئاستەدا نیە کە بیسەلمێنێت یاخود ڕەتی بکاتەوە. بەو زانستە سنووردارەی کە مرۆڤ هەیەتی ناتوانێت بڵێت کە ئەو (٢٠٪)ی قورئان یاخود تەنانەت ئایەتێکیش هەڵەیە. هەربۆیەش کاتێك (٨٠٪) لەسەدا سەد ڕاست بێت و (٢٠٪)یشی نەتوانرێت بسەلمێنرێت کە ڕاستە یاخود نا، ئەوکات ژیری دەڵێت ئەو (٢٠٪)یش بەهامان شێوە ڕاست و درووستە. بوونی ڕۆژی دوایی کەلەقورئاندا باسکراوە دەکەوێتە ئەو (٢٠٪)ە، ئەو بەشە نادیارەی کە ژیریم پێمدەڵێت ئەو بەشەش ڕاست و دروستە.

.. چـەمکی ئاشـتی و بـەهای مرۆڤایـەتی بـێ مانـا و بـێ بایـەخ دەمێنێتەوە بەبێ بوونی ڕۆژی دوایی:-

ئایا دزیکردن کارێکی باشە یاخود خراپە؟ بێگومان وەڵامی مرۆڤێکی ئاسایی بۆ ئەم پرسیارە بریتی دەبێت لەوەی کە کارێکی خراپە. باشە کەسێك کـە بـاوەڕی بـەڕۆژی دوایـی نیـە چـۆن ئـەتوانێت قەناعـەت بەتاونبارێکی بەهێز و لێهاتوو بکات کە دزیکردن کارێکی هەڵەیە؟.

وادابنێ کە مـن تاوانبـارێکی بـەهێز و کاریگـەرم لەجیهانـدا و لەهـەمان کاتـدا کەسێکی تێگەیشـتووم و مـەنتقیم، بۆیـە پـێم وایـە کـە دزیـکردن کارێکی باشە و چاکە چونکە یارمـەتیم دەدات تـابتوانم ژیـانێکی نایـاب بۆخـۆم چـنگبخەم. بۆیـە بـۆمن دزیـکردن کـارێکی چاکەو و درووسـتە. لەبەرمبەردا ئەگەر کەسێك هەبێت کە بۆچوونێکی بابەتیانـەی هـەبێت و بیسـەلمێنێت بـۆم کـەوا دزیکـرد کـارێکی هەڵەیـە ئـەوا ڕاسـتەوخۆ وازدەهێـنم. زۆرکـات ئـەو کەسـانە بـەم شـێوەیە دەسـت بـە گفتوگـۆ دەکەن:-

- ئـەو کەسـەی دزیەکـەی لێـدەکرێت تووشـی زەحمـەتی و ناخۆشـی دەبێت:-

ڕەنگە هەندێك کەس بڵێت ئەو کەسەی کە دزیکەی لێدەکرێت تووشی زەحمـەتی دەبێـت. بەدڵنیاییـەوە مـن هـاوڕام لەگـەڵ ئـەم قسـەیە کـە

دزیکردن خراپە بۆ کەسی دزیلێکراو، بەڵام بەبڕاوی دزیکرن باشە بۆمن. بۆ نموونە ئەگەر من یەك هەزار دۆلار بدزم ئەوکات ئەتوانم ژەمێکی بەتام و چێژ لە جێشتخانەیەکی پێنج ئەستێرەیی بخۆم.

- ڕەنگە کەسێکی تر بتوانێت دزی لەتۆش بکات:-

هەندێك کەس ڕەنگە بڵێن ڕۆژێك دێت کە دزی لەتۆش بکەن، بەڵام کەس ناتوانێت دزی لەمن بکات، چونکە من دزێکی بەدەسەڵاتم و بەسەدان پاسەوانم هەیە. من ئەتوانم دزی بکەم لەهەموو کەسێك لەکاتێکدا کەس ناتوانێت دزی لەمن بکەم. ڕەنگە دزیکردن کارێکی پڕ مەترسی بێت بۆ کەسانی ئاسایی، بەڵام بۆ کەسێکی بەهێز و کاریگەری وەك من بەو ڕادەیە پڕ مەترسی نیە.

- ڕەنگە پۆلیس دەستگیرت بکات:-

هەندێك کەس دەڵێن ئەگەر تۆ بەردەوام بیت لەدزیکردن ئەوە ڕۆژێك دێت کە لەلایەن پۆلیسەوە دەستگیردەکرێت. بەڵام خۆ تەنانەت پۆلیسش لایەنگری من، بگرە من پاڵپشتی کەسانی دەسەڵاتداریشم هەیە. من ئەزانم ئەگەر کەسێکی ئاسایی دزی بکات ئەوا دەستگیر دەکرێت، بەڵام نەك بۆ کەسێکی بەدەسەڵات و کاریگەری وەکو من.

بۆیە یەك هۆکاری بابەتیانەم پێ بڵێ کە دزیکرن خراپە ئەوکات ڕاستەوخۆ دەستی لێ هەڵدەگرم.

– ئـەو پارەیـەی کـە ئەیـدزیت بـە ڕەنجـی سەرشـانی خـۆت بەدەسـتت نەهێناوە:–

هەندێك کـەس ڕەنگـە بڵـێن ئـەو پارەیـەی کـە ئەیـدزیت بەمانـدووبوون و هەوڵدانی خـۆت دەسـتت نـەهێناوە، بـەڵکو ئاسـان و ئامـادەکراوە بـۆت. بێگومان منیش هاوڕام لـەوەی کـە مانـدووبوونی خـۆم ئـەو بـڕە پارەیـەم دەست نەکەوتووە، هەرلەبەرئەوەشە کە دزیکردنم هەڵبژاردووە، چونکە پێویست ناکات خۆت ماندوو بکـەیت بـۆ پـارە پەیـداکردن. مـن ئەپرسـم ئەگـەر کەسـێك دوو هەڵبـژاردنی هـەبێت لـەنێوان دەسـتکەوتنی پـارە بەڕێگایەکی ئاسـان یـان بەڕێگایـەکی زەحمـەت و گران، ئـەوە بێگومـان هەموو کەسێکی خاوەن ژیری ڕێگا ئاسانەکە هەڵدەبژێرێت.

– دزیکردن دژی مرۆڤایەتیە:–

ڕەنگە هەندێك کەس بڵێن ئەوە کارێکی نامرۆڤانەیە و مـرۆڤ پێویسـتە لەخەمی مرۆڤەکانی تر بێت و بایەخ بە هەشتیان بدات. منیش ئەپرسـم باشە کێ ئەویاسایەی دانـەوە کـە پێیـدەڵێن "مرۆڤایـەتی"؟، پاشـانیش بۆچی من ئەبێت شوێنی بکـەوم؟. ڕەنگـە ئـەم یاسـایە شیاو و کاریگـەر بێت بۆ کەسانێك کە هەست و سۆز بەسەریاندا زاڵە، بـەڵام بـۆ کەسـێکی وەکو من کە پشت بەژیری و عەقڵ دەبەستم ئەو کاریگـەریـەی نیـە و بـێ

مانایە بەلامەوە. ئەوەتا کاتێك ژیریم بەکاردێنم و بابەتیانە بیرئەکەمەوە ئەبینم کە بایەخدان بە هەست وسۆزی کەسانی تر هیچ سودێکم پێناگەیەنێت.

- دزیکردن کارێکی خۆپەرستانەیە:-

هەندێك کەس ڕەنگە بڵێن دزیکردن کارێکی خۆپەرستانەیە، منیش ئەڵێم باشە ڕازیم بەوەی کەوا کارێکی خۆپەرستانەیە بەڵام بۆچی خۆپەرست نەبم کە بەهۆیەوە ژیانێکی خۆش و نایاب بژیم؟

✍ .. هیچ بەڵگەیەکی بابەتیانە نیە بیسەلمێنێت کە دزیکردن کارێکی خراپە:-

کەواتە سەرجەم ئەو بۆچوونانەی کە هەوڵی بەخراپ دانانی دزیکردن دەدەن بێ بنەما و بێ مانا بوون. ڕەنگە ئەم بۆچوونانە قەناعەت بەکەسێکی ئاسایی بهێنن بەڵام بێگومان بۆ تاوانکارێکی بەدەسەڵات و کاریگەری وەکو من نا. کەواتە هیچ یەکێك لەو بۆچوونانە نەیانتوانی خۆرابگرن لەبەردەم مەنتق و ژیریی. جابۆیە هیچ جێگای سەرسامی نیە کە لەجیهاندا ئەو ژمارە زۆرەی تاوانکاران ئەبینین.

بەهەمان شێوە دەستدرێژیکردنی سێکسی و خیانەت و تاوانەکان تر، بۆ کەسێکی وەکو من کاری باشن و هیچ بەڵگەیەکی بابەتیانە نابینم کە بتوانێن ڕازیم بکات بەوەی کەوا کاری خراپ و هەڵەن.

.. موسوڵمان ئەتوانێت قەناعەت بە تاوانکارێکی بەهێز و چالاك بکات:-

ئێستا با سەرجەم شتەکان پێچەوانە بکەینەوە، وادابنێ تۆ تاوانکارێکی بەدەسەڵات و کاریگەریت لەجیهاندا، تۆ کەسێکیت هەم پۆلیس و هەم کەسانی دەسەڵاتدار لەپشتتن، هەروەها سوپایەك لەکەسی پیاوکوژ و چەتە لەدەورتن. منیش موسڵمانێکم و هەوڵدەدەم بۆتی بسەلمێنم کە دزیکردن و دەستدرێژیکردن و خیانەت کارێکی هەڵە و تاوانن. ئەگەر بێت و هەمان ئەو قسانەی سەرەوە دووبارە بکەمەوە، ئەوکات هەمان وەڵامان دەست دەکەوێتەوە.

.. هەموو مرۆڤێك دادپەروەری دەوێت:-

هەموو مرۆڤێك حەزی لەدادپەروەریە، ئەگەرچی ئەو کەسە دادپەروەری بۆکەسانی تر نەوێت بەڵام بۆ خودی خۆی دەوێت. هەندێك کەس بەهۆی ئەوەی کە مەست بوونە بە هێز و دەسەڵات و کاریگەربوون بۆیە دەستیان داوەتە ئازاردان و ناڕەحەتکردنی کەسانی تر. کەچی هەر ئەو کەسە تاوانکارانە حەز بەوە ناکەن کە نادادپەروەریان بەرامبەر بکرێت. هۆکاری ئەوەشی کە ئەوان بێ هەست وسۆز و بەزەیین بەرامبەر ئازار و ناخۆشی کەسانی تر ئەگەڕێتەوە بۆئەوەی کە ئەوان هێز و

کاریگەربوون و دەسەلآت دەپەرستن. ئەوان لەوبڕوایەدان کە هیز و کاریگەربوون و دەسەلآت نەك ئەوەی تەنها نادادپەروەریە بەرامبەر کەسانی تر بەڵکو هۆکارێکا کە ئەوان خۆیان پێ دەپارێزن لە ستەم و نادادپەروەری کەسانی تر.

✍ .. پەروەردگار بەهێزتر و دادپەروەرترە:-

وەکو موسڵمانێك هەوڵی قەناعەت کردنی تاوانکارەکە دەدەم بەوەی کە خوایەکی بەهێز و بەتوانا هەیە. پێی دەڵێم کە ئەو خوایە لەتۆ بەهێزتر و دەسەلآتدارترە و ئەو خوایەکی دادپەروەرە. قورئانی پیرۆز بەم شێوەیە دەدوێت:﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ﴾(النساء : ٤٠)

✍ .. بۆچی پەروەردگار سزای من نادات:-

لەبەرئەوەی تاوانکارەکە کەسێکی زانستیە و مەنتق و ژیری بەکاردێنێت بۆیە پاش ئەوەی لەڕێگای ڕاستیە زانستیەکانی قورئان ئەگاتە ئەو بڕوایەی کە پەروەردگار بوونی هەیە بەلآم ڕەنگە ئەو بپرسێت و بڵێت باشە ئەگەر پەروەردگار بەوڕادەیە بەهێز و دادپەروەرە، ئەی بۆچی سزای من نادات ؟

✍ .. ئەوانەی کە ستەم و نادادپەروەری ئەکەن پێویستە سزابدرێن:-

هەرکەسێك کە ستەمی لێکرابێت، بەبێ ئاوڕدانەوە لەلایەنی پێگەی کۆمەڵایەتی و باری دارایی ئەوە بێگومان ئەوکەسە حەز ئەکات کە کەسی ستەمکار سزابدرێت. هەموو کەسێك حەز ئەکات کەسانی دزیکەر و دەستدرێژیکەر سزابدرێن. هەرچەند ئەو تاوانکارانە سزادەدرێن بەڵام سزادانەکە بەو ڕادەیە نیە کە شیاوی تاوانەکەیان بێت. ئەگەر بێت و تاوانکارێکی بەهێز و کاریگەر لەلایەن تاوانکارێکی بەهێزتر و کاریگەرتر ستەمی لێبکرێت، ئەوە ستەم لێکراوەکە هەر حەزدەکات تاوانکارە ستەمکارەکە سزا بدرێت.

✍ .. ئەم ژیانە تاقی کردنەوەیە بۆ ڕۆژی دوایی:-

ئەم ژیانە گۆڕەپانی تاقیکردنەوەیە بۆ ڕۆژی دوایی، لەم باریەوە پەروەردگار بەم شێوەیە ئەدوێت لەقورئانی پیرۆز:-

﴿ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْمَوْتَ وَٱلْحَيَوٰةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْغَفُورُ ﴿٢﴾ ﴾ (الملك)

✍ .. کۆتا دادپەروەری لە ڕۆژی دوایدایە:-

قورئانی پیرۆز لەشوێنێکدا بەم شێوەیە ئەدوێت: ﴿ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ ۗ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ۖ فَمَن زُحْزِحَ عَنِ ٱلنَّارِ وَأُدْخِلَ ٱلْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۗ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا مَتَـٰعُ ٱلْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ ﴾ (آل عمران)

ڕۆژی دوایـــی شــوێنی کۆتــا دادپەروەریــە. کاتێـك مرۆڤـەکان دەمـرن ئـەوکات پـەروەردگار لـەڕۆژی دوایـدا هەرهـەموویان زیندوودەکاتـەوە. دەشێت کەسێك بەشێك لـە سزاکەی هـەر لـەدونیادا وەربگرێـت بـەلأم بێگومـان سـزا و پاداشــتی کۆتــای هــەر لــەڕۆژی دوایدایــە. ڕەنگــە پەروەردگار لەدونیادا سزای کەسانی دز و دەستدرێژیکار نـەدات بـەلأم بێگومـان ئـەو لـەڕۆژی دوایـدا لێپرسینەوەیان لەگـەڵ دەکـات و پاشـان سزایان دەدات.

✍ .. یاساکانی مرۆڤ چ سزایەکی بۆ "هیتلەر" داناوە:-

هیتلەر (٦) ملیۆن جوولەکەی لـەماوەی فەرمانڕەوایەتی و دەسـەلأتیدا ســووتاند. ئەگـــەر بهاتبـــا پۆلیســـش "هیتلـــەر"یان دەســـتگیر بکردایە،ئـەوکات یاساکانی مـرۆڤ چ سـزایەکیان دەبـوو بـۆ هیتلـەر تـا دادپـەروەری بەرقەراربکـەن؟ ئـەوەی لەدەسـتیان بوایـە لـە سـزادان ئـەوە دەبوو کە "هیتلەر" بخەنە ئەو ژوورە غازەی کەجوولەکـەکانی تێدابوو. بـەلأم خـۆ ئەمـە تـەنها سـزای کوشـتنی یـەك جوولەکەیـە، ئـەی چـی دەربارەی جوولەکەکانی تر؟

✍ .. پـەروەردگار ئـەتوانێت (٦) مليـۆن جـار "هيتلـەر" لـەئاگری دۆزەخدا بسوتێنێت:-

پەروەردگار بەم جۆرە لەقورئانی پیرۆز ئەفەرمووێت:-

﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُم بَدَّلْنَٰهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا۟ ٱلْعَذَابَ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾ ﴾ (النساء)

✍ .. چەمكی بەهای مرۆڤ، یاخود چاك و خراپ بێ واتا ئەمێننەوە بەبێ بوونی چەمكی ڕۆژی دوایی:-

هـەموو ئـەو ڕاستیانەی سـەرەوە ئـەوە دەردەخـەن کـە بـەبێ قەناعـەت هێنان بە کەسێك بەبوونی ڕۆژی دوایی یاخود ژیانی دوای مردن ئـەوە چـەمكی بـەهای مـرۆڤ، یـاخود چـاك وخـراپ بـێ مانـا ئەمێننـەوە، بەتایبەتی بۆ تاوانكاری بەدەسەڵات و كاریگەر كە ستەم و كاری ناڕەوا دەكات.

١٧/ بۆچی موسڵمانان بۆ چەند کۆمەڵ و مەزهەبێکی فکری جیاواز دابەش بوون؟

پرسیار: ئەگەر موسڵمانان بانگەشەی ئەوە دەکەن کەوا ئەوان شوێنی یەك قورئان کەوتوون ئەی بۆچی ئەبینین دابەش بوونە بۆ کۆمەڵ و مەزهەبی فکری جیاواز ؟

وەڵام:

✍ .. موسوڵمانان پێویستە یەکگرتوو و یەکڕیز بن:-

بەڵێ ئەوە زۆر ڕاستە کە موسڵمانان لەئێستادا لەنێو خۆیان پەرتەوازە بوونە، کارەساتە گەورەکەش لەوەدایە کە ئیسلام هەرگیز بەو پەرتەوازە بوونە ڕازی نیە، بەڵکو بەپێچەوانەوە ئیسلام هەوڵی یەکڕیزی و یەکگرتووی نێوان شوێنکەوتووانی داوە. قورئانی پیرۆز بەم شێوەیە ئەدوێت: ﴿ وَٱعۡتَصِمُواْ بِحَبۡلِ ٱللَّهِ جَمِيعٗا وَلَا تَفَرَّقُواْۚ وَٱذۡكُرُواْ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ إِذۡ كُنتُمۡ أَعۡدَآءٗ فَأَلَّفَ بَيۡنَ قُلُوبِكُمۡ فَأَصۡبَحۡتُم بِنِعۡمَتِهِۦٓ إِخۡوَٰنٗا وَكُنتُمۡ عَلَىٰ شَفَا حُفۡرَةٖ مِّنَ ٱلنَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنۡهَاۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمۡ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تَهۡتَدُونَ ١٠٣ ﴾ (آل عمران)

دەبێت ئەو ڕشتەیەی پەروەردگار لەم ئایەتە داوای لێکردووین دەستی پێوە بگرین چی بێت؟. ڕشتەی پەروەردگار لەم ئایەتەدا بەمانای

قورئـان دێـت، بەمـەش قورئـانی پـیرۆز ئـەو ڕشـتەیە کـە پێویسـتە موسڵمانان هەرهەموویان دەستی پێوە بگرن. پەروەردگار لەم ئایەتەدا دووجار جەخت دەکاتەوە لە یەکگرتن و یەکڕیزیی موسڵمانان بەوەی لەیەکەمیاندا دەفەرموێت (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا) لەدووەمیشدا دەفەرموێت (وَلَا تَفَرَّقُوا). لەشوێنێکی تردا پەروەردگار بەم شێوەیە دەفـــــەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلْأَمْرِ مِنكُمْۖ فَإِن تَنَٰزَعْتُمْ فِي شَيْءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيْرٞ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾ ﴾ (النساء)
بەمەش دەگەینە ئەو ڕاستیەی کە موسوڵمانان هەرهـەموویان پێویسـتە یەکڕیز بن لەشوێنکەوتنی قورئان و سوننەتی پێغەمبەری خۆشەویست (ﷺ) و پەرتەوازە و لێکدابڕاو نەبن.

✍ .. لەئیسلامدا ڕێگەنەدراوە بەدروستکردنی کۆمەڵ و گروپی جیاواز:-

قورئـانی پـیرۆز دەفـەرموێت: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ فَرَّقُواْ دِينَهُمْ وَكَانُواْ شِيَعٗا لَّسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍۚ إِنَّمَآ أَمْرُهُمْ إِلَى ٱللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾ ﴾ (الأنعام)

لـەم ئایەتـەدا پـەروەردگار داوامـان لێدەکـەت خـۆ بـەدووربگرین لـەو کەسـانەی کـە هـەوڵی دابەشـکردنی ئـاین دەدەن بـۆ چـەند گـروپ و کۆمـەڵێك. بـەڵام گـەر لەئێسـتادا لـە موسـڵمان بپرسـیت تۆچیت؟ ئـەوە لەوەڵمدا پێت دەڵێت من سونیم یاخود شیعەم، یاخود ڕەنگە هەندێکی تریان پێت بڵێت من حەنەفیم، شافعیم، حەمبەلیم...هتد.

✍ .. پێغەمبەرمان (ﷺ) موسوڵمان بوو:-

ڕەنگە کەسێك لەو جۆرە موسوڵمانانە بپرسێت باشە، ئەی پێغەمبەرمان (ﷺ) چی بوو؟ ئایا ئەو شافعی بوو؟، حەمبەلی بوو؟ یان مالیکی بوو؟. وەڵامی ئەم پرسیارانە هەموو نەخێرە، چونکە هاوشێوەی سەرجەم پێغەمبەرانی پێش خۆی موسوڵمان بووە. لەقورئاندا پەروەردگار بەمشێوەیە دەفەرموێت:-

﴿فَلَمَّآ أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ ٱلْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِىٓ إِلَى ٱللَّهِ ۖ قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ ٱللَّهِ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَٱشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾﴾ (آل‌عمران)

لەهەمان سورەتدا پەروەردگار ڕوونی دەکاتەوە کە پێغەمبەر "ئیبراهیم" نە جوولەکە بووە، نە مەسیحی بوو، بەڵکو ئەویش موسوڵمان، پەورەردگار دەفەرمووێت:﴿ مَا كَانَ إِبْرَٰهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَٰكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾﴾ (آل عمران)

✍ .. قورئان داوامان لێدەکەت خۆمان بە موسوڵمان ناوببەین:-

* ئەگەر کەسێك لەموسوڵمانێکی پرسی "تۆ چیت؟" ئەوە پێویستە لەوەڵامدا بڵێت " من موسوڵمانم." و وەڵامی وەکو حەنەفیم، شافعیم و ئەوانی تر واز لێبێنێت. ئەوەتا پەروەردگار لەقورئانی پیرۆزدا وا ئەفەرموێت: ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾﴾ (فصلت)

* کاتێک پێغەمبەر (ﷺ) نامەی ئەنووسی بۆ پادشا و فەرمانڕەوا بێ باوەڕەکان تا بانگێشتیان بکات بۆ ئاینی ئیسلام، ئایەتێکی سوڕەتی (آل عمران) بۆ دەنووسین، کە پەروەردگار تێیدا بەم شێوەیە ئەفەرموێت:- ﴿فَإِن تَوَلَّوْاْ فَقُولُواْ ٱشْهَدُواْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾﴾

.. ڕێزگرتن لەزانا گەورەکانی ئاینی ئیسلام:-

پێویستە کەوا ڕێزبگرین لەهەموو زانا مەزنەکانی ئیسلام بەهەر چوار ئیمامەکەشەوە (ئیمامی ئەبو حەنیفە، ئیمامی شافعی، ئیمامی حەمبەل، ئیمامی مالیك) ڕەحمەتی خوا لەهەموویان بێت. ئەوان زانا و تێگەیشتووی لێهاتوو بوون و داواکارین لە پەروەردگار کە پاداشتی ئەو هەموو هەوڵ و ماندووبوون و تێکۆشانەیان بداتەوەکە لەپێناو ئاینی ئیسلامدا کردوویانە. ئەوەی لێرەدا گرنگە بووترێت ئەوەیە کە ناتوانین کەسێك ڕەتبکەینەوە هەر لەبەر ئەوەی کە بۆچوونێکی ئیمامی شافعی یاخود ئیمامی مالیکی پێ باشتر و پەسەندترە، بەڵام پێویستە کاتێك پرسیاری لەو کەسە کرا "تۆ چیت؟"، لەوەڵامدا بڵێت من موسوڵمانم.

ڕەنگە هەندێك کەس ئاماژە بدەن بەو فەرموودەیەی پێغەمبەر (ﷺ) کە لەپەڕتووکی "سونن ابو داود"دا هاتووە کە فەرموودەی ژمارەی

(٤٥٧٩)یە. لەم فەرموودەیەدا پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت (ئومەتەکەم دابەش دەبێت بۆ(٧٣) کۆمەڵ). ئەم فەرموودەیە ئەوە دەردەخات کە پێغەمبەر پێشبینی دابەشبوونی ئومەتەکەی کردووە بۆ (٧٣) کۆمەڵ، نەوەك ئەوەی کە ئەو داوای کردبێت کە موسوڵمانان هەستن بە دروستکردنی کۆمەڵە و گروپی جیاواز، چونکە قورئانی پیرۆز ئەم جۆرە دابەشکردن و پەرتەوازییەی قەدەغەکردووە. ئەوانەی کەوا شوێنی قورئان و سوننەتی پێغەمبەر (ﷺ) دەکەون و گروپ و کۆمەڵەی جیاواز دروست ناکەن، هەر ئەوانە لەسەر ڕێگای ڕاست و دروستن. بەگوێرەی فەرموودەیەك کە (ترمژی) ڕیوایەتی کردووە، کە فەرموودەی ژمارە (١٧١)ە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی (ئومەتەکەمدابەش دەبێت بۆ"٧٣" کۆمەڵی جیاواز، هەرهەموویان بۆ ئاگری دۆزەخن تەنها یەکێکیان نەبێت.) هاوەڵەکانیش پرسیان ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەو کۆمەڵەیە کێن؟، ئەویش لەوەڵامدا وتی (ئەوان ئەو کۆمەڵەیەن کە خۆم و هاوەڵەکانم بۆی دەگەڕێنەوە). قورئانی پیرۆزیش لەزۆر ئایەتدا ئاماژەی داوە بەوەی کە گوێڕایەڵی خوا گوێڕایەڵی پێغەمبەر (ﷺ) بین. بۆ موسوڵمان ئاساییە کە بۆچوونی هەر زانایەك وەرگرێت کاتێك ئەو بۆچوونەیەکانگیر بێت

لەگـەڵ قورئـان و سـوونەتی پێغەمبـەر (ﷺ)، بـەڵام گـەر بێـت و ئـەو بۆچوون و ڕایـە پێچـەوانە و دژی قورئـان و سـونەتی پێغەمبـەر (ﷺ) بێت ئەوە ڕاستەوخۆ ڕەتدەکرێتەوە و قەبوڵ ناکرێت.

١٨/ ئەگەر هەموو ئاینەکان هانی خەڵک ئەدەن بۆ چاکەکاری. بۆچی ئەبێت تەنها شوێنی ئیسلام بکەوین:-

پرسـیار:- ئەگـەر لەبنچـینەدا هـەموو ئاینـەکان هـانی مـرۆڤ دەدەن بـۆ کـاری چـاك و چـاکەکاری، کەواتـە بۆچـی ئـەبێت تـەنها شـوێنی ئیسـلام بکەوین؟ ئایا ناکرێت ئاینێکی تر هەڵبژێرین؟

وەڵام:-

✍ .. بوونی جیاوازییەکی زۆر لەنێوان ئیسلام و ئاینەکانی تر:-

لەبناغـەدا سـەرجەم ئاینـەکان ئامۆژگـاری مرۆڤـەکان ئەکـەن بـۆ کردنـی کـاری چـاك و چـاکەکاری و خۆپاراستن لـە خراپـە و خراپـەکاری. بـەڵام ئـاینی ئیسـلام هـەر بەمـەوە ناوەسـتێت. ئیسـلام ڕێبـەریمان دەکـات تـا چـاکەکاریەکی کرداریـی و حـەقیقی بەدەسـت بهێـنین و ڕەگـی خراپـە و خراپـەکاریش لـەدەروون ونـاخی مرۆڤـدا دەربهێـنین. ئیسـلام ڕەچـاوی سروشـتی مـرۆڤ و ئـاڵۆزی کۆمـەڵگای مـرۆڤ دەکـات و پشـت گوێیـان

ناخـــات. ئیســـلام ڕێنیشـــاندەرەێکە لەلایـــەن زاتـــی بەدیهێنـــەر. هەرلەبەرئەمەش بە ئیسلام ئەوترێت "الدین الفگرە" کەمانای ئاینی سروشتی مرۆڤ ئەدات.

✍ .. نموونە یەکەم: ئیسلام فەرمانمان پێدەکات بەنەکردنی دزی و هەروەها ڕێگاکانی ڕیشەکێشکردنی دزیکردنی بۆ باسکردووین:-

* ئیسلام چۆنیەتی ڕیشەکێشکردنی کاری دزی بۆباسکردووین:-

سەرجەم ئاینە سەرەکیەکان ئەوە بە شوێنکەوتووانیان فێردەکەن کە دزیکردن کارێکی خراپ و چەوتە، ئیسلامیش هەمان فرمان و قسەی ئەکات، دەی کەواتە چ جیاوازیەك لەنێوان ئیسلام و ئاینەکانی تر هەیە؟ جیاوازیەکە لەوەدایە کە ئیسلام جگە لەوەی شوێکەوتووانی فێردەکات کە دزیکردن تاوانە و کارێکی هەڵەیە، ئەو ڕێچکە کردارییانەش باس دەکات کە یارمەتی دامەزراندنی کۆمەڵگایەکی کۆمەلأیەتی دەدات کە خاڵیە لە دزیکردن.

* ئیسلام ئاماژەی بە زەکات دان داوە:-

ئیسلام باس لە سیستەمی زەکات دان دەکات. شەریعەتی ئیسلام ئەوەی ڕوونکردۆتەوە کەوا هەرکەسێك کە پاشەکەوتێکی هەبوو کە پلەی "نیصاب" تێپەڕکردبوو، بۆ نموونە (٨٥) گرام لە زێڕ ئەوە

پێویستە (٢.٥٪) لەو پاشەکەوتە ببەخشێت کە ساڵی بەسەردا سوڕابێتەوە. بەمەش ئەگەر دەوڵەمەندەکانی جیهان بەدروستی و تەواوی زەکاتیان بدایەت، ئەوکات هەژاری لەجیهاندا نەئەما، تەنانەت مرۆڤێکت نەدەبینی کە لەبرسێتیدا بمرێت.

* بڕینی دەست لەئەنجامی کاری دزیکردن:-

ئاینی ئیسلام سزای دەست بڕینی بۆ ئەنجامدانی دزیکردن داناوە. قورئانی پیرۆز بەم شێوەیە لەم بابەت ئەدوێت:﴿ وَٱلسَّارِقُ وَٱلسَّارِقَةُ فَٱقْطَعُوٓا۟ أَيْدِيَهُمَا جَزَآءًۢ بِمَا كَسَبَا نَكَٰلًا مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ ﴾ (المائدة)

ڕەنگە بێباوەڕێك بڵێت سزای دەستبڕین و سەدەی (٢١) !! بەڕاستی ئیسلام ئاینێکی بێ بەزەییە و دڕەندانەیە.

* دەرئەنجامی جێبەجێ کردنی شەریعەتی ئیسلام:-

ئەمریکا کە بەیەکێك لەوڵاتە پێشکەوتووەکان دائەنرێت لەجیهاندا کەچی بەداخەوە بەرزترین ڕێژەی تاوانکاری و دزیکردن و بانك بڕینی تێدایە. ئێستاش وادابنێ کە شەریعەتی ئیسلام لەئەمریکادا جێبەجێ دەکرێت، هەر دەوڵەمەندێك زەکات دەدات بەپێدانی (٢.٥٪)ی ئەو پاشەکەوتەی کە لەسەرووی (٨٥) گرام زێڕە و ساڵی بەسەردا سوڕاوەتەوە. لەلایەکی تریشەوە ئەو کەسەی کە دزی دەکات،حکومەت

وەکـو سـزایەك هەڵدەسـتێت بـە بـڕینی دەسـتێکی. ئایـا بـەم شـێوەیە ڕێژەی دزین و تاڵانکردنی بانك لە ئەمریکا زیاد دەکات یاخود هـەوەکو خۆی دەمایـەوە یـان ئـەوەتا کـەمی دەکـرد؟ بـێ هـیچ گومانێـك ڕێژەکـە کەمی دەکرد. نەك هەرئەما بـەڵکو بوونی یاسـایەکی توونـدی وا ئەبێتـە چاوترسی بۆ زۆر دز و تاوانکاری تر.

مـن هـاوڕام لـەوەی کـە لەئێسـتادا ڕێـژەی دز لەجیهانـدا ئەوەنـدە زۆرە ئەگەر بێت دەستی هەموویان ببڕین ئەوکات هـەزاران کەسـی دەسـتبڕاو ئـەبینین. بـەڵام ئـەو خاڵـەی کـە جێگـای ئامارەپێدانـە ئەوەیـە کـە هـەر لەگەڵ جێ بەجێ کردنـی ئـەم یاسـایە ڕێـژەی دزیـکردن کـەم دەکاتـەوە، چـونکە ئـەوکات دزەکـانی تـر زۆر بەجـدی پـێش ئـەوەی خـۆی تووشـی مەترسی بکات بیر لەدەرئەنجامەکانی دزیکردن دەکاتـەوە. بەمـەش هـەر بیرکردنـەوەیکی سـادە و سـاکاریش لـە سـزاکە، دزەکـە سـاردەکاتەوە و ڕێگری لێدەکات لـە ئەنجامـدانی دزیەکـە. بەمـەش ژمارەیـەکی زۆر کـەم دەمێننـەوە کـە دزی بکـەن و لەئەنجامیشـدا ژمارەیـەکی کـەم دەسـتیان دەبڕا و ملیۆنانی تریش ژیانێکی پـڕ لـە ئاسـایش و سـەلامەت دەژیـان. بۆیـە شـوریعەتی ئیسـلام شـەریعەتێکی کرادارییـە و دەرئـەنجام دەدات بەدەستەوە.

✍ .. نموونــەی دووەم: ئیســلام دەســت درێژیکردنــە ســەر ئــافرەتی حــەرام کــردووە و فــەرمانی کــردووە بــە (حیجـاب) باڵاپۆشــی و ســزای مەرگیشی بۆ دەستدرێژیکەر داناوە:-

* ئیســلام ڕێگاکــانی لابــردن و نەهێشــتنی دەســتدرێژیکردنە ســەر ئافرەتی باسکردووە:-

هــەموو ئاییــنە ســەرەکیەکان دەســت درێژیکردنــە ســەرئافرەتیان بەتاوانێکی گــەورە و قێزەون لەقەڵــەم داوە، بەهــەمان شێوەش ئیسـلام ئــەم کــارەی بــە تــاوانێکی گــەورە زانیــوە. دەی کەواتــە جیــاوازی چیــە لەنێوان ئاینی ئیسلام و ئاینەکانی تر؟ لەڕاستیدا جیاوازیەکە لەوەدایــە کە ئیسلام نــەك هــەر تــەنها ڕێنمایمــان ئــەکات بۆ ڕێزگرتن لــە ئافرەت و بەگــەورە زانــینی تــاوانی دەســت درێژیکردنەســەر ئــافرەت، بــەڵکو ڕێگاچــارەی زۆری بــەڕوونی وپــوختی بــۆ ئامــادەکردووین تــا لەدوایــد کۆمەڵگا بتوانێت خۆی پاك بکاتەوە لەم تاوانە.

* ئــەمریکا بــەرزترین ڕێــژەی پــەلاماردان و دەســت درێژیکردنــە ســەر ئافرەتی تێدایە:-

وڵاتە یەککگرتووەکانی ئەمریکا کە بەیەکێك لە وڵاتە پێشـکەوتووەکانی، کەچــی لــەڕاپۆڕتێکی (FBI)یــدا هــاتووە کەتــەنها لەســاڵی (١٩٩٠)

لەئەمریکا (١٠٢٥٥٥) حاڵـەتی پـەلاماردان و دەسـت درێژیکردنـە سـەر ئافرەتی تێدا ڕوویـدا. ئـەوەی جێگـای سەرسوڕمانە ئەوەیە ڕاپۆڕتەکە ئامـاژە بـەوە دەکـات کـە تـەنها (١٦٪)ی حاڵەتـەکان تۆمـارکراون. جـا بۆئەوەی ژمارەی درووستی حاڵەتەکانی پەلاماردان بزانین ئـەوە دەبێـت ئـەو ژمارەیـەی (١٠٢٥٥٥) کـە ڕاپۆڕتەکـە داویـەتی جـارانی (٦.٢٥) بکـەین. بەمـەش دەگەینـە ئـەو ڕاسـتیەی کـە (٦٤٠٩٦٨) حاڵـەتی پـەلاماردنی سـەر ئـافرەت لەوساڵەدا ڕوویـداوە. بەمـەش ئەگـەر بێـت و ژمارەکە گشتیەکە (٦٤٠٩٦٨) دابەش بکەین بەسەر ژمارەی ڕۆژەکـانی ساڵ (٣٦٥)، لەئەنجامدا دەردەکەوێت کـە (١٧٥٦) حاڵـەتی پـەلاماردان و دەست درێژیکردنە سەر ئافرەت لەڕۆژێکدا و لەوساڵەدا ڕوویداوە.

دواتر ڕاپۆڕتێکی تـر بلاۆکرایـەوە کـە تێیـدا ئامـاژە بـەڕوودانی (١٩٠٠) حاڵەتی پەلاماردانی ئافرەت دەکات لەڕۆژێکدا لەوڵاتـە یەککگرتووەکـانی ئـەمریکا. بـەگوێرەی ئامـارێکی "National Crime Victimization" "قوربانیـەکانی تـاوانی نیشـتیمانی" نوسـینگەی داد لەبەشـی دادی ئـــەمریکا تـــەنها لەســـاڵی (١٩٩٦) مزیکـــەی (٣٠٧٠٠٠) حاڵـــەتی پەلامارداني ئافرەت ڕوویداوە، ئەمە لەکاتێکدا تـەنها (٣١٪) حاڵەتـەکان تۆمـــارکراون. هەربۆیـــەش (٣٠٧٠٠٠*٣٢٢٦ -٩٩٠٣٢٢) حاڵـــەتی

پەلاماردان بۆسەر ئافرەت لەساڵی (١٩٩٦) ڕوویداوە. بەم پێیەش نزیکەی (٢٧١٣) حاڵەتی پەلارماردان لەڕۆژێکدا لەساڵی (١٩٩٦) لە ئەمریکا ڕوویداوە. ئەگەر زیاتر ووردی بکەینەوە دەردەکەوێت کە لەهەر (٣٢) چرکەیەکدا یەك حاڵەتی دەست درێژیکردنە سەر ئافرەت ڕوودەدات لەئەمریکا. ڕاپۆرتەکەی (FBI) ساڵی (١٩٩٠) بەردەوام دەبێت و دەڵێت تەنها (١٠٪)ی دەستدرێژیکاران دەستگیرکراون لەکۆی سەرجەم حاڵەتە تۆمارکراوەکان، کە ئەمەش دەکاتە تەنها (١.٦٪)ی ژمارەی گشتی پەلاماردانی سەر ئافرەت کە ڕوویداوە لەو ساڵەدا. لەوانەشی کە دەستگیرکراوان، (٥٠٪)ی تاوانباران ئازادکراون پێش دادگایکردنیان. بەمەش تەنها (٠.٨٪)ی دەستدرێژیکارن ڕووبەڕووی دادگابوونەتەوە. بەواتایەکی تر ئەگەر بێت و کەسێك (١٢٥) جار پەلاماری ئافرەتی دابێت ئەوە تەنها یەکجار ئەگەر هەیە سزابدرێت. ڕنگە هەندێك کەس هێشتا ئەمە بەشتێکی باش بزانن، ئەمە لەکاتێکدا ڕاپۆرتەکە ئامارژە بەوەدەکات لەوانەی کە ڕووبەڕووی دادگا ئەبنەوە، (٥٠٪)یان سزای ساڵێك زیندانیان بۆ دەرکراوە. دەبێت ئەوەش بزانین کە یاسای ئەمریکا سزای حەوت ساڵ زیندانی داناوە بۆ ئەو جۆرە تاوانە. دادوەریش نەرمی و لێبوردەیی ئەنوێنێت بەرامبەر ئەوانەی کە

یەکەمجاریانە ئەم تاوانە ئەکەن. بیهێنە پێش چاوی خۆت کەسێك (١٢٥)جار پەلاماری ئافرەت دەدات و هەلی دەستگیرکردنیشی تەنها یەکجارە، لەگەڵ ئەمەشدا (٥٠٪) کاتەکان دادوەر لێبوردەیی و نەرمی ئەنوێنێت و سزای ساڵێك زیندانی دەردەکات.

* ئیسلام چارەسەری کرداری وگونجاوی هەیە بۆ کێشەکانی مرۆڤ:-

ئایینی ئیسلام باشترین شارێگای ژیانە چونکە ڕێنمای و فێرکارییەکانی بریتی نین لە کۆمەڵە نوسراوێکی وشك بەڵکو چارەسەری گونجاو و کرداری و واقعین بۆ کێشەکانی مرۆڤایەتی. بەمەش ئیسلام ئەنجامی باش و ئەرێ جا چ لەسەر ئاستی تاك یاخود ئاستی کۆمەڵ ئەدات بەدەستەوە بە جێ بەجێکردنی تەواویانەی ڕێنماییەکانیان. بەڵێ ئاینی ئیسلام باشترین ڕێبازی ژیانە بۆ مرۆڤایەتی چونکە ئاینێکی کرداری و بابەتیانەی جیهانیە کە تەنها و بۆ تاکە ڕەگەزێك یاخود نەتەوەیەکی دیاریکراو نەنێراوە.

١٩/ جیاوازی زۆر و قەبە لەنێوان ئیسلام و کرداری موسڵمانان:-

پرسیار:- ئەگەر ئیسلام باشترین ئاینە، کەواتە بۆچی موسڵمانان ناڕاستگۆ و متمانە پێنەکراون و کاری وەکو فێڵکردن و بەرتیل دان و بەکارهێنانی ماددەهۆشبەرەکان دەکەن؟

وەڵام:

✍ .. ڕاگەیاندنەکان قسەی ناڕاست بۆ ئیسلام هەڵدەبەستن:-

* بێ هیچ گومانێک ئیسلام باشترین ئاینە بەڵام لەبەرئەوەی ڕاگەیاندنەکان کەوتونەتە دەست ئەو ڕۆژئاوایانەی کە لەئیسلام ئەترسن، ئیسلام بەم شێوازێکی ناشرین پیشاندەدەن. ڕاگەیاندنەکان هەواڵ و زانیاری هەڵەو و دژ بە ئیسلام بلاّودەکەنەوە. ئەوان یان ئەوەتا زانیاریەکی هەڵەو و نادروست دەربارەی ئیسلام بلاّودەکەنەوە یان ئەوەتا وێنەی ئیسلام بەشێواوی ونارێکیەوە پیشاندەدەن، یانیش ئەوەتا خاڵێکی ئیسلام لەناو کۆمەڵە خاڵێک بە دەستکاری و ناتەواویەوە ئاماژەپێدەدەن و دەورژێنن.

* کاتێک بۆمبێک لەشوێنێک ئەتەقێتەوە، ڕاستەوخۆ یەکەم گروپی خەڵك کە تۆمەتبار بکرێن تەنانەت بەبێ بوونی بەڵگەش بریتیە لە موسوڵمانان و بەمەش دەبنە سەردێری هەواڵەکان، بەڵام کاتێک ئەوە

ڕوون دەبێتـەوە کـە موسـڵمانان بێتـاوانن و ناموسـڵمانێك بەرپرسـیارە لەکارەکە ئیتر وەکو پێویست بایەخی پێنادرێت و وەك هەواڵێکی گرنگ نایەتە بینین.

* ئەگـەر موسـڵمانێکی (٥٠) سـاڵە کچـێکی (١٥) سـاڵە مـارە بکـات ئەمەش دوای ڕەزامەندی کچەکە، ئەوە ئەمە دەبێتە هـەواڵی سـەر پـەڕی یەکەمی ڕۆژنامە و گۆڤارەکان. بەڵام کاتێك کەسێکی ناموسڵمانی (٥٠) ساڵە دەستدرێژی سێکسی دەکاتە سەر کچێکی (٦) ساڵە ئەوە ڕەنگە تەنها بەکورتی و لەپەڕەکانی ناوەی ڕۆژنامـە و گۆڤارەکـان ئاماژەیـەکی سادەی پێ بدەن. هـەموو ڕۆژێـك بەگشـتی (٢٧١٣) حاڵـەتی پـەلاماردان ڕوودەدات لەوڵاتـە یـەکگرتووەکانی ئـەمریکا کەچـی لەهەواڵـەکان ئـەو بایەخەی پێنادرێت، وە من هیچ ڕەخنەیان لێ ناگرم چونکە ئەو جۆرە کارە بۆ ئەوان بووەتە شێوازی ژیانیان و ڕۆژانە ڕوودەدات.

✍ .. خاڵی ڕەش لەهەموو کۆمەڵگایەك:-

من ئـەزانم کـە موسـڵمان هـەن کـە ناڕاسـتگۆ و متمانەپێنـەکراون و فێـڵ دەکەن، بەڵام ئەوەش دەبێت بزانین کە ڕاگەیاندنەکان بەشێوەیەك باسی لێوەدەکـەن وەك ئـەوەی تـەنها کۆمـەڵگای ئیسـلامی و موسـڵمانان بـەم کارانەوە هەڵسن. لەهەموو کۆمەڵگایەك کەسانی خراپ بوونیـان هەیـە و

کۆمڵگای ئیسلامیش بەدەر نیە لەمە. من موسڵمان ئەناسم کە ئارەق خۆرە و زیاتر لە ناموسڵمانێك ئەخواتەوە.

✍ .. موسوڵمانان بەکۆمەڵ باشترینن:-

سەرەڕای بوونی ئەو خاڵە ڕەشانە لەکۆمەڵگای ئیسلامی کەچی موسڵمانان بەکۆمەڵ یاخود لەشێوەی گروپێکدا باشترین کۆمەڵگای جیهانن. ئێمەی موسڵمانان گەورەترین کۆمەڵگاین لە نەخواردنەوەی ئارەق و مەی. بەکۆمەڵ ئێمە کۆمەڵگایەکین کە بەرزترین ڕێژەی خێرو بەخشین ئەنجام ئەدەین. هیچ کۆمەڵگایەك لەجیهاندا کە وەك کۆمەڵگای ئیسلامی بێت کاتێك باس دێتەسەر جوامێری و سەنگینی مرۆڤ، یان خۆپارێزی و خۆدوورگرتن لە مەی و ئارەق، یاخود ئەوکاتەشی باسی بەهای مرۆڤ و بەها بەرزەکانی کۆمەڵگا دەکرێت.

✍ .. بڕیار لە باش و خراپی ئۆتۆمبێلێك مەدە لەسەر بناغەی شۆفێرەکە:-

وادابنێ تۆ دەتەوێت دوایین مۆدێلی ئۆتۆمبێلی (مارسیدس) هەڵبسەنگێنیت و ئەبینیت کەسێك کە بەتەواوی لە لێخوڕین نازانێت دەست دەکات بە لێخوڕین و لەئەنجامدا خۆی بەشتێکدا ئەکێشێت و زیانێکی زۆر بەئۆتۆمبێلەکە ئەگەیەنێت. ئایە تۆ لەم دۆخەدا کێ بە

بەرپرسیار ئەزانیت؟ ئۆتۆمبێلەکە یان شۆفێرەکە؟ بێگومان ئەوەی شایستەی لۆمەکردنە شۆفێرەکەیە. بۆ زانینی باشی ئۆتۆمبێلێك ناکرێت سەیری شۆفێرەکە بکەین بەڵکو ئەوەی پێویستە کۆڵینەوە لە توانا و تایبەتمەندیەکانی ئۆتۆمبێلەکە، بۆ نموونە خێرایی ئۆتۆمبێلەکە چەندە، چەنێك سووتەمەنی بەکاردێنێت، یاخود تایبەتمەندی سەلامەتی تێیدا چۆنە. بەهەمان شێوەش ئەگەر من لەوەدا هاوڕا بم لەگەڵت کە موسڵمانان هەموویان خراپن بەلام خۆناکرێت بەسەیرکردنی موسڵمانان بگەینە بڕیاردان بەسەر ئاینی ئیسلام. ئەگەر ئەتەوێت باشی و خراپی ئاینی ئیسلامت بۆ دەربکەوێت پێویستە بڕوانیتە سەرچاوە سەرەکیەکانی ئیسلام کەئەوانیش قورئان و سونەتی پێغەمبەرن (ﷺ).

✍ .. لەڕێگای هەڵسەنگاندنی باشترین شوێنکەوتووانی، ئیسلام هەڵسەنگێنە:-

ئەگەر تۆ هەربەراستی دەتەوێت باشی و خراپی ئۆتۆمبێلەکە تاقی بکەیتەوە ئەوە شوفێرێکی شارەزا و لێهاتوو بهێنە. بەهامان شێوەش بۆ هەڵسەنگاندی باشی و خراپی ئیسلام ئەوە پێویستە باشترین شوێنکەوتووی هەڵبژێریت بۆ هەڵسەنگاند کە ئەویش پێغەمبەرەی

خۆشەویستە (ﷺ). جگە لەموسوڵمانەکان، کۆمەڵە مێژوونووس و نووسەرێکی ڕاستگۆ و دوور لەهیچ دەمارگیری و لاگیرییەك کە موسوڵمانیش نین ئەو ڕاستیە دووپات دەکەنەوە کە پێغەمبەری نازدار (ﷺ) باشترین مرۆڤە لەجیهاندا. بەگوێرەی پەڕتووکەکەی "مایکل ئێچ هارت" کەبەناوی "سەد کەسایەتی کاریگەری مێژوو"ە، پێغەمبەر (ﷺ) کەسایەتی یەکەمە و لەپێشەوەی هەموویانەوەیە. زۆر نموونەی تر هەن لەم جۆرە نووسەر و مێژوونووسە ڕاستگۆیانە کە ستایشی پێغەمبەریان (ﷺ) کردووە، لەوانەش کەسانی وەکو "تۆماس کارلیل، لامارتین...هتد."

٢٠/ ناوبردنی ئەوانەی موسوڵمان نین بە "کافر":-

پرسیار: بۆچی موسڵمانان ئەوانەی کە موسڵمان نین هەراسان ئەکەن بەوەی بە "کافر"ناویان دەبەن؟

وەڵام: "کافر" واتا ئەوکەسەی کە شتێك ڕەتدەکاتەوە:-

وشەی "کافر" وەرگیراوە لەوشەی "کفر" کە بەمانای شاردنەوە یاخود ڕەتکردنەوە دێت. لەزاراوەی ئیسلامیدا "کافر" بەکەسێك ئەوترێت کە ڕاستی و حەقیقەتی ئیسلام ڕەتبکاتەوە یاخود بیانشارێتەوە بەمەش بەو کەسە دەوترێت ناموسڵمان. جا ئەگەر ناموسڵمانێك ئەوەی پێ هەراسانکردن بێت گەر بە "کافر" بانگ بکرێت ئەوە دەرئەنجامی هەڵە تێگەیشتنێتی لە ئاینی ئیسلام. بۆیە ئەوکەسە پێویستە پەنابەرێتە بەر سەرچاوەیەکی گونجاو دەربارەی تێگەیشتن لە ئیسلام و زاروەوە ئیسلامیەکان. ئەوکات نەك هەر هەست بەهەراسان بوون ناکات بەڵکو بگرە ئیسلام بۆ ئەمە بەرز ئەنرخێنێت.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته

ناوەڕۆک

لاپەڕە	بابەت
٣	پێشەکی
٧	بەشی یەکەم: "چەمکی خوا لە ئاینە سەرکیەکان"
٩	دروسترین پێناسە بۆ خودا لە هەر دینێکدا
١٠	چەمکی خودا لە هیندویزمدا
١٦	چەمکی خودا لە سیخیزمدا
١٩	کاریگەربوونی "گورو نانەک" بە "کەبیر"
٢٠	چەمکی خوا لە ئاینی زۆرۆئەستریانیزم (زەردەشتی)
٢٢	چەمکی خوا لەئاینی جودیزم (جولەکە)
٢٤	چەمکی خوا لە ئاینی کریستیانیتی (مەسیحی)
٣٠	چەمکی خوا لەئاینی ئیسلام
٤٤	سیفەت و تایبەتمەندیەکانی خوا
٥٩	کۆتایی بەشی یەکەم
٦٠	بەشی دووەم: "زۆرترین ئەو پرسیارانەی کە ئاراستەی موسوڵمانان دەکرێن"
٦٠	فرەیی "تعدد":-
٦٩	فرە پیاوی ((فرە مێردی)):-
٧٣	سەرپۆشی ئافرەت:-
٨٣	ئایا ئیسلام لەڕێگای شمشێرەوە بڵاوبووەتەوە؟

موسڵمانان توندڕەو و تیرۆریستن:-	٨٩
خواردنی بەرھەمە ئاژەڵیەکان:-	٩٦
شێوازی سەربڕینی ئاژەڵ لە ئیسلامدا شێوازێکی دڕندانەیە:-	١٠٤
شێوازی سەربڕینی ئاژەڵ لە ئیسلامدا شێوازێکی دڕندانەیە:-	١٠٧
موسڵمانان کەعبە ئەپەرستن:-	١١٠
غەیرە موسوڵمان ڕێگەیان پێنەدراوە لەچوونە مەککە:-	١١٣
حەرامکردنی بەراز:-	١١٦
حەرامکردنی ئارەق :	١٢٠
یەکسانی لە شایەتیدان:-	١٢٨
میرات:-	١٣٥
ئایا قورئان وتەی خوایە؟	١٤١
ڕۆژی دوایی:-	١٤١
بۆچی موسڵمانان بۆ چەند کۆمەڵ و مەزھەبێکی فکری جیاواز دابەش بوون؟	١٥٢
ئەگەر ھەموو ئاینەکان ھانی خەڵک ئەدەن بۆ چاکەکاری. بۆچی ئەبێت تەنھا شوێنی ئیسلام بکەوین:-	١٥٧
جیاوازی زۆر و قەبە لەنێوان ئیسلام و کرداری موسوڵمانان:-	١٦٥
ناوبردنی ئەوانەی موسوڵمان نین بە "کافر":-	١٧٠
ناوەڕۆک	١٧١